MEERJARENPROGRAMMA
2006 – 2009

Maart 2006

Inhoud

1.1 Inleiding

Op 15 mei 2000 werd het protocol van afspraken inzake de samenwerking tussen Aruba en Nederland vanaf het jaar 2000 ondertekend. Dit luidde het begin in van de nieuwe ontwikkelingssamenwerking zoals uiteengezet in de rapporten “Toekomst in samenwerking” en “Op eigen benen”. Hiervoor werd het Fondo Desaroyo Aruba (FDA) door de landen opgericht op 1 mei 2000.

Aangezien de oprichting van het FDA niet conform een Landsverordening geschiedde, werd de oprichting ongeldig verklaard. Pas in november 2001 werd het FDA officieel opgericht middels een Landsverordening.

Op 8 maart 2002 werden het Beheersovereenkomst tussen Nederland, Aruba en het FDA en de Management Overeenkomst tussen het FDA en het Aruba Investment Bank ondertekend. Op deze datum werd ook de “Gemeenschappelijke verklaring inzake het meerjarenprogramma 2001-2005 en het jaarprogramma 2001 en overige zaken die betrekking hebben op de samenwerkingsrelatie van Aruba en Nederland”, ondertekend. Hierin werd overeengekomen dat in 2007 een ijkmoment plaatsvindt over de voortzetting en verdieping van de onderlinge betrekkingen na afloop van de huidige ontwikkelingsrelatie.

Het meerjarenprogramma 2001-2005 werd dan ook pas op 8 maart 2002 door Nederland goedgekeurd op voorwaarde dat er base-line studies voor de sectoren Duurzame Economische Ontwikkeling, Onderwijs en Kwaliteit van het Bestuur werden verricht. Eind 2002 waren de baseline-studies met behulp van het MDF afgerond. Het Controle Protocol van de FDA is op 1 november 2002 ondertekend en het NGO protocol werd op 21 januari 2004 ondertekend.

In december 2004 werd een begeleidingscommissie, bestaande uit medewerkers van de DEZHI, de VNO en de AIB/FDA gevormd, welke tot taak had de begeleiding van een consultant om een evaluatie van het MJP 2001-2005 en de procedures van het FDA te verrichten. Hoewel geen van de leden van de begeleidingscommissie tevreden was met het resultaat van de evaluatie zijn er bepaalde belangrijke punten naar voren gekomen.

De belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de evaluatie in het kader van het opstellen van meerjarenprogramma’s zijn bij het opzetten van het meerjarenprogramma 2006-2009 door de DEZHI meegenomen.

Het meerjarenprogramma 2006-2009 is tot stand gekomen doormiddel van drie workshops waarin de voornaamste betrokken stakeholders per sector waren uitgenodigd. Tijdens de eerste workshop hebben de stakeholders de problemen binnen hun sector geïnventariseerd. Een petit comité per sector was ingesteld welke de probleemboom, doelenboom en logical framework moesten uitwerken. Tijdens de tweede workshops werden deze door het petit comité gepresenteerd aan de voltallige groep. Hierna zijn de doelstellingen, resultaten en activiteiten gedefinieerd. Tijdens een laatste workshop hebben alle vier sectoren de kans gekregen om de bevindingen van elk sector te discussiëren om een samenhang tussen het geheel te vinden.
De logframes en indicatorensheets van de sectoren zijn opgenomen in bijlage 3.

1.2 Samenvatting

Het meerjarenprogramma 2006-2009 wordt beschouwd als een continuïteit van het meerjarenprogramma 2001-2005. Hierdoor zijn ook drie van de sectoren onveranderd gebleven. Het programma is verdeeld in Kwaliteit van het Bestuur, Duurzame Economische Ontwikkeling, Onderwijs en de sociale sector als nieuwe sector.

De ontwikkelingsdoelstelling van dit programma is *“Een duurzame ontwikkeling voor Aruba”*. Met duurzame ontwikkeling wordt bedoeld; een balans bereiken tussen het beperkte draagvermogen van het milieu van Aruba enerzijds en de behoefte aan economische groei anderzijds, waarbij garanties ingebouwd worden dat ook toekomstige generaties hun ambities

kunnen verwezenlijken. Hierbij spelen zowel het onderwijs, de sociale sector en een deugdelijk bestuur een belangrijke rol.

Aruba heeft een hoge economische groei gekend in de laatste twee decennia. Deze is vaak ten kosten gegaan van ons leefruimte en welzijn. Welzijn en welvaart zijn termen die vaak door elkaar worden genomen. Aruba heeft een hoge welvaart als het betreft ons Bruto Binnenlands Product (BBP) per capita en de groei van het BBP, maar heeft deze welvaart alle bewoners bereikt? Heeft de bevolking van Aruba het welzijn die gepaard gaat met de welvaart? Deze zijn de vragen de steeds meer in de bevolking leven. De intentie van het meerjarenprogramma 2006-2009 is een bijdrage te leveren aan het bereiken van dit welzijn; een duurzame ontwikkeling.

Het feit dat binnen het kader van het meerjarenprogramma 2006 – 2009 onder Kwaliteit van Bestuur het opzetten van een nationaal integraal strategisch plan is opgenomen was een vereiste van alle vier sectoren. Dit nationaal integraal strategisch plan moet de basis vormen voor het nationale beleid voor de komende 15 a 20 jaar.

Alle vier sectoren streven om met behulp van de aangegeven activiteiten het menselijke potentieel te verhogen, een transparant besluitvormingsproces te creëren een evenwicht tussen natuur en economische groei te bereiken en het welzijn van de bevolking te garanderen. Door het realiseren van de genoemde activiteiten in de vier sectoren in dit programma streeft Aruba naar een duurzame ontwikkeling.

Gekozen is voor een aanpak die gebaseerd is op een holistische visie waarbij, duurzame maatschappelijke ontwikkeling met name gericht is op het benutten van persoonlijke groeipotentieel en het bevorderen van positieve gemeenschapsontwikkeling van essentieel belang zijn.

In het programma kwaliteit van het bestuur wordt aandacht gegeven aan het overheidsapparaat door middel van het introduceren van maatregelen die zowel het bestuur, het management, de uitvoering en de controle versterken. Als doel is dan ook het volgende geformuleerd: *"Verhoogde kwaliteit van het bestuur; een verhoogde transparantie en verantwoordelijke aanwending van gezag en middelen door de overheid in dialoog met de bevolking*.

Het onderwijsbeleid wordt gekarakteriseerd door enerzijds het onderhoud en de optimalisering van het huidige onderwijsaanbod en anderzijds de vernieuwing van het onderwijs. De verdere uitbouw van het taalbeleid, de volwasseneneducatie, de integratie van het hoger onderwijs, ICT-infrastructuur en een Nationaal Onderwijscampagne worden in dit programma als speerpunten geïdentificeerd. Hiermee heeft de overheid als doel *"Verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking: verhoogd rendement van het onderwijs"*.

Het sociaalbeleid is gericht op het beogen van "*een duurzame versterking van de maatschappelijke weerbaarheid en een vergroting van de ontplooiingskansen"*. Voorwaardelijk is dat een toename van capaciteit en verhoging van de kwaliteit van de zorg/voorzieningen gerealiseerd wordt. Hierbij wordt er nadruk gelegd op de maatschappelijk kwetsbare groepen aangezien zij in een situatie verkeren waarbij er een grotere kans is dat zij de na te streven hoge kwaliteit van leven moeilijker kunnen realiseren. Hierbij speelt de preventie wel een belangrijke rol namelijk dat men de kans tot sociale uitsluiting en/of verlaging van de kwaliteit van leven zoveel mogelijk beperkt. Om het programma voor de sociale sector op te stellen is rekening gehouden met de meerjarenplannen van de NGO's ter voorkoming van doublures.

Het programma duurzame economische ontwikkeling heeft als doelstelling, *"Verbeterd milieu-gezonder leef, woon- en werkmilieu (en/of verhoogde kwaliteit van het leven) "*. Aandacht wordt binnen dit programma gegeven aan het milieu waarbij continuïteit van de activiteiten van het eerste programma essentieel zijn.

Het programma Rechtshandhaving (RHH) 2005-2007 vormt een integraal onderdeel van dit meerjarenprogramma. Hierbij is als doel geformuleerd: "*de versterking van zowel de Arubaanse*

instituten van de RHH onderling en individueel, als van de grensbewaking, met het oog op de bestrijding van grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme.

Vanaf 2006 zal het verplichtingenbudget en verslaggeving gezamenlijk voor alle vijf onderdelen van het meerjarenprogramma worden vastgesteld.

In bijlage 1 is een overzicht van de projecten voor alle sectoren opgenomen.

In dit overzicht wordt rekening gehouden met de kosten van het FDA, AWG. 300.000 voorbereidingskosten, AWG, 2.800.000 jaarlijks voor de NGO's en een bedrag voor onvoorzien.

De investeringsbedragen per project zijn schattingen om een beeld te geven van de verdeling tussen de sectoren en binnen de sectoren. Deze bedragen worden pas definitief nadat het dossier is opgesteld en de aanbesteding heeft plaatsgevonden. Hierdoor is een bedrag onvoorzien meegerekend in de totale bedrag.

Er is ook bedrag opgenomen voor externe evaluaties. Deze post zal gebruikt worden om bepaalde projecten van het meerjarenprogramma 2001-2005 door een externe te laten evalueren en voor een externe evaluatie van het meerjarenprogramma 2006-2009.

De koers tussen de Euro en de AWG is t.b.v. deze berekeningen gelijk gesteld aan 1 EURO= 2 AWG.

De rente-opbrengsten afkomstig van de beleggingen van de gelden van het fonds worden ten goed van de projecten gebruikt.

1.3 Meerjarenprogramma 2001-2005

In de praktijk is de uitvoering van het meerjarenprogramma 2001-2005 pas in 2003 van start gegaan. In bijlage 2 is een overzicht van de stand van zaken van het programma 2001-2005 per eind september 2005. Voor een gedetailleerde stand van zaken van de projecten per sector wordt naar de voortgangsrapportage voor de 3de kartaal van het jaar 2005 van het FDA, verwezen.

Hoewel het programma pas in 2003 tot uitvoering kwam zijn in de periode van drie jaar (2003-2005) bijna alle projecten uitgevoerd. Een aantal projecten wordt nog in 2005 en begin 2006 uitgevoerd.

De procedureregels van het FDA en het werken met het Project Cycle Management Systeem (PCM) heeft zijn voor – en nadelen. De voordelen is dat op een systematische manier het project totaal wordt beschreven. Nadeel is dat het systeem niet bekend was aan het begin van het proces. Niet bij de FDA medewerkers en niet bij de ambtenaren die de projectdossiers moesten voorbereiden. Er zijn door het MDF twee maal cursussen georganiseerd om zowel de FDA-medewerkers als de ambtenaren te trainen in het PCM. Dit veroorzaakte ook de nodige vertragingen in de voorbereiding en beoordeling van projecten.

De filosofie achter het rapport "Op eigen benen" was dat na 2009 Aruba de nodige kennis zou hebben verworven om op eigen kracht verder te gaan met het beheren van haar ontwikkeling. De achtergrond hierbij was dat door middel van de projecten zoveel mogelijk expertise zou worden opgebouwd bij de overheid. Om dit te bereiken is onder andere het programma kwaliteit van het bestuur gebruikt. Middels dit programma zou de basis voor een transparante en controleerbare overheid zijn gevormd. Daarom is het ook belangrijk dat de verschillende ministeries en diensten zelf betrokken zijn bij de voorbereiding en uitvoering van hun projecten. Dit zal een basis vormen voor hen, die deze trainingen hebben doorgemaakt, om straks "op eigen benen" projecten voor te bereiden en uit te voeren op een efficiënte en effectieve manier. Hoewel er misschien vertragingen in de voorbereiding van projecten zijn ontstaan, omdat deze niet zijn uitbesteed, gaat

toch de voorkeur uit naar het systeem, waarbij de ambtenaren van de verschillende diensten, zelf hun eigen projecten voorbereiden.

Knelpunten bij het uitvoeren van het programma zijn tevens de procedureregels welke in sommige aspecten voor wat betreft kleine projecten te ingrijpend en gecompliceerd zijn. De FDA en DEZHI zijn beiden overeen gekomen dat de procedures voor kleine projecten onder de AWG 1.000.000 gesimplificeerd dienen te worden.

Kennis van het PCM/LF systeem is essentieel voor een goede voorbereiding van projecten. Hierdoor zal in 2006 opnieuw een PCM/LF cursus georganiseerd worden voor de diensten welke verantwoordelijk zijn voor het voorbereiden van projecten van het MJP 2006-2009.

2. KWALITEIT VAN HET BESTUUR

2.1 Achtergrondinformatie

In zijn toespraak aan het overlegorgaan voor Caribische Nederlanders op 18 november 2000, heeft de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mr. G. de Vries, de aandacht gericht op de centrale rol die door Nederland in de relatie met Aruba is toegewezen aan de kwaliteit van het bestuur en beleid. Als gevolg hiervan is Nederland bereid initiatieven op dit gebied te ondersteunen. De staatssecretaris pleitte in zijn toespraak voor een hechte samenwerking binnen het Koninkrijk die gebaseerd is op deugdelijk bestuur en wederzijds respect.

In het rapport van de commissie inzake de toetsing van de benoembaarheid van Arubaanse ministers, maart 2000, wordt vermeld dat, ingevolge artikel 41 eerste lid van het Statuut, het Land Aruba zijn eigen aangelegenheden behartigt. Het Statuut draagt bovendien de zorg voor de deugdelijkheid van bestuur primair op aan de landen van het Koninkrijk. Dit wettigt de conclusie, volgens de commissie, dat iedere vorm van ingrijpen in de statutair vastgelegde verhoudingen bijzonder zorgvuldig moet worden overwogen en ook echt onafwendbaar moet zijn. Artikel 43 tweede lid van het Statuut bestempelt het waarborgen van deugdelijkheid van bestuur tot aangelegenheid van het Koninkrijk. De commissie is van mening dat het, gezien de wijze waarop het Koninkrijk hieraan vorm heeft gegeven, om een bijzondere bevoegdheid gaat die bedoeld is voor uitzonderlijke situaties waarin het functioneren van het bestuur op een directe en onmiddellijke wijze wordt bedreigd. Volgens de commissie dient toepassing van artikel 43 tweede lid van het Statuut als een uiterste maatregel te worden beschouwd. Zij tekende daarbij aan dat het niet moet gaan om een incidentele aangelegenheid, maar dat meer algemeen het functioneren van het bestuur in geding moet zijn om ingrijpen te rechtvaardigen. De commissie geeft hierbij als voorbeeld een situatie aan van verwaarlozing door het land van de aan hem opgedragen taak om zorg te dragen voor een deugdelijk functionerend bestuur. Ingrijpen is dan alleen mogelijk als vaststaat dat alle mogelijkheden in het land zelf om de deugdelijkheid van het bestuur in stand te houden, zijn uitgevoerd en achteraf niet succesvol zijn gebleken.

Nederland en Aruba hebben, in het kader van de uitvoering van de samenwerking tussen de twee Koninkrijksdelen, de afspraak gemaakt dat in de komende jaren op een structurele wijze aandacht wordt besteed aan het aspect van de kwaliteit van bestuur. In het eindrapport van de werkgroep Uitvoering samenwerking Nederland-Aruba, 'Op Afstand Verbonden', maart 2000 (rapport Biesheuvel), wordt in paragraaf 3.3 aangegeven dat de inhoud van het programma tussen Aruba en Nederland een meerjarig en planmatig geformuleerd beleidskader betreft dat gericht is op de bevordering van een duurzame economische ontwikkeling in Aruba. Naast het realiseren van structurele economische groei wordt ook onder duurzame economische ontwikkeling verstaan de immateriële en materiële kwaliteitsverbeteringen, die de basis vormen voor het bereiken van welvaart op Aruba. Deze multidimensionele benadering van het proces houdt in dat verbeteringen op diverse terreinen moeten worden bereikt, waaronder de kwaliteit van bestuur ("good governance"). Dit wordt nogmaals geaccentueerd in de rijksbegroting 2006 (IV Koninkrijksrealties) waar vooral veel aandacht wordt gegeven aan de overheidsfinanciën en rechtsorde. Hierin wordt als doelstelling het volgende geformuleerd: " Het versterken van de bestuurskracht en de rechtsorde van de Nederlandse Antillen en Aruba door middel van samenwerking."

De commissie Biesheuvel vult vervolgens het begrip kwaliteit van bestuur als volgt in: "*Onder kwaliteit van bestuur wordt verstaan het bevorderen van de transparante en verantwoordelijke aanwending van gezag en middelen door de overheid in dialoog met de bevolking. Van deugdelijk bestuur is sprake wanneer de overheid op rechtmatige en doelmatige wijze beleid ontwikkelt, dat is gericht op de vergroting van het menselijke welzijn in de samenleving".*

In het meerjarenprogramma 2001-2005 waren een reeks van activiteiten voorgesteld die tot een verhoging van de kwaliteit van het bestuur hadden moeten leiden. Vanwege de vertraging in de uitvoering van het programma zijn deze activiteiten pas in 2003 van start gegaan. De toetsing van de behaalde doelstellingen is tevens op dit moment moeilijk te bepalen. In bijlage 2 staat een

overzicht van de gerealiseerde projecten van de sector kwaliteit van bestuur tot en met september 2005.

Thans is de keuze voor deze sector door beide landen wederom overeengekomen zodat verder aan het behalen van de doelstelling zal kunnen worden gewerkt. Hierdoor is het programma 2006-2009 voor een gedeelte een bestendiging van het voorgaande meerjarenprogramma kwaliteit van bestuur 2001-2005.

2.2 Het beleid m.b.t. de kwaliteit van het bestuur

In het onderhavige programma is bij de invulling van het begrip "kwaliteit van bestuur" rekening gehouden met de probleemstructuur zoals gedefinieerd door de belanghebbende partij. Dit betekent dat de opzet enigszins verschilt van het vorige programma.

De volgende drie uitgangspunten zijn bij de uitwerking van het begrip "Kwaliteit van Bestuur" gekozen:

1. **Besturen**: dit houdt in de relatie tussen de bestuurders, het ambtelijke apparaat en de bevolking met betrekking tot de besluitvorming. De kwaliteit van het openbaar bestuur wordt in dit nieuwe programma breder gezien dan alleen efficiencyverbetering, gebruiks- en klantvriendelijkheid bij de dienstverlening. De kwaliteit van openbaar bestuur behelst namelijk ook de vraag of de overheid nuttige taken verricht, de belangen van haar burgers goed worden afgewogen, de politieke besluitvorming naar tevredenheid verloopt en de toedeling van taken en verantwoordelijkheden zorgvuldig geschiedt.
2. **Uitvoering:** Om een adequate uitvoering van de taken van de overheid te bereiken is het essentieel dat overheidshandelingen transparant, tijdig, zakelijk en tevens door bekwame ambtenaren worden verricht.
3. **Controle, Checks & Balances:** Het beleid moet op rechtmatigheid, continuïteit, efficiëntie en effectiviteit gecontroleerd kunnen worden.

Vanuit het perspectief van de overheid als verzorgingsstaat wordt de kwaliteit van bestuur beoordeeld aan de hand van de vraag of en hoe de overheid erin slaagt haar uit de verzorgende functie voortvloeiende taken op een adequate wijze te vervullen. Het vertrouwen van de burger in de overheid hangt sterk samen met de kwaliteit van de diensten en het gedrag van bestuurders en ambtenaren van de overheid. De burger stelt hogere kwalitatieve eisen aan de wijze waarop de collectieve voorzieningen worden aangeboden en geleverd. Dit heeft niet alleen betrekking op de kwaliteit van dienstverlening, maar ook op het beleids- en het besluitvormingsproces.

In het vorige programma is aandacht gegeven aan o.a.:
- de kwaliteit van de dienstverlening;
- de integriteit van het ambtenarenapparaat;
- de verbetering van de financieel- en personeelsadministratieve processen;
- de ICT toepassingen ter ondersteuning van de kwaliteit van de dienstverlening;
- Management Informatie Systemen (MIS) ten behoeve van het afleggen van rekenschap; de ontwikkelingsdoelstelling: versterking en verhoging van de kwaliteit van bestuur gericht op verbetering van de dienstverlening, verantwoording en transparantie binnen de overheid;
- en de versterking van overheidsdiensten door middel van stages, uitzendingen en twinning[1].

In de komende tijd zal zowel vanuit de operationele kwaliteit (de mate waarin de overheidsuitvoering voldoet aan de eisen van de klanten) als de procesmatige kwaliteit (afwegingsfunctie, communicatie, representatie en check en balances) de verbetering van de kwaliteit van het openbare bestuur worden benaderd.

---

[1] *De doelstelling van Twinning is om een bijdrage te leveren aan de professionalisering van de overheidsinstanties met het oog op de bevordering van de kwaliteit van bestuur. Twinning is bedoeld om een lange termijn (langer dan 5 jaren) samenwerkingsrelatie op te bouwen waarbij .o. a. informatie-uitwisseling, kennisoverdracht en uitwisseling van ervaringen plaatsvindt*

2.3 Knelpunten in de Kwaliteit van het Bestuur

Onder het begrip kwaliteit wordt niet alleen verstaan de operationele kwaliteit maar ook de kwaliteit van het besluitvormingsproces. Door de hantering van dit begrip wordt het terrein dat de kwaliteit van bestuur bestrijkt zeer breed.

Naar het oordeel van het petit comité t.b.v. Kwaliteit van Bestuur heeft de burger het gevoel dat de overheid geen richting of visie heeft voor de toekomst, dat de besluitvorming ad hoc plaatsvindt en dat de burger geen inspraak heeft. Hierdoor wordt het vertrouwen in de besluitvorming van de overheid geschonden.

Het besluitvormingsproces bij de overheid is vaak een interne aangelegenheid tussen politici en ambtenaren, en het is voor de burger niet bekend op welke wijze de verschillende belangen zijn afgewogen. Over de besluitvorming wordt ook niet altijd voldoende gecommuniceerd. Besluiten door de bestuurders worden vaak gezien als inconsistent en traag. Vaak blijft besluitvorming achterwege.

De burger eist echter steeds meer een coherent en strategisch beleid waarin alle belangen (algemeen, individueel en particulier) behartigd worden. Het ontbreken van een nationale visie is tijdens de vergaderingen van alle vier de sectoren (duurzame economische ontwikkeling, de sociale sector, rechtshandhaving en de onderwijssector) geïdentificeerd als een grote tekortkoming. Zonder een duidelijke lange termijn strategische visie bestaat het risico dat beleid op verschillende niveaus en van verschillende sectoren tegenstrijdig is, waardoor een efficiënt en effectief gebruik van de schaarse publieke middelen (financiële, personeel, etc) niet mogelijk is. Er zijn ook geen meetpunten aan de hand waarvan het beleid geëvalueerd kan worden op effectiviteit en waardoor de benodigde beleidsbijsturing kan plaatsvinden. De discussie over de "carrying capacity" van Aruba zowel met betrekking tot het gebruik van het land, overlast voor het milieu, onderwijs en volksgezondheid, maar ook het gebruik van buitenlandse arbeidskrachten is een kritisch thema in de samenleving.

De rol van de overheid wordt ook zeer kritisch bekeken. Wat is de rol die de overheid in een moderne samenleving als die van Aruba moet hebben? De overheid moet het raamwerk creëren waarbinnen burgers en overheid zich kunnen ontplooien. Maar moet de overheid alles zelf willen doen? Zijn er geen activiteiten die door de particuliere sector overgenomen zouden kunnen worden en zodoende de overheid ontlasten van uitvoerende taken? Deze vraag komt steeds vaker naar voren. De overheid moet bepaalde taken van zich afstoten en deze door de particuliere sector laten uitvoeren. Diensten welke door de particuliere sector efficiënter kunnen worden verleend, moeten worden afgestoten. Hiermee kan de overheid de schaarse publieke middelen beter aanwenden voor hogere productiviteit en kostenverlaging.

Op het gebied van strategisch management heerst er bij de overheid een groot tekort aan duidelijke afspraken tussen politiek en het ambtelijke apparaat. Resultaatgerichte werkregels en afspraken ontbreken op alle niveaus binnen het overheidsapparaat waardoor het afleggen van verantwoording in de cultuur van het ambtelijke apparaat zeldzaam is. Hierdoor is bij de overheid het onderscheid tussen de politieke en ambtelijke verantwoordelijkheden vaag. Er is geen mechanisme waarmee het afleggen van verantwoordelijkheid kan worden bewaakt. Een ander belangrijk knelpunt is dat het openbaar bestuur niet transparant is. Zonder adequate en tijdige informatie kan het bestuur geen consistente en weloverwogen besluiten nemen. Transparantie ten opzichte van de bevolking is tevens noodzakelijk om het vertrouwen van de bevolking te bewaren.

Op uitvoeringsniveau is ook een aantal knelpunten te constateren zoals het operationele management, personeelsbeleid, wetgeving, informatievoorziening, organisatie en financiën. Het management van het overheidsapparaat is over het algemeen zwak. Politieke patronage maar ook patronage van de leidinggevende is nog steeds een groot struikelblok bij het aantrekken en behouden van adequaat personeel. Dit werkt zeer demotiverend en leidt tot inefficiëntie.

Het personeelsbeleid en de uitvoering ervan zijn vaak inconsistent en beïnvloedbaar door de politici waardoor door de jaren een bepaalde ambtelijke cultuur is ontstaan waarbij het accent

meer op rechten dan op plichten ligt. Er is tevens een tekort aan gekwalificeerd personeel vooral op strategische functies. Bij vele overheidsdiensten bestaat demotivatie in het ambtelijke apparaat, die zich o.a. vertaalt in een hoog ziekteverzuim, lage productiviteit of zelfs gemis aan integriteit.

Vaak kan het beleid niet worden uitgevoerd omdat de nodige wetgeving niet toereikend is of geheel ontbreekt. De wetgeving op Aruba is sterk verouderd en past vaak niet meer in de context van de moderne samenleving. Het proces om de bestaande wetgeving te actualiseren en/of nieuwe wetgeving te formuleren neemt veel tijd in beslag. Een van de redenen hiervoor is een tekort aan wetgevingsjuristen op allerlei specifieke terreinen.

Het gebrekkige besluitvormingsproces heeft o.a. te maken met de beschikbaarheid van het managen van informatie en het lage kennis niveau van het gebruik van ICT middelen. Hierdoor is de informatievoorziening zowel intern als extern onvoldoende. Het IMF heeft verschillende malen haar bezorgdheid geuit over de gebrekkige statistische informatie op Aruba die voor een kleinschalige en kwetsbare economie van uiterst belang is. Hoewel de laatste jaren grote vooruitgang is geboekt, schieten statistieken nog tekort.

De overheidsorganisatie heeft ook veel deficiënties. Een van de belangrijkste is de "eilandjescultuur" zowel intern binnen de overheidsdiensten als tussen de overheidsdiensten. De samenwerking is onvoldoende en beleid wordt niet op elkaar afgestemd. Door het ontbreken van coördinatie ontstaat een inefficiënt gebruik van informatie, kennis en middelen en een lage kwaliteit van de dienstverlening. Dit heeft ook gevolgen voor de financiële planning die vaak geen samenhang heeft met beleid. Er bestaat een duidelijke discrepantie tussen beleid en uitvoering.

De beleidscyclus, (P-D-C-A)[2], wordt niet volledig toegepast. Het management wordt hierop niet afgerekend omdat zij kosten noch resultaatverantwoordelijk is. Zowel de begrotingscyclus als de planningscyclus dient versterkt te worden waarbij het management feedback krijgt maar ook verantwoordelijk wordt gesteld voor beslissingen en uitvoering. Over het algemeen worden aanbevelingen van de Centrale Accountantsdienst (CAD) niet opgevolgd.

Met betrekking tot de controle en checks en balances bestaat er zowel op politiek- bestuurlijk als op ambtelijk niveau een tekort. Ten eerste geschiedt er geen periodieke beleidsevaluatie, noch intern binnen de overheidsdiensten noch per ministerie. Beleidsevaluatie is belangrijk om het gevoerde beleid te toetsen en indien nodig op een coherente manier aanpassingen door te voeren. Uit de media blijkt dat de burger niet overtuigd is dat in voldoende mate wordt voldaan aan de legitimiteitseis. Naar het parlement wordt soms verwezen als het 'stempelparlement', waarmee wordt bedoeld dat de meerderheid van dit orgaan zich in grote mate kritiekloos neerlegt bij het beleid van de regerende partij. Er wordt op weinig assertieve wijze getoetst of het overheidsbeleid voldoende maatschappelijk draagvlak heeft c.q. door de doelgroepen wordt gebillijkt. De burger is mondiger geworden en vraagt om een effectievere overheid.

2.4 Andere belangrijke activiteiten

De Arubaanse overheid heeft een werkgroep ingesteld met als opdracht aanbevelingen te formuleren over het implementeren van de beginselen van "corporate governance" zoals geformuleerd in het rapport van de commissie Tabaksblat[3]. De werkgroep is belast met het opstellen van een algemeen beleidskader ten aanzien van de overheids NV's en rechtspersonen die een publiekrechtelijke taak uitvoeren. Dit beleidskader bevat gestandaardiseerde uitgangspunten die betrekking hebben op de interne structuren van checks en balances en de externe verantwoordingsplicht.

Vormgeven van een overlegplatform tussen hoger kader personeel en bestuur (ontwerpen van systemen en een overlegstructuur met betrekking tot beleid, uitvoering en financiële planning). Er zal naar gestreefd worden om op beleidsniveau een overlegplatform in te stellen. De doelstelling van het overleg is om de communicatie, transparantie en coördinatie van verrichte

[2] P-D-C-A staat voor Plan Do Control Act
[3] In de code Tabaksblad worden beginselen van corporate governace voor de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen geformuleerd.

werkzaamheden tussen bestuurders en diensthoofden te bevorderen. Het overleg moet plaatsvinden zowel:

- binnen en tussen de ministeries;
- tussen ambtelijke top en bestuurders.

Onderwerpen waarover overlegd kan worden zijn o.a. de strategie, de planning, de algemene aansturing, de afstemming en besluitvorming, de werkprocessen, de voortgang van de werkzaamheden, het personeelsbeleid en de wijze van rapporteren.

Een andere activiteit welke tevens door de overheid geïmplementeerd zal worden is het "Ontwikkelen van een kwaliteitssysteem". Het project kwaliteit van de dienstverlening is opgenomen in het meerjarenprogramma 2001-2005. De doelstelling van het project is het verbeteren van de kwaliteit van de interne en externe dienstverlening van de overheid. In dit verband zijn de volgende activiteiten geïdentificeerd:

- het op periodieke basis verrichten van een klanttevredenheidsonderzoek;
- het ontwikkelen en uitvoeren van een OVT-programma gericht op cultuurverandering;
- het invoeren van een uniforme en transparante klachtenprocedure;
- het instellen van het instituut Ombudsman.

2.5 Programma formulering

Het meerjarenprogramma "Kwaliteit van het bestuur 2006-2009" is tot stand gekomen door middel van een serie workshops met de stakeholders, die betrokken zijn bij dit thema en kennis van zaken hebben. Gedurende de eerste workshop zijn de problemen rond deze thema's geïnventariseerd door de stakeholders zonder dat de begroting bekend was. Er werd tijdens deze workshop niet over projecten en/of activiteiten gesproken.

De stakeholders hebben uit hun midden een petit comité gekozen, dat de probleemboom, de doelenboom en het Logical Framework verder heeft uitgewerkt, waarna deze tijdens een tweede workshop aan de voltallige groep is gepresenteerd en besproken. Elk probleem is geëvalueerd op basis van consequenties en effecten. Zoveel mogelijk zijn er oplossingen per probleem aangegeven waarna deze geclusterd zijn om bepaalde doelen te bereiken. Het is niet mogelijk om alle problemen die betrekking hebben op kwaliteit van het bestuur op te lossen. Hierdoor zijn er tijdens de tweede workshop prioriteiten gesteld en is tevens besloten op het vorige programma voort te borduren. Met dit programma streeft de overheid van Aruba ernaar verder te bouwen aan de activiteiten van het vorige meerjarenprogramma.

In een derde workshop zijn de vier sectoren van het programma bij elkaar gekomen waarbij elke groep de kans kreeg om een presentatie te geven over haar bevindingen en het Logical Framework. Deze workshop beoogde om afstemming tussen de vier sectoren te bewerkstelligen teneinde een coherent programma te kunnen produceren.

2.6 Definiëring van het Programma

Het overheidsapparaat als geheel dient versterkt te worden door middel van het introduceren van maatregelen die zowel het bestuur, het management, de uitvoering en de controle versterken.

Hieruit volgt als programmadoelstelling voor de periode 2006-2009 het volgende:

"Een Verhoogde kwaliteit van het bestuur; een verhoogde transparante en verwantwoordelijke aanwending van gezag en middelen door de overheid in dialoog met de bevolking"

Aan het einde van de programma periode moet er een duidelijk zichtbare verbetering te constateren zijn van het vertrouwen van de bevolking in het bestuur. Het meten van deze doelstelling kan alleen gebeuren wanneer er informatie verzameld wordt bij de bevolking ten aanzien van opvattingen over het functioneren van de overheid. Dit perceptieonderzoek richt zich op het vertrouwen van de bevolking in de overheid, de perceptie ten aanzien van de

verantwoordelijkheid van de overheid en het omgaan door de overheid met de beschikbare middelen.

Het is gebruikelijk dat de perceptie van de bevolking ten aanzien van het functioneren van de overheid (de kwaliteit van het bestuur) niet altijd overeenkomt met de daadwerkelijke kwaliteit van bestuur indien men die vergelijkt met andere landen, of vergelijkt met de situatie zoals die in het verleden was. Daarom zullen ook , middels het uitvoeren van specialistisch onderzoek, objectieve uitspraken moeten worden gedaan over de toename van de kwaliteit van de overheid.

Om aan de bovenvermelde programma-doelstelling te kunnen voldoen moet er een integraal, strategisch lange termijn beleid met een duidelijke visie voor Aruba geformuleerd worden. Hierbij is ook van belang dat de rol van de overheid wordt vastgesteld op basis van duidelijk omschreven taken. Een begrenzing en scheiding tussen bestuur en ambtelijke verantwoordelijkheden zijn nodig. Tevens wordt er gewerkt aan een bestuur dat op transparante wijze besluiten neemt. Verder dient het beleid continu gecontroleerd en geëvalueerd te worden.

Nieuwe c.q. verbeterde technieken en systemen zijn geen absolute factoren die succes garanderen. De professionaliteit van het overheidsmanagement en de kwaliteit van het ambtenarenapparaat zijn belangrijke succesfactoren in de toepassing van welk (modern) overheidssysteem dan ook. De overheid dient ernaar te streven dat in het overheidsapparaat het resultaat gericht bedrijfsvoeringconcept wordt gehanteerd en dagelijks in haar handelen tot uitdrukking komt.

Het overheidsmanagement dient op een kwalitatief hoger peil gebracht te worden, zodat in de nabije toekomst de vaststelling en toepassing van prestatie-indicatoren voor het overheidsfunctioneren gerealiseerd kunnen worden. De overheid moet niet alleen kunnen aantonen dat haar strategisch beleid goed afgestemd is op de eisen van de samenleving, maar dat de doelstellingen van al haar onderdelen tevens goed aansluiten op het strategische beleid dat is geformuleerd.

Voor een goed functioneren van de overheid zal het functioneren van haar management en het ambtenarenkorps onder de loep moeten worden genomen. In dit kader zal ook aandacht besteed moeten worden aan het personeelsbeleid van de overheid.

Op uitvoeringsniveau zijn ook bepaalde doelstellingen geformuleerd. Het ambtelijke management zal versterkt worden en gestreefd zal worden naar een rationeel besluitvormingsproces en integer handelen binnen de overheid. De overheid moet altijd op een transparante wijze besluiten nemen en uitvoeren. Door de verbetering van de transparantie zal de toegankelijkheid tot de informatie inzake wet- en regelgeving verbeterd worden. De wetgeving zal geactualiseerd worden en waar nodig zullen nieuwe wetten geformuleerd en geïntroduceerd worden.

Adequate informatiesystemen ten behoeve van de besluitvorming moeten aanwezig zijn en het kennisniveau van het gebruik van de ICT middelen dient op peil te zijn. De informatievoorziening met betrekking tot statistische gegevens dient versterkt te worden.

De toenemende complexiteit van de samenleving en de snelheid waarmee gedrag en levenscondities zich wijzigen, eist van de overheid dat ze zich beter bewust is van ontwikkelingen in de samenleving en dat ze sneller dan voorheen intervenieert daar waar dat noodzakelijk is.

Het effectieve beheer van informatiebronnen, dat altijd een cruciale rol heeft gespeeld bij besluitvorming en het uitstippelen van beleid, is nu verworden tot één van de meest essentiële elementen bij het garanderen van hoogwaardig kwaliteit van bestuur.

Beleidsmakers, werknemers betrokken in het sociale, financiële en economische beleidsveld, en Aruba’s ingezetenen hebben een continue behoefte aan informatie teneinde optimale keuzes te

kunnen maken, prioriteiten te kunnen stellen, kostenramingen te kunnen maken en in te kunnen schatten wat de uiteindelijke effecten van hun handelen is.

Tegelijkertijd speelt het managen van informatie een fundamentele rol met betrekking tot de plicht van de overheid het publiek te informeren over politieke keuzes en acties genomen door de overheid, zodat de rechten van de burgers gewaarborgd worden.

Echter, in het bijzonder in de moderne samenleving welke grotendeels is gebaseerd op informatie, bestaat het risico dat de effectieve benutting hiervan niet optimaal kan plaatsvinden vanwege de wildgroei aan informatie van verschillende aard, die bovendien niet altijd even kwalitatief is, en soms schijnbaar of daadwerkelijk in contradictie met elkaar is. Dit veroorzaakt verwarring in de samenleving en berooft beleidsmakers van één van de meest essentiële middelen om acties aan te sturen.

Het ontbreken van een duidelijk omschreven kader waarop assumpties gestoeld zijn en interpretaties plaatsvinden, determineert de kwaliteit van de informatie, en daarmee de kwaliteit van beslissingen die genomen worden. Teneinde te voorzien in een duidelijk omschreven kader zodat de informatie op haar waarde en strekking getoetst kan worden, vereist niet enkel van elkaar losstaande indicatoren, maar een systeem van samenhangende indicatoren die tezamen de verschillende dimensies adequaat beschrijven. Dit stelt de beleidsmakers ook in staat om, nadat een beleidsdoel is gesteld, alternatieven op eerlijke wijze met elkaar te vergelijken, de kosten die met de alternatieve strategieën gemoeid zijn vast te stellen, evenals de op te leveren baten en effecten.

Aangezien tot op heden informatie over een bepaald fenomeen veelal versnipperd bijgehouden wordt, in een aantal gevallen op niet digitale wijze, door verschillende instanties die elk hun eigen deelgebied bestrijken, waarbij gehanteerde definities en classificaties niet uniform zijn, kan er geen complete visie gevormd worden over beschreven problematiek. Hierdoor ontbreekt ook de mogelijkheid om een integraal en coherent beleid te construeren.

Ten behoeve van een verbetering van de kwaliteit van de overheid zal een rechtvaardig, integraal en modern personeelsbeleid gevoerd worden met het oog op een verhoging van de arbeidsproductiviteit van de ambtenaren. Dit zal ook moeten leiden tot een cultuur-omslag waarin een goede balans heerst tussen de rechten en plichten van de ambtenaar. Om de productiviteit te verhogen zal de overheid meer aandacht geven aan de “capacity building” van haar ambtenaren door middel van een OVT-plan (opleidingen, vorming en training) en er voor zorgen dat gekwalificeerd personeel aangenomen wordt voor elke functie.

Alle overheidsdiensten/directies moeten een duidelijke organisatiestructuur hebben met duidelijke AO/IC procedures ten behoeve van een efficiënt gebruik van middelen en het bevorderen van het afleggen van verantwoordelijkheden. Gestreefd wordt om een adequate samenwerking tussen de diensten/directies te ontwikkelen, waardoor afstemming van het beleid en een beter gebruik van middelen (financiële, kennis, personeel) wordt bereikt. De beleidscyclus en rapportagecyclus zullen verbeterd worden. Tevens streeft de overheid ernaar om het controle- en verantwoordingsproces door middel van het verbeteren van de plannings- en begrotingscyclus te verbeteren zodat de aanbevelingen van de CAD geïmplementeerd kunnen worden.

In tegenstelling tot initiatieven in het verleden waarbij de beschrijving van AO/IC procedures als aparte projecten werd opgezet, zal in het nieuwe programma de AO/IC onderdeel vormen van efficiëntieverbeteringen van de overheidsorganisatie en/of verbetering van de bestuurlijke informatievoorziening.

2.7 Programma resultaten

Wat hierboven omschreven is laat zich vertalen in de volgende resultaten, die moeten leiden tot het behalen van de bovenvermelde programma doelstelling (zie ook het Logical Framework voor wat betreft de sector Kwaliteit van Bestuur):

Programma resultaat 1: De overheid heeft een begin gemaakt met de uitvoering van een integraal beleidsplan binnen het kader van een duidelijke definiëring van de rol en taken van de overheid

Het is de verwachting dat aan het eind van het programma periode het integrale beleidsplan, een strategische kerntaken analyse van de overheid en een gedegen communicatie tussen de betrokken stakeholders in uitvoering is. Dit is tevens de indicator voor dit programma resultaat.

Belangrijk is dat het NISP aangeeft wat de rol is van de verschillende overheids diensten/directies, wat de organisatie structuren moeten behelzen en hoe een verbeterde samenwerking tussen de diensten/directies tot stand moet komen.

Deze NISP wordt van wezenlijk belang geacht door alle betrokkenen. Het NISP betreft een lange termijn plan, van ongeveer 20 jaar.

Om tot de adoptie en uitvoering van het NISP te komen zijn de volgende activiteiten noodzakelijk:

1.1 het opstellen en goedgekeurd krijgen van het NISP
1.2 het uitvoeren van een strategische kerntaken analyse
1.3 het begin maken van de uitvoering van het NISP

Programma resultaat 2: Toename in de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de handelingen van de overheid

Het is de verwachting dat er aan het einde van de programma periode een duidelijke verandering te zien is ten aanzien van dit resultaat, hetgeen zal blijken uit onafhankelijk onderzoek dat verricht wordt naar aspecten van transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de overheidshandelingen, hetgeen onder meer neerkomt op een effectiever ambtenaren apparaat.

Tevens zal het besluitvormingsproces aantoonbaar zakelijker zijn, doordat er gebruik wordt gemaakt van een informatiesysteem dat gerelateerd is aan overheids bedrijfsprocessen.

De betrokken ambtenaren worden geïnterviewd om te bepalen of hun deelname aan processen van kennisoverdracht heeft geleid tot aanpassingen in de dagelijkse realiteit van uitvoeringen van werkzaamheden en dus een effectiever ambtenaren apparaat. .

Om dit resultaat te bereiken zal er aan het volgende gewerkt moeten worden:
2.1 Het opstellen van een OVT (opleidingen, vorming en training) beleid
2.2 Het actualiseren en herzien van de bezoldigingsregeling
2.3 Het inventariseren en regelgeving en wetten die aangepast moeten worden
2.4 Het maken van voorstellen voor de wijziging van wetten en regelgeving
2.5 Het voorzien in geïntegreerde informatie voorziening in relatie tot ondersteuning bedrijfsprocessen
2.6 Het verhogen van kennis bij overheidspersoneel (stages en twinning)

Programma resultaat 3: Toegenomen controle en verantwoording van de overheid

Naast de eerdere resultaten is een toegenomen controle op de overheid en verantwoording ten aanzien van het overheidsfunctioneren ook noodzakelijk om te komen tot een verbeterde kwaliteit van bestuur

In het kader van dit programma ligt de nadruk op het uitvoeren van beleidsevaluaties en verschillende onderzoeken die zich richten op het overheidsfunctioneren. De reactie van de overheid op de uitkomsten van deze evaluaties en onderzoeken is een indicator voor de mate van verantwoording van de overheid.

De evaluaties en onderzoeken zijn een integraal onderdeel van het programma in de zin dat de informatie die verzameld wordt, gebruik wordt om de indicatoren te meten van o.a. resultaat 2 en de programma doelstelling.

Dit resultaat betreft dus tevens het monitoring- en evaluatie instrument voor wat betreft dit programma.

Binnen dit resultaat worden verschillende beleidsevaluaties en onderzoeken uitgevoerd. In de loop van de uitvoering van het programma kunnen de activiteiten verder gespecificeerd worden.

2.8 Activiteiten

In deze paragraaf worden een aantal van de boven beschreven activiteiten verder uitgewerkt en toegelicht. Tevens wordt ingegaan op de prioriteitenstelling.

<u>De prioriteitenstelling</u>

Criteria voor de vaststelling van prioriteiten en de vastlegging van de prioriteitsvolgorde:

Duurzaamheid: het redelijkerwijs kunnen aantonen van de continuïteit van het resultaat/resultaten van de activiteit, en de impact van de activiteit; kan de doelgroep blijven profiteren van de resultaten voor een bepaalde periode nadat de middelen van de FDA zijn gebruikt

Relevantie: het belang van de activiteit voor de sector

Haalbaarheid: heeft de sector (diensten/directies) personeel beschikbaar voor het schrijven, implementeren en monitoren van de activiteiten, kunnen met het aangegeven budget voor de activiteit de resultaten van het programma bereikt worden

Continuïteit: kan de overheid de kosten van de activiteit dragen nadat de FDA financiering is afgerond.

Op basis van bovengenoemde criteria zijn de volgende activiteiten aangegeven ter financiering via het FDA. Zie heirvoor ook de Logical Framework van Kwaliteit van Bestuur

Activiteit 1.1 Ontwikkelen van een Nationaal Integraal Strategisch Plan (NISP)

Bij het bewerkstelligen van een duurzame economische ontwikkeling is een breed scala van instanties betrokken. Deze instanties divergeren voor wat betreft hun visie omtrent duurzame economische ontwikkeling en de wijze waarop deze visies in verschillende strategische plannen worden verwoord. Ten gevolge hiervan ontbreekt een samenhangend en coherent beleid, hetgeen leidt tot ongecoördineerde initiatieven van de betrokken instanties.

Het is van belang voor de duurzame ontwikkeling van Aruba dat één Nationaal en Integraal Strategisch Plan (NISP) ontwikkeld wordt, waarbij lange-termijn[4] strategieën beschreven staan in samenhang met de nationale doelen en de wijze waarop de strategieën geïmplementeerd zullen worden.

Aangezien het hier een nationaal plan betreft, is brede participatie wenselijk; waarbij de Arubaanse overheid, de niet-gouvernementele organisaties, het parlement, en actoren uit de privé-

---

[4] *In dit document wordt onder lange-termijn een periode van vijftien tot en met twintig jaar verstaan.*

sector betrokken moeten worden. Een breed draagvlak in de samenleving verhoogt de kans op een succesvolle implementatie van het plan.

Activiteit 1.2. Uitvoeren strategische kerntakenanalyse

Het streven is er op gericht de overheidsorganisatie zodanig te herstructureren dat zij in staat is om op efficiënte wijze diensten en producten van kwalitatief hoog niveau te leveren aan de Arubaanse gemeenschap. In dat verband is het noodzakelijk om inzicht te krijgen in de kerntaken van de overheid. Welke taken behoren tot de 'core business' van de overheid? Aan welke criteria moet worden getoetst om te kunnen bepalen wat de kerntaken van de overheid zijn? Wat dient te gebeuren met de overheidstaken die niet tot de kerntaken behoren? Deze vragen staan centraal in de kerntakenanalyse. De Directie Personeel en Organisatie (DPO) is door de regering aangewezen als coördinator van het project.

De voornaamste doelstellingen van de kerntakenanalyse, luiden als volgt:
- vaststellen welke publieke taken tot de kerntaken van de overheid moeten worden gerekend;
- bepalen van de optimale organisatievorm voor de uitvoering van zowel de kerntaken als de overige taken;
- verlaging van personeelskosten van de overheid;
- verhoging van de effectiviteit en efficiency van de overheidsorganisatie;
- verhoging van de kwaliteit van de publieke dienstverlening.

De DPO wijst aan dat voor het verrichten van bovengenoemde activiteiten het noodzakelijk is om een externe deskundige aan te trekken.

Het instrument contract management (waarin afspraken staan vastgelegd) kan meegenomen worden in de kerntakenanalyse (op macro niveau: wat worden de kerntaken van de overheid). Dat kan vastgelegd worden in een dergelijk contract (document). Tevens wat worden de taken op dienst niveau?: taken per dienst en deze vastleggen in een document en later nagaan of deze dienst deze taken naar behoren uitvoert en de doelstellingen bereikt worden.

Activiteiten 2.1 en 2.2 Herziening bezoldigingsregeling Aruba en OVT beleid

De DPO zal een HRM masterplan voorbereiden. Hieruit vloeien de volgende twee activiteiten voort welke middels dit programma gefinancierd worden.

In de visie van de Directie Personeel en Organisatie (DPO) ten aanzien van Human Resource Management (HRM visie) staat de werknemer, zijn behoeften en potentieel centraal. Het streven is om randvoorwaarden te scheppen die erop gericht zijn het maximale rendement uit iedere werknemer te halen. Dit houdt onder meer in een redelijke en rechtvaardige vergoeding voor geleverde arbeid; het invoeren van functionerings- en beoordelingssystemen; het invoeren van nieuwe vormen van prestatiebeloning; het ontwikkelen en benutten van individuele vermogens en talenten (OVT-beleid); het bieden van betere carrièreperspectieven (loopbaanbeleid en arbeidsmobiliteit); beleid gericht op verhoging van productiviteit en motivatie; efficiënte en effectieve organisatiestructuren en aandacht voor de organisatiecultuur.

Dit leidt tot de twee activiteiten die gefinancierd moeten worden in het kader van het onderhavige programma:
- Herziening bezoldigingsregeling Aruba (HBRA);
- Opleiding, vorming en training-beleid (OVT);

Herziening Bezoldigingsregeling Aruba (HBRA)
Deze activiteit is gericht op het realiseren van een consistente, evenwichtige en transparante bezoldigingsstructuur van de overheid. Dit houdt tevens in het invoeren van een uniform functionerings- en beoordelingssysteem, het beschrijven en waarderen van alle bij de

overheidsdiensten voorkomende functies volgens het fuwasys-systeem, alsmede het invoeren van een nieuwe loonstructuur en het aanpassen en vervangen van rangenstelsels .Hieronder valt ook het introduceren van contract management. Contract management behelst het vastleggen van de gemaakte afspraken tussen werkgever (overheid) en de werknemer (overheidsdiensten, diensthoofden, ambtenaren enz.), waarbij duidelijk wat men van elkaar verwacht. De systematiek kan als instrument dienen om het personeel op af te rekenen, maar ook om het personeel te belonen. Een beoordelings- en beloningssysteem vloeien hieruit voort.

Binnen dit kader kan een 'Klanttevredenheidsonderzoek' en/of een 'Behoeftenonderzoek' uitgevoerd worden op periodieke basis. Wanneer een 'Klanttevredenheidsonderzoek' wordt uitgevoerd, worden altijd verbeterpunten en/of aanbevelingen gedaan. De output van de diensten (hetgeen ze dienen te bereiken qua resultaat en de aanbevelingen waarmee iets gedaan moet worden) kunnen vastgelegd worden in een dergelijk contract.

Het HBRA project is reeds opgenomen in het meerjarenprogramma 2001-2005, doch door begrotingsoverschrijding bij de reorganisatie van de Belastingdienst, is het voor het HBRA project gereserveerd bedrag niet meer beschikbaar. Dit houdt in dat het HBRA project opgenomen dient te worden in het meerjarenprogramma 2006–2009.

OVT Beleid

Met het oog op professionalisering van de overheidsorganisatie, is behoefte aan een integraal beleid ten aanzien van opleiding, vorming en training gericht op alle ambtenaren en overheidsdiensten (integraal OVT-beleid).

Het te voeren integraal OVT-beleid dient enerzijds het continue proces van ontwikkeling en vernieuwing van de overheidsorganisatie te ondersteunen en anderzijds bij te dragen tot vergroting van de persoonlijke effectiviteit van de medewerkers.

Activiteiten 2.3 en 2.4 Actualisering wet- en regelgeving en stroomlijnen wetgevingsproces

De behoefte aan actualisering van wet en regelgeving komt voort uit verplichtingen en verdragen op internationaal niveau, koninkrijksniveau, maar ook is er nieuwe wet –en regelgeving nodig om een antwoord te kunnen bieden aan lokale ontwikkelingen van sociale, financiële en economische aard.

De Directie Juridische en Algemene Zaken en de Directie Wetgeving zijn samengevoegd per 1 januari 2004. Deze samenvoeging heeft geleid tot de 3-poot (1) "Wetgeving", (2) "Rechtszaken en Vergunningen" en (3) "Beleid en Advies".

De afdelingen kampen met een gebrek aan specifieke kennis en vaardigheden. In de opstelling van wet –en regelgeving heeft verder te maken met een enorme werkdruk; er is een grote behoefte aan extra capaciteit (mensen die ervaring hebben met lokale omstandigheden), materialen.

Afdeling Beleid en Advies:
Het juridisch adviescentrum voor alle ministeries zetelt te dezer directie. Het personeel van deze Afdeling heeft bijscholing nodig met name op de gebieden "bestuursrecht (het instrumentarium van de overheid)", "basisvaardigheden concipiëren beleid" en "overeenkomstenrecht".

Afdeling Rechtszaken en Vergunningen:
De behandeling van Rechtszaken tegen de overheid is geconcentreerd op de afdeling Rechtszaken en Vergunningen. De meeste activiteiten worden niet uitbesteed, hetgeen leidt tot grote werkdruk.
Afdeling Wetgeving:

De afdeling wet en regelgeving werkt onder grote druk, met onvoldoende afstemming tussen beleidsambtenaren en wetgevingsjuristen, waardoor de wet en regelgeving onder durk komt te staan. Aan extra ondersteuning op beide terreinen (beleid en wet-en regelgeving) is grote behoefte.

De actualisering van de wetgeving houdt, gezien het bovenstaande de volgende sub-activiteiten in:

a) Een inventarisatie van de bestaande wet- en regelgeving.

Hiervoor zal een voorstel gemaakt worden.

b) Het maken van voorstellen voor actualisering

Op basis van de inventarisatie zal een prioriteiten lijst samengesteld worden. Op basis van de concrete behoefte tot aanpassing van wet en regelgeving zal een daaraan aangepast voorstel gemaakt worden en ingediend voor financiering. Het is namelijk zo, dat verschillende mogelijkheden van ondersteuning een verschillende mate van effectiviteit hebben. On the job training is in sommige gevallen niet effectief, in andere wel. In andere gevallen is twinning een betere optie, in andere gevallen zal er gewerkt moeten worden met een specialist uit het buitenland. De gekozen "methode" in relatie tot de verwachte effectiviteit in termen van aanpassing wet/regelgeving zal aangegeven worden in de aanvragen.

Om de eigen capaciteit te versterken in het kader van de actualisering van wet/regelgeving zullen er tevens voorstellen gedaan worden om de materiele ondersteuning van de diensten te versterken.

Als onderdeel hiervan wordt in samenspraak met de Universiteit van Aruba een wetgevingscursus van een duur van tussen 3 tot 6 maanden uitgevoerd
Hierbij wordt gedacht aan goede huisvesting, automatisering en goede communicatieve middelen zijn ook vereist (goed netwerk, diverse abonnementen ten behoeve van de juiste ingang, al dan niet elektronisch, tot literatuur etc.).

Activiteit 2.5 Het voorzien in geïntegreerde informatievoorzieningin relatie tot ondersteuning bedrijfsprocessen

Ten behoeve van het verbeteren van de kwaliteit van het besluitvormingsproces, en het mogelijk maken van het formuleren van een samenhangend en strategisch (in plaats van ad-hoc) beleid, en het verduidelijken van de reden achter het nemen van bepaalde beleidsbeslissingen is het wenselijk geïntegreerde informatiesystemen te creëren.

De volgende werkwijze wordt voorgesteld.Allereerst dienen beleidsmakers, representanten van uiteenlopende groepen van datagebruikers en instituten die betrokken zijn bij de vergaring van data, benaderd te worden. Dit proces draagt bij aan de exploitatie van de kennis en ervaring die er bestaat bij het creëren, managen en benutten van reeds bestaande datasystemen. Dit proces maakt het mogelijk om nog niet in kaart gebrachte of niet optimaal benutte informatiebronnen te identificeren, en een meer coherent beeld van statistische informatie over betreffend onderwerp te schetsen.

Hierop volgend kunnen twee strategieën uitgezet worden: een strategie voor een korte periode bedoeld om de bestaande informatie te analyseren en te evalueren, en een strategie voor een langere periode met als doel een hoogwaardig geïntegreerd informatiesysteem te ontwikkelen.

De volgende deelactiviteiten zullen ondernomen worden:

1) Ontwikkelen van een indicator systeem
2) Ontwerpen van een data warehouse
3) De integratie van verschillende databronnen
4) De implementatie van certificaatsystemen

5) Speciaal ontwikkelde survey's

1. Het ontwikkelen van een indicatorsysteem:
Alvorens een efficiënt werkend statistisch indicator systeem ontwikkeld kan worden is het noodzakelijk een juist conceptueel framework op zijn plaats te hebben. Aangezien vele fenomenen multi-dimensioneel en dynamisch van aard zijn, moet de informatie vanuit verschillende analytische oogpunten bekeken worden. Tijdens dit proces moeten de belangrijkste concepten en dimensies geïdentificeerd worden, en moet expliciet aandacht besteed worden aan het probleem van vergelijkbaarheid van databronnen. In vele gevallen zal dit in concreto betekenen dat een metadata systeem ontwikkeld moet worden ten behoeve van de integratie en harmonisatie van beschikbare informatie. Meta-informatie is noodzakelijk omtrent de survey inhoud, gebruikte definities, classificaties, methodologie die toegepast is om data te corrigeren, databronnen, etc.

2. Data warehouse
Het geïntegreerde indicator system levert informatie aan voor vooraf bepaalde thema's; de data-warehouse is bedoeld voor "expert-users" en degenen die op zoek zijn naar zeer specifieke data. Aan de behoefte van deze gebruikers kan worden tegemoet gekomen door het openstellen van databases via query systemen.

3.) De integratie van verschillende databronnen
Middels survey's kan voorzien worden in hiaten die momenteel nog bestaan in informatie omtrent bepaalde onderwerpen. Beoogd wordt om informatie-uitwisseling te initiëren onder verschillende databronnen die momenteel nog te veel geïsoleerd van elkaar actief zijn. Dit bevordert tevens afstemming en harmonisatie van gehanteerde begrippen, definities, classificaties etc.

4. De implementatie van certificaatsystemen
Het idee achter het toekennen van een "certificaat" is dat naar gebruikers toe duidelijk gesteld wordt welke data gebruikt officieel erkent wordt door de overheid. Dit voorkomt dat men zich verlaat op elkaar tegensprekende bronnen met alle consequenties van dien.

5. Speciaal ontwikkelde survey's
Aangezien het onmogelijk is om een sluitend geïntegreerd informatiesysteem te ontwikkelen moet er ruimte bestaan om ad-hoc survey's uit te voeren om in geconstateerde hiaten te voorzien.

Enkel indien op systematische wijze getracht wordt geïntegreerde data-informatie systemen te ontwikkelen, kunnen momenteel bestaande knelpunten met betrekking tot bestuurlijke besluitvormings processen in relatie tot de kwaliteit van bestuur geminimaliseerd worden. De systemen moeten het mogelijk maken om een coherent en lange termijn beleid te vormen, waarmee tevens de transparantie van het beleid wordt verhoogd..

Verschillende databronnen komen in aanmerking voor bovenbeschreven doelstellingen. Eén van ' Lands meest centrale databronnen, welke door een veelheid van instanties gebruikt wordt, doch momenteel onvoldoende accuraat is voor optimale benutting en vergelijking met ander databronnen is het Bevolkingsregister. Momenteel worden door diverse instanties acties ondernomen om het bestand op te schonen middels het uitvoeren van bestandvergelijkingen. Het is van belang een structureel signaleringssysteem te activeren, zodat op continue wijze door een veelheid van gebruikers van deze data, opschoning van het bestand plaatsvindt. Hiernaast kan tevens gedacht worden aan het bestand van de AZV, welke gezien de financiële impact reeds een centrale rol speelt in de samenleving, doch vanwege de vergrijzing in de nabije toekomst een nog belangrijker rol gaat spelen. Een geintegreerd informatiesysteem lijkt een onontbeerlijk middel om de leefbaarheid van de AZV in de toekomst veilig te kunnen stellen.

Activiteit 2.6 Verbeteren kwaliteit overheidsapparaat middels kennisoverdracht (stages en twinning)

Een van de grootste knelpunten bij de overheid is een tekort aan actuele praktische kennis op verschillende terreinen. Vaak is het tevens noodzakelijk om voor een periode van 2 a 3 weken,

een expert in the huren die een departement kan ondersteunen bij het voorbereiden, uitvoeren of evalueren van bepaalde activiteiten. Hierbij staat de kennisoverdracht centraal.

Hierdoor is in het MJP 2001 -2005 de mogelijkheid gecreëerd om ambtenaren stage te laten volgen en korte uitzendingen van experts uit het buitenland te financieren. Het FDA en de DEZHI hebben een stage en uitzendregeling geaccordeerd, die het kader en de voorwaarden weergeven voor financiering .

Hoewel aan het begin van het programma MJP 2001-2005 de stages en uitzendingen langzaam verliepen is de interesse de laatste twee jaar zo gestegen dat de beschikbare middelen tot en met oktober 2005 voor 100 % zijn benut.

Het tekort aan praktische ervaringen bij overheidsdiensten kan de ontwikkelingen van bepaalde taken binnen een departement belemmeren; activiteiten die een departement normaliter zou moeten uitvoeren worden niet gerealiseerd. In dit kader is het gebruik van een twinning nuttig.

Iedere overheidsinstantie die in aanmerking komt voor twinning kan gebruik maken van een deskundige/expert voor minimaal 1 maand en maximaal 24 maanden.

In het MJP 2001-2005 was een begroting voor twinning gecreëerd voor 9 specifieke departementen. Om verschillende redenen is het gebruik van de twinning zeer laag gebleven. In oktober 2005 zijn er zes van de negen twinningen in voorbereiding, welke nog voor het einde van 2005 ingediend moeten zijn.

In het MJP 2006-2009 wordt een begroting gereserveerd voor twinning vanaf 2007, maar deze heeft nog geen specifieke bestemming. Wel gelden dezelfde regels als voor het vorige MJP en blijft de twinningregeling onveranderd.

Activiteit 3.1 Ontwikkelen van een uniform en periodiek verslagleggingsysteem en monitoringssysteem m.b.t. doelstellingen en realisatie

Regelmatig moet het overheidsbeleid getoetst en indien nodig aangepast worden. Dit heeft betrekking op zowel het beleid op bestuurlijk, als op directie niveau. Ook het meerjarenprogramma moet op periodieke tijdstippen (bijvoorbeeld jaarlijks) getoetst worden. Een evaluatie van de doelstellingen versus de realisatie daarvan moet een normale activiteit worden binnen de overheid.

Hiervoor dient een monitoring- en evaluatiesysteem ontwikkeld en ingevoerd te worden . Het is belangrijk dat hierbij speciale aandacht wordt geschonken aan het ontwerp van een systeem, dat gebruikt kan worden om het beleid en de uitvoering van het beleid te monitoren en te evalueren. Naast de ontwikkeling van software zullen workshops moeten worden gehouden met het overheidspersoneel, dat belast is met de uitvoering van de diverse programma's en projecten.

Een deskundige zal worden aangetrokken om dit project uit te voeren, waarbij de mentaliteit wordt gestimuleerd bij de overheid dat op de effectiviteit en de efficiëntie van het beleid wordt gecontroleerd.

Om programma's en projecten te monitoren dienen indicatoren te worden bepaald, waarbij nulmetingen en streefwaarden moeten worden vastgesteld. Dit systeem zou de overheidsdirecties die belast zijn met deze programma's en projecten, kunnen ondersteunen bij het monitoren van de indicatoren gerelateerd aan de programma's en projecten en bij de evaluatie van het beleid.

Op de markt zijn verschillende elektronische systemen aanwezig, waarmee de interne processen en beleid van een organisatie kunnen worden getoetst. Een van de softwareprogramma's die

ontwikkeld dient te worden, moet een systeem zijn om de meerjarenprogramma's, die de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) zijnde de instantie die zowel de meerjarenprogramma's, jaarprogramma's en projecten coördineert, te ondersteunen. De programma's en de projecten (nadat de projecten beëindigd/opgeleverd zijn) moeten geëvalueerd worden op hun effectiviteit. Het programma dient gevolgd te worden om na te gaan of het inderdaad aan de geformuleerde doelstellingen heeft bijgedragen en in hoeverre de resultaten zijn behaald.

Activiteit 3.2 . Uitvoeren van specifieke onderzoeken die tot doel hebben de kwaliteit van bestuur te monitoren / te evalueren

Onder deze programma activiteit worden verschillende onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken richten zich op verschillende deelaspecten en indicatoren van het programma. Het kunnen enquetes betreffen, deskundigen onderzoek, evaluatie missies, etc. Een bedrag moet worden gereserveerd dat flexibel kan worden ingezet, voor een aantal "kleinere" projecten.

Verschillende projectvoorstellen zullen worden ingediend in het kader van de jaarprogramma's en getoetst moeten worden aan de realiseriing van het programma resultaat: controle en verantwoording van de overheid.

Voor 2006 moet er een project gefinancierd worden om de nulwaarde van de indicator behorende bij de programma doelstelling vast te stellen. Dit project zal herhaald moeten worden in 2009/2010.

Verder wordt gedacht aan enquetes/onderzoek in het kader van de indicatoren behorende bij resultaat 2 van het zelfde programma. Het onderzoek zal zich richten op verificatie van de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van het overheids handelen.

2.9 Evaluatie en monitoring

In het kader van dit meerjarenprogramma zullen de volgende evaluaties plaatsvinden:

A. Aan het begin van het proces zullen de stakeholders de problemen identificeren en doelstellingen formuleren. Dit wordt beschouwd als de ex-ante evaluatie van het programma. Hierbij wordt nagegaan of het programma duurzaam, relevant en haalbaar is (financieel, materieel, aanwezigheid van 'killer assumptions'[5], enz),

B. Tijdens de implementatie van het programma vinden de volgende evaluatiemomenten plaats:
- *Interne monitoring*[6]: de projectmanager/betrokken dienst/directie zal een continue monitoring uitvoeren van de implementatie, teneinde de direct betrokkenen te informeren omtrent de voortgang van de implementatie en het oplossen van problemen.
- *Externe monitoring*: de overheid van Aruba zal een mid-term evaluatie wel of niet door een niet direct betrokken organisaties laten uitvoeren teneinde de voortgang van het programma te volgen.
- *FDA monitoring*: De FDA heeft de dagelijkse controle op de uitvoering van de activiteiten binnen het programma. Voor elke activiteit moet in het projectdossier een eindevaluatie worden begroot.

C. Na de implementatie van het programma wordt dit geëvalueerd op basis van de volgende criteria:
- een externe evaluatie die de effectiviteit en efficiëntie van het programma dient in te schatten. Hieruit resulteren lessen voor de toekomst en kunnen aanbevelingen voor de volgende fase geformuleerd worden. De haalbaarheid en de duurzaamheid van het programma worden ook in deze evaluatie nagegaan.
- een autonome evaluatie met als doel ervaringslessen voor de toekomst na te gaan, de impact op de ontwikkelingsdoelstelling wordt hierbij nagegaan, alsmede de duurzaamheid.
- een schatting van de belangrijkste motieven en controle op de kwaliteit van de implementatie van het programma.

2.10 Uitvoeringsmodaliteit

Het programma kwaliteit van het bestuur heeft betrekking op verschillende overheidsdiensten.

De Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) zal de coördinerende instantie zijn bij de planning en uitvoering van het programma. DEZHI zal tevens de voortgang van het programma als geheel bewaken.

Aanpassingen in het programma en/of begroting moeten met de DEZHI besproken worden. Deze worden dan aan de landen, door tussenkomst van de minister van Financiën en Economische Zaken, ter goedkeuring aangeboden.

De individuele diensten zullen de eerstverantwoordelijke instanties zijn voor hun eigen projecten. Daar waar activiteiten betrekking hebben op meerdere diensten zal een projectleider aangesteld worden die de DEZHI op periodieke basis rapporteert over de voortgang van het project.

De DEZHI geeft technische ondersteuning aan de diensten en coördineert de indiening van projecten bij de FDA.

Als zou blijken dat voor bepaalde indicatoren een onderzoek gedaan moet worden om de o-waarde vast te stellen, zal dit uit de voorbereidingskosten worden gefinancierd.

---

[5] Killing assumptions: voorwaarden van dusdanig belang dat bij het niet tegemoetkomen daaraan de implementatie van het programma bij voorbaat teniet is gedaan.
[6] Monitoring: documentatie van het implementatieproces waardoor managementbesluiten makkelijker plaats kunnen vinden en aanpassingsactiviteiten plaats kunnen vinden, gebaseerd op ervaring en feedback.

3. DUURZAME ECONOMISCHE ONTWIKKELING

3.1 Achtergrondinformatie

Op Aruba vormt duurzame ontwikkeling een grote uitdaging door de kleinschaligheid van het eiland; er dient een balans bereikt te worden tussen het beperkte draagvermogen van het milieu van Aruba enerzijds en de behoefte aan economische groei anderzijds, waarbij garanties ingebouwd worden dat ook toekomstige generaties hun ambities kunnen verwezenlijken.

De economische en de demografische ontwikkelingen van Aruba in de afgelopen 18 jaren hebben een grote druk op de fysieke en sociale infrastructuur gelegd. Ook de ontwikkelingen inherent aan de gevoeligheid gepaard gaande met de kleinschaligheid van eilanden, maakt dat de overheid een systematische en integrale benadering in besluitvorming en het managen van de economie en de samenleving dient te hanteren.

Ontwikkeling kan ook negatieve neveneffecten met zich meebrengen. In het verleden heeft men in Aruba gekozen voor een voortrekkersrol op het gebied van toerisme, maar om deze rol ook op andere terreinen te spelen - en dan vooral in de regio - vergt verdere analyse, debatten en draagvlak (w.o. op het financiële vlak). Vooralsnog neemt Aruba op milieubeschermingsgebied een "volgersrol" in, waarbij naast de financiële beperkingen ook andere beperkingen als "small island state" worden meegenomen: beperkte ruimte, een klein bestand van arbeidskrachten en een minimale hoeveelheid natuurlijke hulpbronnen.

Een ander element waar mee rekening moet worden gehouden, is de huidige – algemeen als reëel aangenomen – ‘global climate change’, als gevolg van het broeikaseffect. Wat de gevolgen hiervan zijn voor het klimaat in het Caribische gebied, is nog niet duidelijk, maar rekening zal moeten worden gehouden met frequentere perioden met intensieve regen.

Het toerisme in Aruba is evenals in de meeste Caribische bestemmingen afhankelijk van een schoon en gezond milieu. Elke vorm van milieuvervuiling tast het toeristische product aan en leidt tot een verzwakking van de concurrentiepositie van Aruba en vormt aldus een gevaar voor een duurzame economische ontwikkeling. Door de sterke groei van de populatie en van het aantal toeristen, heeft een sterke toename van de vraag naar water plaatsgevonden. De verhoging van de water-consumptie heeft een hogere productie van afvalwater met zich meegebracht, met meer verontreiniging en aantasting van de waterplassen en van het grond- en zeewater.

Bovengenoemde ontwikkelingen hebben ook een sterke toename veroorzaakt van de hoeveelheid vaste afvalstoffen die wordt geproduceerd. Het storten van afval heeft als consequenties het ruimtebeslag, het vereiste eeuwigdurende nazorg, het verlies van grondstoffen en de emissies die vrijkomen na het storten van afval. Vooral de vrijkomende emissies (w.o ook van de files) dienen voorkomen of geminimaliseerd te worden. Deze emissies zijn schadelijk voor het milieu en de gezondheid van mensen (zowel van de lokale bevolking als van de toeristen) en hebben dus negatieve effecten op een duurzame economische ontwikkeling.

Aruba kent zowel op het gebied van de ruimtelijke ordening als op het gebied van verkeer en vervoer geen sterke planningstraditie. Ondanks de vaak stormachtige economische groei is weinig sprake geweest van structurele planmatige ontwikkeling van het eiland. Gevolg is een zeer verspreid bebouwingspatroon met bijpassende verkeersontsluiting en bijbehorende problemen.
De klachten over files en tekort aan parkeerruimte -vooral in Oranjestad, maar ook nabij veel hotels- nemen steeds meer toe. Hiernaast komt er nog bij dat de containerhaven van Oranjestad naar Barcadera zal verhuizen. Dit is nodig om Oranjestad verder toeristisch te

ontwikkelen, en Aruba te ontwikkelen als transit hub. Dit zal de verkeersmobiliteit van het noordoosten van Oranjestad naar het zuidwesten van Oranjestad verminderen. De huidige verkeersopstoppingen in en nabij Oranjestad, kosten veel manuren, veroorzaken milieuvervuiling en maken Oranjestad onaantrekkelijk voor o.a. de toeristen.

De kwetsbaarheid van de Arubaanse economie, waarbij sprake is van een mono-economie, is al vaker gebleken, zoals bij sluiting van de Lago raffinaderij en de terugval in toerisme na 11 september. Het is van belang om een gebalanceerde economie tot ontwikkeling te brengen om continuïteit, groei en verhoging van productiviteit te waarborgen. De 'nieuwe' activiteiten dienen zo min mogelijk nadelige effecten te hebben op het milieu en andere economische activiteiten, zoals het toerisme, en zij dienen werkgelegenheid te bieden aan de vele Arubanen die in het buitenland een opleiding volgen.
Om de omschreven probleemgebieden aan te pakken wordt voorgesteld, om middels het meerjarenprogramma Duurzame Economische Ontwikkeling 2006-2009 de speerpunten Milieu en Mobiliteit aan te pakken.
In de volgende hoofdstukken zullen deze speerpunten verder geanalyseerd worden

3.2 Beleid en visie betreffende Duurzame Economische Ontwikkeling

In dit hoofdstuk zal de visie en het beleid van de Arubaanse overheid m.b.t. de eerder genoemde speerpunten weergeven worden.

a. Het Milieu[7]

Gesteld kan worden dat er tot nu toe geen coherent ontwikkelingsbeleid is geweest, met bijbehorende beleidsinstrumenten, om de ontwikkelingen op het eiland op een gebalanceerde manier te doen verlopen.

Een leefbaar eiland houdt in een schone omgeving, onverstoorde natuur, schone stranden en baaien, schone straten en openbare parken, waar de mensen zonder gezondheidsrisico's kunnen rondlopen, werken, recreëren, rusten, etc.
De hoofdpunten voor het streven naar een duurzame ontwikkeling is het sluiten van kringlopen, het stimuleren van integraal ketenbeheer, het spaarzame gebruik van energie en water, gebruik van schone technologieën, stimuleren van het gebruik van kwaliteitsproducten en milieubewuste consumptie, waarbij wij rekening houden met anderen zodat we geen negatieve effecten afwentelen op andere mensen, bedrijven, buurlanden en de komende generaties.
Om aan deze visie invulling te geven worden de prioritaire thema's gekoppeld aan gebieden, doelgroepen en stoffen.
Door het stellen van prioriteiten en het onderling afstemmen van de doelstellingen wordt op een efficiënte en doeltreffende manier het beleid geformuleerd en t.z.t. geïmplementeerd.
Het beleid is er op gericht om aan de ene kant de bevolking meer in het algemeen bewust te maken met betrekking tot milieu problematiek en wat zij er aan kunnen doen om het milieu te verbeteren. Aan de andere kant is het beleid er ook op gericht om specifieke maatregelen te nemen die middels een gebiedsgericht beleid uitgevoerd gaan worden.

Dit gebiedsgericht milieubeleid houdt tevens in de waarborging en het beheer van de kwaliteitsverbetering van het zeewater en de stranden, ten behoeve van een schonere zee en stranden voor het toerisme en de bevolking, inhoudende dat zeewaterverontreiniging en verontreiniging van de stranden binnen een nader te stellen termijn gesaneerd dienen te worden.

Het afvalbeleid van 1996 en het eindadvies van de commissie Lacle 1999 worden voortgezet in het huidige beleid van de overheid. De verwerking van afval dient zoveel mogelijk volgens de Ladder van Lansink[8] te geschieden.

[7] *Uit "Op weg naar een Duurzame Ontwikkeling, middels agenda 21, gebaseerd milieubeleid" van de Ministerie van Volksgezondheid & Milieu, 2003*

Afval dient op een adequate en efficiënte manier te worden ingezameld en centraal te Parkietenbos te worden verwerkt. Om te zorgen dat ons milieu niet verder verontreinigd zal worden is het noodzakelijk en dringend om voor een andere milieuvriendelijker verwerkingsmethode voor de vaste afvalstoffen te kiezen die zal bijdragen aan een duurzame economische ontwikkeling.
Uit het vorige meerjarenprogramma is gekozen voor een technologie namelijk "Resource Recycling" gecombineerd met "Material Recovery", waarbij afval d.m.v. een aantal behandelingen omgezet wordt in een eindproduct dat weer nuttig kan worden toegepast als grondverbeteraar, als bouwstof van verschillende materialen of als vulmateriaal voor funderingen.

De negatieve milieueffecten kan men het beste beperken of aanpakken door brongericht te werken. Over het algemeen is men bereid zijn bijdrage te leveren ten bate van een schoner milieu indien men per doelgroep meer en beter geïnformeerd wordt middels een effectieve voorlichtingscampagne. Het kan niet genoeg worden beklemtoond dat een breed draagvlak voor de serieuze implementatie van een milieubeleid onontbeerlijk is.

Het overheidsbeleid heeft voor wat betreft afvalwaterlozing[9] een aantal directe gevolgen.
In de eerste plaats zal er voortgegaan moeten worden met het opheffen van alle afvalwaterlozingen in zee, inclusief het zoveel mogelijk voorkomen van overstorten in zee en voorts zal de Bubaliplas gesaneerd moeten worden. Voor wat betreft dit laatste zal dit moeten wachten totdat de RWZI Bubali is uitgebreid.

Op de langere termijn (binnen 10 a 15 jaar) zal er gewerkt moeten worden aan het terugdringen van de afvalwaterverwerking via beerputten en septictanks.
Ook zal op middenlangtermijn (5 a 10 jaar) het verouderde rioleringsstelsel in Oranjestad en San Nicolas gesaneerd moeten worden. Waar de hoofdleidingen overbelast zijn door de toegenomen afvoeren, zullen deze tezijnertijd vergroot moeten worden.

Het streven van de overheid is erop gericht om op korte termijn (binnen 3 jaar) een heffingenstelsel te introduceren waarmee met de geïnde rioolheffingen de kosten die samengaan met het transporteren en verwerken van het afvalwater deels kunnen worden gedekt.

Voor de verfraaiing van de publieke ruimten middels plantsoenen en parken is er behoorlijk wat water nodig. In het kader van het overheidsstreven om de kosten van de overheid terug te dringen, is het aan te bevelen om het door de RWZI's gezuiverde water te gaan gebruiken voor deze landscapings-doeleinden. Het streven is om de met de verkoop van het gezuiverde afvalwater verkregen inkomsten ook te gebruiken ter dekking van de exploitatiekosten van de RWZI's en het rioleringsstelsel.

Het gebiedsgericht milieubeleid houdt tevens in de waarborging en verbetering van de kwaliteit en het beheer van het zeewater, de stranden en kustgebieden. Dit ten behoeve van een schonere zee en stranden voor het toerisme en de bevolking, inhoudende dat zeewaterverontreiniging en verontreiniging van de stranden binnen een nader te stellen termijn gesaneerd dienen te worden.
Het beleid over de stranden/kustgebieden is versnipperd over verschillende diensten. Hierdoor worden veel beslissingen vanuit één bepaalde invalshoek of belang genomen zonder dat alle belangen worden afgewogen.

De kwaliteitsverbetering van de stranden/kustgebieden was een belangrijk aspect bij duurzame economische ontwikkeling uit het meerjaren programma 2001 – 2005.
De overheid heeft in 2004 twee besluiten genomen als eerste stap in de ontwikkeling van een integrale aanpak van de kwaliteitsverbetering van de natuur en stranden/kustgebieden:

---

[8] Ladder van Lansink is een verwijderingsladder, die een volgorde in voorkeuren voor verwijderingmethoden van afvalstoffen voorschrijft. N.m eerst preventie, daarna hergebruik, verbranden en tenslotte storten.
[9] Uit het Afvalwaterstructuurplan 1997-2010

1. Het Concept Landsbesluit Parke Marine Aruba tot instelling van het natuurreservaat Park Marino Aruba.
2. Concept Regeling Beheersregels Parke Marino Aruba

Daarnaast is in 1995 de Natuurbeschermingsverordening van kracht geworden. Artikel 10 van de Natuurbeschermingsverordening schept de mogelijkheid om overheidsdomein aan te wijzen als natuurreservaat. Hiermee is weg geopend voor bescherming van de natuur in de territoriale wateren rond Aruba.

b. Visie m.b.t de mobiliteit

Mobiliteit en ruimtelijke ordening zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Beide beleidsvelden vallen weliswaar binnen hetzelfde ministerie van Sociale zaken en Infrastructuur, maar zijn bij twee verschillende diensten ondergebracht. Voor wat betreft de verkeerskundige aspecten is de Dienst Openbare Werken (DOW) verantwoordelijk, voor wat betreft de Ruimtelijke Ordening ligt de verantwoordelijkheid bij de Directie Infrastructuur en Planning (DIP).

Binnen de DIP wordt momenteel gewerkt aan het Ruimtelijk Ontwikkelings Plan (ROP) voor het eiland Aruba. Dit plan beschrijft de toekomstige gewenste ruimtelijke ontwikkeling van Aruba. Doelstelling van het ROP is “het ontwikkelen van een goede ruimtelijk-functionele structuur die verwezenlijking van de maatschappelijke en economische doelen mogelijk maakt en het verbeteren van ruimtelijke kwaliteit.”[10] In het kader van het opstellen van dit plan is het niet alleen wenselijk om inzicht te hebben in de huidige verplaatsing van mensen en goederen maar vooral ook behoefte aan een visie over de manier hoe dit in de toekomst het beste georganiseerd kan worden. Die visie zal geïntegreerd worden in het ROP.

Opgemerkt moet worden dat het ROP pas dan een wettelijke basis krijgt indien het parlement goedkeurt. Het eerste concept Landsverordening Ruimtelijke Ontwikkeling (LRO) is in 1998 aangeboden en is in gewijzigde vorm ter goedkeuring voorgelegd aan het parlement, die het op 9 september 2005 heeft behandeld en goedgekeurd. Aangezien de LRO het wettelijke kader voor het ROP vormt is implementatie van groot belang om een integrale bijdrage te kunnen leveren aan het oplossen van de gesignaleerde problemen.

Voor het verkeer binnen de bebouwde kom van Oranjestad is reeds in 1998 het “Verkeerscirculatieplan Oranjestad” (VCP O’stad) gemaakt, waarbij gekeken is naar het gemotoriseerde verkeer, het busverkeer, het parkeergebeuren en het voetgangersverkeer. In dit VCP O’stad worden de gesignaleerde verkeerscongesties van de buitendistricten naar Oranjestad en omgekeerd geadresseerd. Dit plan dient thans geactualiseerd te worden.

Naast het voornoemd VCP O’stad dient ook rekening te worden gehouden met het doorgaand verkeer (afkomstig van San Nicolas, Savaneta en Pos Chiquito) op de L.G. Smith Boulevard en op de ringweg 4 (buitendistricten) naar de toerist corridor en omgekeerd. Hiervoor is reeds in 1994 een onderzoek verricht. Het onderzoek gaf aan dat de aanleg van de Ringweg 3 hiervoor een mogelijke oplossing zal kunnen bieden. Naast het verhelpen van het verkeersprobleem op de L.G. Smith Boulevard zal de Ringweg 3 en een verbeterde ringweg 4 een bijdrage leveren aan de opbouw van een structureel wegennet voor Aruba. Dit betekent dat het verkeersgebeuren buiten de bebouwde kom wordt belicht waarbij de buitendistricten naast de bestaande wegen met elkaar verbonden zullen zijn middels de aangepaste Ringwegen

Op basis van de te verzamelen informatie en capaciteitsberekeningen zal het verzochte masterplan worden opgesteld alsmede de nodige verkeersmaatregelen worden voorgesteld.

3.3 Probleemanalyse

[10] Bron: reader werkdocument van het seminar “ruimte voor ruimte” 15 september 2005 ; DIP.

In dit hoofdstuk wordt een weergave gegeven van de problemen in de sector DEO, onderverdeeld naar de speerpunten, Milieu en Mobiliteit.

Milieu

Toerisme brengt een groeiend gebruik van grondstoffen met zich mee; voedsel, water en energie. Dat levert weer een stroom afval en afvalwater op, die de natuur en het milieu kan aantasten.
Als we deze effecten negeren en vergeten, dat het juist de natuur en het milieu zijn die de toeristen aantrekken, dan is het toerisme na een aanvankelijke snelle toename ook snel weer voorbij; **niet duurzaam** dus. Willen we ervan verzekerd zijn dat toeristen ook op de lange duur blijven komen, dan moeten toerisme en milieu op elkaar afgestemd worden.

De lozing van ongezuiverd afvalwater in zee heeft ook een gezondheidsrisico. Het oplopen van een besmetting of - nog erger – het uitbreken van een epidemie, als gevolg van de vervuiling van het zeewater zou de bevolking direct treffen, maar zou bovendien een negatieve publiciteit veroorzaken die ook het toerisme zal schaden.

Er bestaat een direct en logisch verband tussen de behandeling en lozing van afvalwater en de kwaliteit van het zeewater en de stranden. Lozing van onbehandeld afvalwater leidt tot overmatige algengroei, rottingsprocessen en zuurstofarme condities in het zeewater, de zeebodem, en in de Bubali Vogelplassen.
In september 1999 is overeenstemming bereikt over het zogenaamde LBS-protocol van het Verdrag van Cartegena. Uit dit Protocol vloeien internationale verplichtingen voort die de Partijen verplichten om zich te houden aan de vastgestelde normen voor te lozen afvalwater.

De economische ontwikkeling van de laatste jaren heeft ertoe geleid dat er een enorme groei heeft plaatsgevonden van de bebouwing in het algemeen. Vooral Oranjestad en Noord hebben vele nieuwe woonwijken erbij gekregen. Deze uitbreiding van de bebouwing verplaatst zich ook steeds meer naar gebieden die in het verleden als minder geschikt voor bebouwing werden beschouwd, bijvoorbeeld door een slechte afwatering. Samen met deze groei van de woonkernen is er een grote vermindering opgetreden van de natuurlijke vegetatie van het eiland.
Door de drastische toename van de bevolking van het eiland, is de mobiliteit van de bewoners enorm in de knel gekomen. Files, geluidsoverlast, vervuiling nemen steeds toe. De economische groei was hoofdzakelijk kwantitatief van aard, in die zin dat de groei voor het grootste deel is te verklaren door een toename van het aantal werknemers. Indien we de actuele ontwikkeling doortrekken kan worden geconcludeerd dat de kwaliteit van het leven en de gezondheid de afgelopen jaren is afgenomen en dat deze negatieve trend zich alsmaar voortzet. Diverse internationale studies hebben aangetoond dat indien mensen onder zulke volgepakte en volgebouwde omstandigheden moeten leven hun “gelukservaring” welke nauw verbonden is met de kwaliteit van het leven zal afnemen. De bedoeling is een gezond evenwicht te vinden tussen een economische groei die noodzakelijk is de noden van de bevolking te waarborgen en bescherming van het milieu die zo noodzakelijk is voor de kwaliteit van het leven.

Aruba is een klein eiland (180 km^2) met een hoge bevolkingsdichtheid (549 inwoners/km^2) en een grote toeristische industrie (1,3 miljoen totale bezoekers). Het huidige stortvak raakt snel vol en er is ruimte gebrek op Aruba. De huidige verwerkingsmethode van afval (storten) kan op een lange termijn niet meer worden gebruikt gezien het feit dat niemand in zijn omgeving een stortplaats wil hebben (“not-in-my-backyard”). Hierdoor is gekozen voor een andere afvalverwerkingsmethode vooral voor de grootste afvalstromen (huishoudelijk en bedrijfsafval).

Uit het meerjarenprogramma 2001-2005 is gekozen voor de technologie “Resource Recycling” gecombineerd met “Material Recovery”, waarbij afval d.m.v. een aantal behandelingen omgezet wordt in een eind product dat weer nuttig kan worden toegepast als grondverbeteraar, als bouwstof van verschillende materialen of als vulmateriaal voor

funderingen en de verschillende verlaten of uitgeputte afgravingen. Scheiding en recycling van enkele waardevolle materialen (zoals ijzer en aluminium) zullen ook plaats vinden d.m.v. de hierboven genoemde technologie.
Met deze technologie, die gefinancierd zal worden met gelden beschikbaar uit het meerjarenprogramma 2001-2005, zal een reductie van 50% storting van afvalstoffenplaats vinden.
In 2009 dient een extra uitbreiding van de capaciteit van de faciliteiten bij het Parkietenbos plaats te vinden welke zal leiden tot een reductie van totaal 90% van stortafval. Voor de uitvoering van de tweede fase, de uitbreiding van de moderne faciliteiten bij het Parkietenbos, dienen gelden gereserveerd te worden in het meerjarenprogramma 2006-2009.

Introductie van dit nieuwe systeem houdt in dat de bevolking ervan bewust dient te worden dat afvalverwerking ook op Aruba aan het moderniseren is en dat grote investeringen nodig zijn om afval op een milieu vriendelijke wijze te verwerken. Scheiding van afval zal altijd nodig blijven, omdat er verschillende afvalstromen zijn die afzonderlijk behandeld dienen te worden.

De bevolking dient daarom o.m. bekend gemaakt te worden met de hele cyclus van afvalstoffen om er meer bewust van te worden hoe de ophaal, de verwerking en de verwijdering van afval in elkaar zit. Dit alles dient geïncorporeerd te worden in het milieu voorlichting campagne.

Verder heeft de overheid Serlimar verzelfstandigd en is bezig met een reorganisatie en heeft de intentie om afval producenten in rekening te brengen (“de vervuiler betaalt”) , Het instellen van een Milieu Inspectie zal gaan zorgen voor de milieuregelgeving en vergunningen/ontheffingen. Thans is reeds in voorbereiding een Landsverordening Milieubeheer.

Het paradepaardje van het toerisme op Aruba zijn de mooie tropische witte stranden met de blauw-azure zee. De stranden ondervinden grote negatieve gevolgen van de economische ontwikkeling van het land. Het intensieve gebruik van de stranden laat grote sporen achter, er ontstaat vervuiling van de stranden en zee en het ecosysteem wordt aangetast. De kwaliteitsverbetering van de kust en stranden is dan ook een belangrijk aspect bij duurzame economische ontwikkeling.

Andere knelpunten en andere belangrijke activiteiten inzake milieu:

- Weinig kader personeel;
- Laag milieubewustzijn;
- Beperkte financiële mogelijkheden;
- Nieuwe regelgeving nodig; Het opheffen van de leemtes in de milieu-regelgeving.
- Beperkte levensduur van het stortvak;
- De vervuilers of de afval producenten betalen niet voor de verwerking;
- Geen speciale behandeling van de gevaarlijke deelstromen;
- De lucratieve bestanddelen worden niet uit het afval gehaald en hergebruikt.
- De verontreinigde Bubali Vogelplassen, het uitvoeren van het saneringsplan.
- Het vergroten van de capaciteit van het collecteurriool vanaf Oranjestad richting RWZI Bubali.
- Het hergebruiken van gezuiverd afvalwater bevorderen, middels het aanleggen van een distributie-stelsel. Hiermee samenhangend het uitbreiden van de derde zuiveringstrap van de RWZI Bubali.
- Het geleidelijk aan wijzigen van het gemengde rioleringsstelsel in een gescheiden stelsel.
- Het uitbreiden van het rioleringsstelsel naar de buitenwijken, voornamelijk naar de wijken waar er frequent de septictanks of beerputten leeggemaakt moeten worden.

Mobiliteit

Ondanks de vaak stormachtige economische groei is weinig sprake geweest van structurele planmatige ontwikkeling van het eiland. Gevolg is een zeer verspreid bebouwingspatroon met bijpassende verkeersontsluiting en bijbehorende problemen.
De klachten over files en tekort aan parkeerruimte -vooral in Oranjestad, maar ook nabij veel hotels- nemen steeds meer toe. Dankzij projectmatige verbetering van specifieke knelpunten in de infrastructuur zijn de problemen niet exponentieel toegenomen. Het vervangen van een aantal kruisingen door rotondes heeft de doorstroming van het gemotoriseerde verkeer een aantal jaren verbeterd maar ook daar ontstaan inmiddels weer files. Het woon- en leefmilieu in de directe omgeving van de wegen en rotondes zullen overigens verder afnemen (uitlaatgassen, geluidhinder, veiligheid, e.d.).

Om Oranjestad verder toeristisch te ontwikkelen en Aruba te ontwikkelen als transit hub, zal de containerhaven van Oranjestad naar Barcadera verhuizen. In 2004 zijn 14.347 containers op Aruba aangekomen bestemd voor import, waarvan minstens 13.000 containerbewegingen richting supermarkten, hotels en distributiecentra moeten, aan de andere kant van Oranjestad. Met deze verhuizing zal de mobiliteitsproblematiek verergeren.

RW3 biedt de mogelijkheid voor verkeer ten (noord)oosten van Oranjestad om toegang te hebben tot de supermarkten en hotels, zonder door Oranjestad te hoeven gaan. De huidige verkeersopstoppingen kosten veel manuren, veroorzaken milieuvervuiling en maken Oranjestad onaantrekkelijk voor o.a. de toeristen.

Knelpunten inzake mobiliteit:
- Tijd - en economisch verlies door filevormingen;
- Hogere brandstofverbruik en motorslijtage i.v.m. rijden in files ; hogere transportkosten voor autogebruikers
- Meer luchtvervuiling door hogere brandstofgebruik en opstoppingen;
- Verkeersonveilge situaties en luchtvervuiling n.a.v. sluipverkeer door woonwijken;
- Sluipverkeer verstoort de rust in woonwijken;

3.4 Andere belangrijke activiteiten

Betreffende het Milieu

In 2003 heeft de Ministerie van Volksgezondheid en Milieu een beleidsnota uitgebracht "Op weg naar een Duurzame Ontwikkeling, middels agenda 21, gebaseerd milieubeleid" Diverse projectonderdelen van het vorige MJP zijn op basis van dit beleid uitgevoerd. Onderhavig beleid geeft in het bijzonder aandacht aan een leefbaar eiland gericht op een duurzame ontwikkeling waarbij het welzijn van de burger centraal staat.

Het afvalbeleid van 1996 en het eindadvies van de commissie Lacle 1999 worden voortgezet in het huidige beleid van de overheid. De overheid is ook bezig met het verzelfstandigen en het reorganiseren van Serlimar om afval producenten in rekening te brengen ("de vervuiler betaalt"), het instellen van een Milieu Inspectie die zal gaan zorgen voor de milieuregelgeving en vergunningen/ontheffingen, en een Landsverordening Milieubeheer.

Voor het aanpakken de afvalwaterproblematiek heeft de overheid een meerjarige afvalwaterplan laten maken, de 1^{e} fase werd gedeeltelijk door de Arubaanse begroting en de vorige MJP uitgevoerd. Het is de bedoeling, enige projectonderdelen van het vervolg fase in deze MJP op te nemen. Andere onderdelen en de exploitatie worden middels eigen begroting gefinancierd.

Het overheidsbeleid heeft voor wat betreft deze sector een aantal directe gevolgen.
In de eerste plaats zal er voortgegaan moeten worden met het opheffen van alle afvalwaterlozingen in zee, inclusief het zoveel mogelijk voorkomen van overstorten in zee. Het streven van de overheid is erop gericht om tezijnertijd een heffingenstelsel te introduceren waarmee met de geïnde rioolheffingen de kosten die samengaan met het transporteren en verwerken van het afvalwater in hun geheel of deels kunnen worden gedekt.

Betreffende de mobiliteit

In de motie van 7 april 2004 wordt door de Staten verzocht om een masterplan op te stellen teneinde de verkeerscongesties op te lossen waarbij enerzijds gekeken dient te worden naar het verkeer van de buitendistricten (Noord, Paradera, St. Cruz en San Nicolaas) naar Oranjestad en omgekeerd en anderzijds van het verkeer van de buitendistricten naar de toeristen corridor en omgekeerd. Naast het voornoemde verzoek wenst de Staten eveneens een financieringsplan ten behoeve van het masterplan te zien.

DOW is thans bezig met het verzamelen van de benodigde verkeersgegevens en de nodige onderzoeken aan het voorbereiden. Deze informatie heeft betrekking op capaciteit van de wegen, aantal arbeidsplaatsen verkeersintensiteiten en eventueel herkomst en bestemming van het verkeer. Verder investeert de overheid jaarlijks de geoormerkte wegenbelasting (de Wegenfonds) in wegen, bruggen, wateroverlast en riolering.

3.5 Programmaformulering

Duurzame ontwikkeling is 'een ontwikkeling die voorziet in de behoefte van de huidige generatie zonder daarmee voor toekomstige generaties de mogelijkheden in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien'. De term is in de mode geraakt na de conferentie voor milieu en ontwikkeling van de Verenigde Naties (VN) in 1992 in Rio de Janeiro. Agenda 21 van deze conferentie wijst erop dat veel landen de neiging hebben om systematisch de economische, sociale en milieu factoren afzonderlijk te beschouwen bij de uitwerking van beleid, bij planning en bij beheer. Dat beïnvloedt de acties van de gehele maatschappij (overheid, prive sector, NGO's) en heeft impact op de duurzaamheid van een ontwikkeling.

Middels een stakeholder workshop, die werd bijgewoond door diverse overheidsdiensten, overheidsbedrijven, milieu- en commerciele ngo's die nauw betrokken waren bij de sector

duurzame economische ontwikkeling, werden de probleemgebieden, consequenties en mogelijke oplossingen geïnventariseerd. (Men is van ervaring met problemen op dit gebied en vanuit reeds gedane onderzoek uitgegaan) Uit deze stakeholders workshop werd een petit comité gevormd, die deze inventarisaties verder analyseerde en de geïnventariseerde probleemgebieden, consequenties en mogelijke oplossingen heeft geordend.

Hierna werden de doelstellingen geformuleerd, die in een logisch kader (Logical Framework) werden gerangschikt.
Deze zijn tijdens een tweede workshop aan de plenaire vergadering van DEO gepresenteerd en bediscussieerd. Elk probleem is geëvalueerd op basis van zijn consequenties en effecten. Het is niet mogelijk om alle problemen die betrekking hadden op onze duurzame ontwikkeling aan te pakken. Hierdoor is het naar de petit comité teruggegaan met de opdracht om op basis van de diverse analyses met prioriteiten te komen.

In een plenaire workshop van de vier sectoren van het programma heeft elke petit comité de kans gekregen om een presentatie te geven over haar bevindingen en om het Logical Framework te presenteren. Deze workshop had als bedoeling om afstemming tussen de vier sectoren tot stand te brengen teneinde een coherent programma te kunnen produceren.

3.6 Definiëring van het programma

De ontwikkelingsdoelstelling van dit Meerjarenprogramma is; Een duurzame ontwikkeling voor Aruba.

Aan de ontwikkelingsdoelstelling wordt bijgedragen door de realisatie van de volgende meerjarenprogrammadoelstelling;, nl.
Een verbeterd milieu – gezonder leef, woon –en werkmilieu (of een verhoogde kwaliteit van leven).

De meerjarenprogrammadoelstelling van het vorige MJP legde de nadruk op het verbeteren van de milieukwaliteit. Deze meerjarenprogrammadoelstelling bouwt hier op voort , waarbij aandacht is voor het waarborgen van een gezond leef en werkmilieu.
In het vorige MJP zijn de volgende projecten/activiteiten (geen specifieke volgorde, functioneel opgesteld) uitgevoerd, in uitvoering of zijn gepland:

- Afvalwaterstructuurplan (in uitvoering).
- Monitoringsnetwerk (in uitvoering).
- Kustbeheer (in uitvoering).
- Voorlichtingscampagnes (in uitvoering).
- Afvalverwerking (in uitvoering).

Vanwege de vertraging in de uitvoering van het programma zijn de voorbereidingen van de meeste projecten van DEO pas in 2003/2004 van start gegaan. Diverse van de bovengenoemde projecten dienen gecontinueerd te worden om het algemene programma doelstelling van het huidige MJP te behalen.

Het gaat onder meer om de volgende Milieu-projecten/activiteiten
- Afvalwaterstructuurplan fase 2
- Stranden en Kustbeheer
- Afvalverwerking, fase 2

In het nieuwe MJP wordt het onderdeel mobiliteit toegevoegd. Tevens krijgt milieubewustzijn extra aandacht.

3.7 Programma Resultaten

Om de geformuleerde programmadoelstelling te behalen, dienen de volgende resultaten te worden geboekt. (zie ook het Logical Framework voor wat betreft de sector Duurzame Economische Ontwikkeling):

Programmaresultaat 1: Opgeknapte en schone stranden
Programma resultaat 2: Een verbeterde milieukwaliteit – vermindering van de lozing van en hergebruik van afwalwater;
Programma resultaat 3: Een verbeterde milieu kwaliteit – verbeterde inzameling en verwerking van afvalstoffen
Programmaresultaat 4: Een verbeterde verkeersmobiliteit / verkeerscirculatie.

De resultaten zijn complementair. Dat wil zeggen dat het behalen van elk programma resultaat afzonderlijk leidt tot het behalen van (een deel) van de programma doelstelling. Gezamenlijk zijn ze effectiever dan afzonderlijk in het behalen van het programma resultaat.

Per programmaresultaat zijn een aantal programma-activiteiten geïdentificeerd , die aan de volgende grondslagen voldoen;

- De producent/gebruiker c.q vervuiler betaalt (introductie van bestemmingsbelasting).
- Inkomsten uit deze activiteiten worden ingezet voor onderhoud en om de continuïteit te garanderen van de projecten.
- Operationele kosten drukken niet op de landsbegroting.
- Projecten van de vorige MJP worden eerst afgerond alvorens met nieuwe te beginnen.
- Samenwerking en draagvlak wordt gecreëerd middels een "Private-Public-Partnership".
- De internationale gemeenschap wordt gevolgd, internationale verdragen en afspraken worden nageleefd.

Daar de middelen van het FDA niet toereikend zijn, kunnen slechts enkele van de meest urgente projecten van deze sector worden voorgesteld om middels het MJP 2006-2009 te worden gerealiseerd. Diverse andere projectonderdelen die ook belangrijk waren voor dit programma, w.o milieuvoorlichting en natuurontwikkeling zijn hierdoor weggelaten.

De criteria/argumenten die voor de prioriteitstelling zijn gebruikt zijn tweeledig;

- Maatschappelijk belang, waarbij wordt gekeken naar de urgentie, de consequentie bij het niet implementeren en de bijdrage aan een duurzame ontwikkeling.
- Haalbaarheid van het project waarbij wordt gekeken naar het beschikbare personeel, en de aanwezigheid van voldoende expertise (lokaal-internationaal),

3.8 Activiteiten

Per programmaresultaat zijn een aantal programma-activiteiten in de vorm van de volgende projecten geformuleerd. Hierbij wordt ook verwezen naar de bijlage 3, Logical Framework van DEO .

Activiteit 1.1: verschillen de nader te bepalen activiteiten
Stranden en kustbeheer zijn het vorige MJP ook een belangrijk project geweest, maar er moet verder gewerkt worden aan diverse projectonderdelen die in het vorige MJP niet aan bod zijn gekomen. Daarom zal dit onderdeel weer in dit MJP worden oipgenomen..
Gedurende de uitvoering van het nieuwe MJP worden nieuwe projecten geidentifieerd, die voortbouwen op en gebruik maken van de opgedane leerervaringen.

Activiteiten 2.1 t.m 2.5

Deze activiteiten vormen onderdeel van het afvalwaterstructuurplan, 2e fase

Gedurende de implementatie van de eerste fase van het Afvalwaterstructuurplan (AWSP) lag het accent vooral op de eliminatie van de lozingen van ongezuiverd afvalwater in zee, waaronder die van Cas Paloma/Simeon Antonio en die van Zeewijk en Cura Cabai, middels o.a aanleg van de nieuwe RWZI's. Hiernaast zijn er twee nieuwe hoofdtransportleidingen (HTL) aangelegd, nl. de HTL rondom het centrum van Oranjestad en de nieuwe HTL voor de area van de highrise hotels en de woonwijken van Palm Beach, Bakval en Malmok. Heffingssysteem voor afvalwater zal in de komende jaren ook in uitvoering worden gebracht.

In de tweede fase van de implementatie van het AWSP is het de bedoeling om de RWZI Bubali uit te breiden met een tweede oxidatiecircuit, om de Bubaliplas te saneren, om de capaciteit van het collecteurriool vanaf Oranjestad tot de RWZI Bubali te vergroten, om de resterende afvalwaterlozingen in zee op te heffen o.a. te Sero Colorado).

Activiteiten 3.1 t/m 3.3

Gedurende het 1e MJP (MJP01-05) is er een project uitgevoerd gericht op afvalstoffen en afvalverwerking. Dit project houdt in de constructie van een gebouw, de aanschaf en de installatie van verschillende apparatuur, die afvalstromen (huishoudelijk afval, bedrijfsafval, tuinafval, schepen/vliegtuigen afval) die in het huidige stortvak worden gestort minimaal met 50% reduceren.

De 2de fase (MJP06-09) houdt in uitbreiding van de bovengenoemde faciliteit en capaciteit, waardoor een reductie van 90% van afvalstromen dient te worden bereikt dat oorspronkelijk gestort worden.

Activiteiten 4.1 en 4.2
Om de verplaatsingsproblematiek te kunnen aanpakken zal een integraal **mobiliteitsplan** worden opgesteld waarin oplossingen worden aangedragen voor de geconstateerde problemen. Het mobiliteitsplan moet ook aandacht geven aan de mobiliteitseffecten op de samenleving. Het spreekt voor zich dat hierbij niet alleen naar de huidige situatie maar vooral ook naar de toekomst gekeken moet worden.
Het invoeren van de Landsverordening Ruimtelijke Ontwikkeling (LRO) en het totstandkomen van een Ruimtelijk Ontwikkelingsplan zijn dus welhaast noodzakelijke voorwaarde voor een goed mobiliteitsbeleid.

3.9 Evaluatie en monitoring

In het kader van dit meerjarenprogramma zullen de volgende evaluaties plaatsvinden:

A. Aan het begin van het proces hebben de stakeholders de problemen geïdentificeerd en doelstellingen geformuleerd. Dit wordt beschouwd als de ex-ante evaluatie van het programma. DEZHI zal in nauwe samenwerking met het petit comité van de sector DEO nagaan of het programma duurzaam, relevant en haalbaar is (financieel, materieel, aanwezigheid van 'killing assumptions'[11], enz),

B. Tijdens de implementatie van het programma vinden de volgende evaluatiemomenten plaats:

   a. *Interne monitoring*[12]: de projectmanager/betrokken dienst/directie zal een continue monitoring uitvoeren van de implementatie teneinde de direct

[11] Killing assumptions: voorwaarden van dusdanig belang dat het niet tegemoetkomen daaraan de implementatie van het programma bij voorbaat teniet is gedaan.
[12] Monitoring: documentatie van het implementatieproces waardoor management besluiten makkelijker plaats kunnen vinden en aanpassingsactiviteiten plaats kunnen vinden, gebaseerd op ervaring en feedback.

betrokkenen te informeren omtrent de voortgang van de implementatie en het oplossen van problemen.

b. *Externe monitoring*: de overheid van Aruba zal een mid-term evaluatie wel of niet door een niet direct betrokken organisatie laten uitvoeren teneinde de voortgang van het programma te volgen.

c. *FDA monitoring*: De FDA heeft de dagelijkse controle op de uitvoering van de activiteiten binnen het programma.

C. Na de implementatie van het programma wordt dit geëvalueerd op basis van de volgende criteria:

- een externe evaluatie die de effectiviteit en efficiëntie van het programma dient te schatten. Hieruit resulteren lessen voor de toekomst en kunnen aanbevelingen voor de volgende fase geformuleerd worden. De haalbaarheid en de duurzaamheid van het programma worden ook in deze evaluatie nagegaan.
- een autonome evaluatie met als doel ervaringslessen voor de toekomst na te gaan, de impact op de ontwikkelingsdoelstelling wordt hierbij nagegaan, alsmede de duurzaamheid.
- een controle van de kwaliteit van de implementatie van het programma.

3.10 Uitvoeringsmodaliteit

Het programma Duurzame Economische Ontwikkeling heeft betrekking op verschillende overheidsdiensten c.q. Ministeries.

De Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) zal de coördinerende instantie zijn bij de planning en uitvoering van het programma. DEZHI zal tevens de voortgang van het programma als geheel bewaken. Aanpassingen in het programma en/of begroting moeten met de DEZHI besproken worden. Deze worden dan aan de landen, door tussenkomst van de minister van Financiën en Economische Zaken, ter goedkeuring aangeboden.

De individuele diensten c.q Ministeries zullen de eerstverantwoordelijke instanties zijn voor hun eigen projecten. Daar waar activiteiten betrekking hebben op meerdere diensten zal een projectleider aangesteld worden die de DEZHI op periodieke basis rapporteert over de voortgang van het project.

De DEZHI geeft technische ondersteuning aan de diensten en coördineert de indiening van projecten bij de FDA.

In het meerjarenprogramma 2001-2005 zijn een reeks van activiteiten voorgesteld die tot een verhoging van de Duurzame Ontwikkeling moeten leiden. Vanwege de vertraging in de uitvoering van het programma zijn deze activiteiten pas in 2003/2004 van start gegaan. De toetsing van de behaalde doelstellingen is dan ook moeilijk op dit moment.

Thans is de keuze voor deze sector door beide landen overeengekomen waarbij verder aan het behalen van de doelstelling wordt gewerkt. Hierdoor is dit programma ook een continuïteit van het meerjarenprogramma Duurzame Economische Ontwikkeling 2001-2005.

4. ONDERWIJS

4.1 Achtergrondinformatie

Onderwijs is een autonome aangelegenheid van elk der partners in het Koninkrijk der Nederlanden. Niettemin werken de landen op grond van artikel 36 van het Statuut, samen op het gebied van onderwijs. Er zijn twee vormen van samenwerking: de functionele samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) en de ontwikkelingssamenwerking met het ministerie van BZK.

De functionele samenwerking met het Ministerie van O C en W gaat uit van het Protocol van samenwerking op het gebied van Onderwijs tussen Aruba, Nederland en de Nederlandse Antillen (Curaçao, maart 1996) en heeft de volgende prioritaire aandachtsgebieden:

- Beleidsuitwisseling; deels in het kader van een “early warningsystem” en deels om van elkaar te leren;
- Vrij verkeer van leraren en leerlingen en het wegnemen van hindernissen in de aansluiting;
- Internationalisering op instellingenniveau in de vorm van samenwerking tussen scholen en;
- Samenwerking op het gebied van kwaliteitsborging in het kader van het vernieuwingsbeleid.

De ontwikkelingssamenwerking met het Ministerie van BZK gaat uit van het Protocol van afspraken inzake de samenwerking tussen Aruba en Nederland vanaf 2000 (Aruba, mei 2000). Ingevolge artikel 4 van het protocol van mei 2000 diende voor de diverse gebieden van ontwikkelingssamenwerking meerjarige samenwerkingsprogramma’s te worden ontwikkeld, voor de periode 2000 – 2004, van waaruit jaarprogramma’s en projecten werden afgeleid. Daar het bovengenoemde protocol nog steeds van kracht is, zal voor de samenwerking gedurende de periode 2006 – 2009 dezelfde werkwijze worden aangehouden.

Uitgaande van de erkenning[13] dat onderwijs een autonome aangelegenheid van de samenwerkende partners is, en op het gebied van duurzame ontwikkeling een cruciale rol vervult, wordt het meerjarige samenwerkingsprogramma binnen de onderwijssector ontvangen als een welkome aanvulling naast de eigen inspanningen.

4.2 Het onderwijsbeleid

Het huidige onderwijsbeleid kan worden gekarakteriseerd als een tweesporenbeleid: enerzijds het onderhoud en de optimalisering van het huidige onderwijsaanbod en anderzijds de vernieuwing van het onderwijs.

Een speerpunt van de onderwijsvernieuwing is het vergroten van de zorgbreedte in het onderwijs: in termen van UNESCO “Education for All”. De hoofdlijnen van het vernieuwingsbeleid – met als basis de SHO Nota van 1988 “Renovacion di enseñansa prioridad pa futuro”, welke voortbouwt op de nota uit 1981 ” Enseñansa pa un y tur”, zijn vastgelegd in het ministeriële document “Onderwijsvernieuwing & integraal arbeidsmarkt - management voor een blijvende maatschappelijke economische versterking” (Aruba, 1999).

Het onderwijsbeleid is gericht op het op de kortst mogelijke termijn herstructureren en reorganiseren van het onderwijs en de relevante instituten, om in staat te zijn aan alle Arubaanse burgers een aan de tijd aangepast, kwalitatief goed, flexibel en betaalbaar onderwijssysteem aan te bieden, waardoor zij succesvol de hedendaagse uitdagingen op economisch, sociaal en cultureel gebied tegemoet kunnen treden.

De formulering van de beleidsmaatregelen is op de volgende beleidsuitgangspunten gebaseerd:

[13] Zie hiervoor de nota’s “Op eigen benen” en “Op afstand verbonden”

- De mens is de belangrijkste productiefactor.
- Het onderwijs is de beste garantie voor duurzame ontwikkeling en sociale rechtvaardigheid.
- De jeugd vormt een aanzienlijk deel van het ontwikkelingspotentieel van het eiland.
- Het onderwijs moet in het teken staan van de vorming van alle burgers, zodat deze optimaal kunnen functioneren in de samenleving.

Om het onderwijsbeleid tot de gewenste resultaten te leiden is het van belang om de totale bevolking van Aruba bewust te maken van het feit dat goed onderwijs leidt tot welzijn en welvaart.

De onderwijsvernieuwing heeft gestalte gekregen in een vijftal grootschalige vernieuwingsprojecten: IPA, EPB, EPI, SHA en PRIEPEB[14].

Het Instituto Pedagogico Arubano (IPA) als initiële opleiding is al volledig operatief en de herstructurering van het beroepsonderwijs (EPB) is inmiddels ook afgerond. De herstructurering van het middelbare beroepsonderwijs (EPI) is in 1997 curriculair van start gegaan, terwijl de ruimtelijke faciliteiten in 2006 volledig zullen worden opgeleverd.

Binnen de onderwijsvernieuwing is de uitbouw en de flexibilisering van het beroepsonderwijs (EPB/EPI) een speerpunt, met als doel de geschooldheidgraad van de beroepsbevolking te verhogen en daarmee de beroepskansen van de Arubaanse werknemer. Het bereik van het middelbare beroepsonderwijs wordt uitgebreid b.v. door middel van voltijdonderwijs (bol), duaal onderwijs (BBL), als deeltijdonderwijs. Echter, gezien het feit dat Fase 3 van het nieuwe Colegio EPI op zijn vroegst pas in 2006 zal worden opgeleverd, worden dan pas significante verbeteringen in het bereik van het middelbare beroepsonderwijs verwacht.

De herstructurering van het AVO (SHA), houdt onder andere in de introductie van een tweejarige geïntegreerde basiscyclus voor MAVO, HAVO en VWO en een uit profielen bestaande bovenbouw. De Ciclo Basico is reeds van start gegaan in het schooljaar 2004/2005 en de start van de Ciclo Avansa staat gepland voor de start van het schooljaar 2006/2007. Verder betreft de herstructurering grotendeels een nieuw curriculum (ICT-ondersteund), een nieuwe zorgstructuur met nieuwe pedagogisch-didactische uitgangspunten en kwaliteitszorg.

De vernieuwing van het Primair Onderwijs (PRIEPEB) vindt plaats langs de lijnen uitgezet in het Plan Strategico en de nota "Habri porta pa nos drenta" verschenen in april 2002. De Directie Onderwijs en het IPA houden zich bezig met de voorbereidingen voor de implementatie van de vernieuwingsplannen van het Primair Onderwijs. Een speerpunt binnen de vernieuwing is het besluit Papiamento (de moedertaal op Aruba) als instructietaal te introduceren. Daarnaast worden de kinderen van af hun vierde jaar gefamiliariseerd met de vreemde talen Nederlands, Engels en Spaans. Het gebruik van de moedertaal als instructietaal wordt gezien als een fundamentele noodzaak voor een succesvol leerproces gedurende de gehele schoolperiode.

Gelieerd aan het voorgaande wordt de didactische benadering van talen een extra aandachtsveld in de vernieuwing. Bijvoorbeeld Nederlands, zijnde een vreemde taal in Aruba, zal via een Vreemde Taal Didactiek (VTD) worden geïnstrueerd. In het kader hiervan zal als onderdeel van het meerjarenprogramma Onderwijs 2001-2005, het FDA-projectdossier Nederlands als Vreemde Taal worden ingediend[15].

---

[14] IPA, Instituto Pedagogico Arubano (vgl. PABO), EPB, Educacion Profesional Basico (vgl. VMBO), EPI, Educacion Profesional Intermedio (vgl. MBO), SHA, Stuurgroep Herstructurering Algemeen Voortgezet Onderwijs (MAVO, HAVO en VWO) en PRIEPEB, Projecto Inovacion di Enseñansa Preparatorio y Basico (innovatie primair onderwijs).

[15] Zie hiervoor de publicaties 1994 inzake "Ervaringen en nieuwe denkbeelden in taalonderwijs en taalplanning", PRIEPEB juni 2005 "Cuminsa cu Exito" Publicatie Directie Onderwijs, afdeling Statistieken

Een belangrijk onderdeel van het nieuw curriculum in het onderwijs (primair-, voortgezet- en hoger onderwijs) vormt het ICT. In het onderwijs geldt dit zowel als vak, vak-ondersteunend en geïntegreerd.

De projecten SHA en PRIEPEB worden tot nu toe uitsluitend via de eigen reguliere begroting gefinancierd.

Het financiële beleid ten aanzien van het realiseren van aspecten van de vernieuwingen binnen het onderwijs houdt in, dat de gelden die ten goede komen aan de sector onderwijs via het FDA, hieraan zullen worden besteed.
Het FDA meerjaren programma 2006-2009, Sector Onderwijs, bouwt voort op het meerjarenprogramma 2001-2005 en heeft als programmadoelstelling;

'een verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking; verhoogd rendement van het onderwijs (intern en extern)'.

Om deze doelstelling te bereiken zijn er een aantal programma resultaten gedefinieerd, die zich bewegen op de terreinen van het nationaal context relevant taalbeleid, het 2e en 3e kans onderwijs, het ontwikkelingsgerichte hoger onderwijs, de ICT-infrastructuur en een Nationaal Onderwijscampagne.

Taal is een belangrijke basis voor het kunnen leren. Vandaar ook dat het Taalbeleid als belangrijk onderdeel in het MJP 2006-2009 is opgenomen.
Het bieden van meer mogelijkheden aan de burger om zich levenslang te scholen (life long learning). Een bredere definitie van Een Leven Lang Leren[16] is: "alle vaardigheden die gedurende het hele leven ontplooid worden om kennis, vaardigheden en competenties vanuit een persoonlijk, burgerlijk, sociaal en/of werkgelegenheidperspectief te verbeteren".

Volwasseneneducatie[17] en Hoger Onderwijs leveren een bijdrage aan de ontwikkelingsdoelstelling door een mozaïek met een rijkgeschakeerd opleidingenaanbod te zijn dat scholing- en vormingsmogelijkheden biedt aan Arubanen, dit als antwoord op de steeds wisselende vraag van de arbeidsmarkt en de Arubaanse maatschappij in zijn algemeenheid naar onderwijs[18], scholing[19] en vorming[20].

ICT in het onderwijs zal leiden tot beschikbare ICT-infrastructuur op de scholen en een Nationaal Onderwijscampagne dient de bevolking bewust te maken van het belang van onderwijs.

4.3 Probleemanalyse

Het onderwijssysteem was tot begin jaren negentig verouderd en was niet gericht op de Arubaanse samenleving en het Arubaanse kind. In het verleden is het Nederlandse onderwijssysteem ongewijzigd overgenomen (o.a. de mammoetwet). Het gebruik van een vreemde instructietaal, dat nauwelijks aansluit op de sociale- en culturele realiteiten op Aruba, is het gevolg hiervan. Het resultaat is een laag onderwijsrendement.

---

[16] Bron: Een Europese ruimte voor levenslang leren, Europese cie. 21/10/01

[17] Onder volwasseneneducatie verstaan we het geheel van buitenschools onderwijs ten behoeve van en aangepast aan de behoeften van mensen buiten het formele scholensysteem; dit is in principe gericht op personen boven de 18 jaar. Het betreft hier scholing en vorming als het zogenaamde 'tweede kans onderwijs'. Onder dit laatste vallen bijvoorbeeld de avondscholen.

[18] Onder onderwijs verstaan we het leerproces dat gericht is op ontwikkeling van cognitieve kwaliteiten en kennisverwerving. Deze zaken worden in de regel overgedragen in het formele of reguliere onderwijs.

[19] Onder scholing wordt hier verstaan de overdracht van beroepsgerichte kennis of kwaliteiten. Er is scholing ten behoeve van vakbekwaming en scholing ten behoeve van arbeidskwaliteitsverhoging.

[20] Onder vorming verstaan we hier een leerproces dat gericht is op een bewustwording van iemands plaats in de samenleving en op het beter functioneren daarbinnen. Cursussen ten behoeve van algemene- en persoonlijke ontwikkeling vallen hieronder.

De bevolking is zich niet bewust van de voordelen van een hoog onderwijsrendement voor de sociale-, economische-, culturele ontwikkelingen van het land en voor de individu.

De onderwijsvernieuwing is mede daarom gericht op het verhogen van het rendement van het onderwijs, zowel intern als extern. Twee belangrijke indicatoren voor het externe rendement zijn; de geschooldheidgraad van de bevolking en de (groei)kansen van de Arubaanse werknemers op de arbeidsmarkt. Uit de Census 2000[21] blijkt dat 39% van de niet schoolgaande bevolking tussen 15 – 65 jaar ten hoogst basisonderwijs heeft gevolgd en dat 44% niet meer genoten heeft dan het AVO. De Arubaanse werknemer blijft hierdoor substantieel achter in vergelijking met werknemers uit Nederland en de VS, qua positie en inkomen. Er zijn onvoldoende geschoolde Arubaanse werknemers voor functies op middelbaar - en hoger -niveau en het ontbreekt aan de nodige 'skills' bij de Arubaanse werknemers om functies op deze niveaus met succes te kunnen vervullen. Het middelbare beroepsonderwijs is onvoldoende afgestemd op het bedrijfsleven. De lopende projecten op het gebied van de onderwijsvernieuwing zijn er dan ook op gericht een bijdrage te leveren aan de verhoging van de geschooldheidgraad van de Arubaanse werknemers en deze een betere uitrusting te bieden voor de arbeidsmarkt.
ICT is een krachtig middel, dat in het onderwijs gebruikt kan worden, om de vernieuwing te verlichten en te ondersteunen en de leeromgeving te verrijken. Daarnaast leidt dit tot functionele ICT vaardigheden.
De geschooldheidgraad (zie tabel 1) van de Arubaanse (beroeps) bevolking is zorgwekkend laag, wat de groeimogelijkheden van Aruba beperkt. Er is reeds lange tijd een toenemende belangstelling voor alle vormen van onderwijs, scholing en vorming, zowel binnen het regulier onderwijs, als ook daarbuiten[22]. De markt voor beroepsgerichte volwasseneneducatie is naar de mening van de aanbieders erg versnipperd; men concurreert niet alleen met elkaar, maar ook met de overheid[23]. De vraag naar volwasseneneducatie is hoog [24] (35% van de Arubaanse beroepsbevolking volgt een cursus in 1997), maar het aanbod komt hier onvoldoende aan tegemoet. Het (beroepsgerichte) aanbod is in de regel op een niveau volgend op de eerste cyclus van het voortgezet onderwijs EPB-, Mavo-niveau, terwijl uit onderzoek blijkt dat 43% van de bevolking dit niveau nooit heeft bereikt.

De behoefte aan cursussen met een algemeen vormende strekking omvatten talen, sociale vaardigheden en communicatie. Op grond van enquêtes wordt geconcludeerd dat er een zeer grote behoefte bestaat aan laagdrempelige, niet-formele en betaalbare voorzieningen voor cursussen ten behoeve van volwasseneneducatie. Op het eiland blijkt dus een zeer grote vermoedelijk blijvende behoefte aan volwasseneneducatie te bestaan.

In de SHO-nota[25] werd er reeds op gewezen dat de volwassenenvorming de minst ontwikkelde sector van educatie is in Aruba; een mening die opnieuw bevestigd werd in de 'hearings' (cie. volwasseneneducatie), oktober 2002.

Er is een scala aan vormingsactiviteiten, die echter te kleinschalig zijn en zich vaak beperken tot eigen kring.

Tabel 1: geschooldheidgraad (%) van de beroepsbevolking

Scholingsgraad van de beroepsbevolking (CBS Aruba 2000/SER 2002)		
Niveau	**Aruba**	**Nederland**
Ongeschoold / Basisonderwijs	33%	9%
LBO en MAVO	40%	20%
VWO	7%	6%
MBO	10%	37%

[21] Resultaten analyses in het rapport "Onderwijs in Aruba, Context en Output" december 2003
[22] Bron: Evaluatie behoeftepeiling conclusies en aanbevelingen, drs. L. Merkies, Aruba, maart 1991
[23] Bron: Nota volwasseneneducatie in Aruba ontwikkelingslijnen voor de toekomst, cie. VE, Aruba, juli 2003
[24] Bron: Labor Force Survey
[25] SHO: "Renovacion di Enseñansa; prioridad pa futuro" (1988, pg. 65), nota waarop alle vernieuwingen in de Arubaanse onderwijs is gebaseerd.

HBO	7%	18.5%
Universiteit	2%	9%

Uit bovenstaande tabel blijkt dat behalve de behoefte aan volwasseneneducatie voor het opkrikken van de geschooldheidgraad er ook een grote behoefte bestaat aan hoger opgeleid personeel.

Er is een gebrek aan hoger opgeleid eigen kader (HBO/WO) in Aruba. Voor het onderwijsveld is er bijvoorbeeld een gebrek aan eigen opgeleide docenten. (OECD-onderzoek geeft aan dat de streefwaarde percentage academici voor een kenniseconomie 30% is.) In 2000 was het percentage academici voor Aruba 9%, waarvan 48% buitenlander.

Problematisch zijn de hoge kosten en het lage rendement van het studiefinancieringsstelsel voor het buitenland. In de periode 1985-2000 zijn zo'n 3.400 studenten met Arubaanse studiefinanciering naar het buitenland gegaan voor verdere studie. De Arubaanse overheid heeft in die periode zo'n 100 miljoen florin uitgegeven aan studiefinanciering, voor zowel studie in Aruba als in het buitenland.

De opbrengsten van deze investering laten zeer te wensen over: velen halen de studie niet en velen die de studie wel halen keren niet terug. Er zal dan ook een heroriëntatie van het huidige hoger onderwijsbeleid plaatsvinden, zowel voor wat betreft studie in eigen land, als studie in het buitenland. De ervaring met de Arubanisering van het leerkrachtenkorps heeft geleerd dat vervanging van studie in het buitenland door lokale opleidingen een positief effect heeft op de kadervorming. Zo is het aandeel van de Arubaanse/Antilliaanse leerkrachten van 1970 tot 1980 gestegen van 52% naar 80%.

Kleine landen, zoals Aruba, worden echter geconfronteerd met de beperkingen van schaal voor wat betreft het lokale aanbod aan hoger onderwijs. Niettemin zal het beleid van de overheid gericht blijven op de consolidatie en uitbreiding van het lokale hoger onderwijsaanbod, in samenhang met de internationalisering van dit aanbod en een complementair stelsel van studie in het buitenland.

Een doordachte Taalbeleid, Volwasseneneducatie, een goed functionerende Hoger Onderwijs, ICT –infrastructuur en een Nationaal Onderwijscampagne zijn de vijf aandachtsgebieden die kunnen leiden tot het verkrijgen van kennis ter verhoging van de geschooldheidgraad en hierdoor de verhoging van de kansen voor het verhogen van de welvaart en welzijn onder zowel de opgroeiende jeugd als de arbeidsbevolking.

4.4 Andere belangrijke activiteiten

Andere belangrijke activiteiten die worden uitgevoerd ten einde de knelpunten in het onderwijs te minimaliseren geschieden op het gebied van het opzetten van beleid. Zoals in het "Eindrapport evaluatieonderzoek Onderwijssamenwerking Nederland – Aruba, juli 2000[26], door de commissie is aanbevolen, heeft Directie Onderwijs een begin gemaakt om op korte termijn een integrale beleidsvisie uit te werken inzake de toekomst van het Arubaanse Onderwijs op middellange en lange termijn. Dit integraal nationaal onderwijsplan zal leiden tot integratie en afstemming van de verschillende beleidsnota's van al de onderwijssectoren en van de stakeholders. Vervolgens zal dit plan moeten aansluiten aan het Nationaal Integraal Strategisch Plan (NISP), waarvan de Directie Economische Zaken Handel en Industrie (DEZHI) de trekker wordt. Door de Directie Onderwijs wordt er een beleid opgezet voor het zo optimaal mogelijk laten functioneren van de randvoorwaardelijke ondersteuning aan het uitvoeren van de implementatie van de vernieuwingen en verbeteringen binnen het onderwijs. Hierbij valt onder meer te denken aan maatregelen om efficiënte uitvoering van de vernieuwingstrajecten te bevorderen middels delegatie van budgetbeheer en financiële administratie naar de uitvoerende niveaus.

[26] Bron: Nuffic-Department of Education Studies and Consultancy (DESC)

4.5 Programmaformulering

De eerste stap ter realisatie van het programma was het bijeenroepen van alle betreffende stake-holders. In een workshop georganiseerd door DEZHI werd gewerkt aan de definiëring van de problemen op het gebied van de sector Onderwijs en om mogelijke werkbare oplossingen gezamenlijk te identificeren.
Op verzoek van DEZHI werd er een Petit Comité samengesteld bestaande uit vier personen. De Petit Comité kreeg twee weken de tijd om volgens het Logical Framework Approach te komen tot een probleemboom, een doelboom en een Logical Framework.

Vervolgens werd in een tweede door DEZHI georganiseerde workshop een presentatie gehouden van de probleemboom, doelboom en Logical Framework. De Petit Comité kreeg tot taak om prioriteiten te stellen. Deze taak werd in samenwerking met de stake-holders en het managementteam ten uitvoer gebracht. Belangrijke uitgangspunten waren hierbij: haalbaarheid v.w.b. tijd en mankracht, duurzaamheid en realistische begroting.

Na een derde workshop met alle sectoren, m.n. Kwaliteit van Bestuur, Duurzame economische ontwikkeling, Sociale sector en Onderwijs, werd het programma en de begroting voor de sector Onderwijs in principe goedgekeurd.

4.6 Definiëring van het meerjaren programma 2006 - 2009

In het MJP 2000-2005 is het speerpunt structurele uitbouw en flexibilisering van het beroepsonderwijs (EPB en EPI), van de onderwijsvernieuwing, aan de orde geweest. Evenals een tweede belangrijk speerpunt van de onderwijsvernieuwing; het vergroten van de zorgbreedte in het onderwijs: in termen van UNESCO: "Education For All" of in de termen van de beleidsnota van 1981: "Ensenansa pa un y tur" en de SHO-nota van 1988. Deze twee speerpunten met als uiteindelijk doel de verhoging van de geschooldheidgraad van de (beroeps) bevolking en daarmee de verhoging van de groeikansen van de Arubaanse werknemer.

Aan de hand van de standaardopzet voor financieringsverzoeken in het kader van FDA hebben de problemen en prioriteiten geleid tot de algemene programmadoelstelling, die het volgende beoogt:

Een verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking; een verhoogd rendement van het onderwijs (intern en extern).

4.7 Programma resultaten en activiteiten

Om deze doelstelling te behalen dienen dus de volgende concrete resultaten te worden behaald (zie ook het Logical Framework voor wat betreft de sector Onderwijs):

Programma resultaat 1: nationaal contextrelevant taalbeleid voor alle types onderwijs ingevoerd

Het lage onderwijsrendement van het Arubaans onderwijs kan voor een groot deel toegeschreven worden aan de instructietaal Nederlands, die voor zeker 94% van de schoolbevolking een vreemde taal is, ondanks het feit dat het Nederlands een van de officiële talen is. De conclusie uit verschillende uitgebreide onderzoeken heeft aangetoond dat zelfs, indien gecontroleerd wordt op schoolcarrière (zittenblijven), intelligentie en sociaal-economische status van herkomstgezinnen, er een verschil is in schoolprestatie tussen Papiamento- en Nederlandssprekenden, ten gunste van de laatsten.

Het veranderen van de instructietaal zal een duidelijke bijdrage moeten leveren aan de programma doelstelling; verhoogde ontwikkelingscapaciteit en een hogere scholingsgraad.

De volgende programma activiteiten worden uitgevoerd:

1.1 Het creëren van duurzame voorziening van middelen ten dienste van het onderwijstaalbeleid. Dit betreft methodes, literatuur en referentie boeken ten dienste van het onderwijstaalbeleid.
1.2 Het creëren van de benodigde infrastructuur ter realisering van manpower t.d.v. het taalbeleid.

Programma resultaat 2: effectief, coherent en integraal 2e en 3e kans scholing en vorming

Het eerste aspect van het programmaresultaat volwasseneneducatie betreft het opheffen van ongelijke onderwijskansen tussen generaties en de sociale vorming tot competente vervulling van sociale rollen(sociale emancipatie).

Het tweede aspect betreft de initiële en verdere bekwaming van de beroepsbevolking tot economische zelfstandigheid (continue investering in “human capital” en om, her- en bijscholing in het kader van constructief arbeidsmarktbeleid). Door het implementeren van het Volwasseneneducatieprogramma zal het streven worden bereikt, dat tezijnertijd alle volwassenen in Aruba een startkwalificatie hebben middels een meerjarige nationale aanpak van alfabetisering en basiseducatie van onze volwassenenpopulatie.

Dit vormt de grondslag voor vervolgonderwijs en scholing op niveau 1 of 2 van de beroepskwalificatiestructuur. Deze startkwalificaties moeten garanderen dat volwassenen zowel maatschappelijk als op de arbeidsmarkt goed kunnen functioneren. Dat deel van het programma aanbod ten behoeve van algemene- en persoonlijke ontwikkeling, de volksuniversiteit, wordt voor een deel reeds door Ensenansa pa Empleo verzorgd en kan in de toekomst daarbij aansluiten. Dit bevordert de effectieve en coherente aanpak van volwasseneneducatie op Aruba.

De faciliteiten moeten aanwezig zijn om tweede en derde kans mogelijkheden gestructureerd aan te bieden aan volwassenen om zich te scholen en te vormen en deskundig te maken om zodoende hun groeimogelijkheden te vergroten en een bijdrage te leveren in de verhoging van de geschooldheidgraad van de Arubaanse bevolking.

Dit wordt behaald door de volgende programma-activiteiten:
2.1 Uivoeren van een onderzoek naar de behoefte aan 2e en 3e kans onderwijs
2.2 Het opstellen van een meerjarige aanpak voor de periode 2006-2009 t.b.v. een duurzame impuls op het gebied van alfabetisering van en basiseducatie voor volwassenen
2.3 Het uitvoeren van bewustwordingscampagnes
2.4 Het opzetten van een scholingsinstituut voor volwassenen in Aruba, gebruikmakend van de infrastructuur van de huidige beroepsonderwijsfaciliteiten (zoals de EPI).

Programma resultaat 3: ontwikkelingsgericht Hoger Onderwijs ingevoerd

Wanneer gepraat wordt over ontwikkelingsgericht hoger onderwijs, dan wordt hier mee bedoeld de integratie van het Hoger Onderwijs (HBO en WO). Indien het HO effectiever is en een ruimer onderwijsaanbod heeft, zullen meerdere studenten kiezen om in Aruba zelf hun opleiding te volgen waardoor de kans groter wordt dat zij ook voor de Arubaanse arbeidsmarkt behouden blijven en daarmee dus bijdragen tot de hogere ontwikkelingscapaciteit (scholingsgraad) van de Arubaanse bevolking.

Kortom: een verhoogd rendement van het onderwijs voor Aruba.

Om dit te bereiken worden de volgende programma activiteiten uitgevoerd:

3.1 Evaluatie uitvoering aanbevelingen kwaliteitszorg
3.2 Het opzetten van een effectief en efficiënt integraal intern en extern kwaliteitszorgsysteem binnen het HO op Aruba;
3.3 Het verruimen en aanpassen van onderwijs programma’s en activiteiten.

Een betere afstemming van programma's op het niveau van hoger en wetenschappelijke onderwijs (zowel binnen Aruba als in samenwerking met het buitenland) om zodoende de Arubaanse studenten een grotere mogelijkheid te bieden, kwalitatief goed onderwijs in eigen land te kunnen volgen.

Een adequate huisvesting en inrichting voor toekomstige geïntegreerde opleidingen zodat er een aangenaam leerklimaat voor zowel studenten als personeel wordt geschapen, wat een verhoging van de studiemotivatie en het rendement moet opleveren.

Programma resultaat 4: ICT- infrastructuur beschikbaar op de scholen

Wereldwijd is ICT een belangrijk middel geworden voor het verkrijgen van informatie en het communiceren. Binnen het onderwijs zorgt deze technologie voor snel en makkelijk beschikbare bronnen en efficiënte communicatie. Deze leiden tot kennis- en horizonverbreding. Hiervoor zijn de randvoorwaarden onontbeerlijk. Dit programmaonderdeel zal vooral gericht zijn op de examenklassen van de AVO-scholen.

Om dit te bereiken wordt de volgende activiteit uitgevoerd:

4.1 Vernieuwen en uitbreiden van de technologische omgeving.

Programma resultaat 5: De bevolking is bewuster van het belang van het onderwijs

Hiervoor zal een Nationaal Onderwijscampagne worden uitgevoerd. Het doel van de campagne is tweeledig. In de eerste plaats moet de campagne de bevolking bewust maken van het belang van het onderwijs voor de welvaart en welzijn van het individu en van de samenleving. Verder is de campagne een middel ter ondersteuning van de onderwijsvernieuwingen.

Om dit te bereiken wordt de volgende activiteit uitgevoerd:

5.1 Het ontwerpen en uitvoeren van een Nationaal Onderwijscampagne.

Doelgroepen en betrokken instanties:
De doelgroepen bij deze programma's zijn:

- De afgestudeerden van de EPB/EPI, het avondonderwijs en de MAVO/HAVO/VWO – scholen, en de kandidaten uit het bedrijfsleven, die om-, bij- of nageschoold moeten worden.
- Het bedrijfsleven, de overheid en de sociale instellingen (NGO's) in Aruba, die van deze ontwikkeling zullen profiteren, doordat zij beter functionerend middelbaar beroepspersoneel zullen kunnen aantrekken op de arbeidsmarkt.
- Sociaal, economisch zwakkeren
- Drop-outs
- In het kader van de taalproblematiek, de hele Arubaanse bevolking, die als doelgroep beschouwd kan worden gezien het feit dat zowel het Nederlands als het Papiamento als officiële talen gelden, terwijl de grootste groep van de bevolking niet profiteert van het achterhaald Nederlands(talig) onderwijssysteem[27]

Betrokken instanties zijn:

- Directie Onderwijs en de verschillende onderwijs - instellingen en scholen in Aruba.

4.8 Evaluatie en monitoring

In het kader van dit meerjarenprogramma zullen de volgende evaluaties plaatsvinden:

[27] In het huidige systeem is 93% niet-nederlandssprekend, Censo 2000.

A. Aan het begin van het proces zullen de stakeholders de problemen identificeren en doelstellingen formuleren. Dit wordt beschouwd als de ex-ante evaluatie van het programma. Hierbij wordt nagegaan of het programma duurzaam, relevant en haalbaar is (financieel, materieel, aanwezigheid van 'killer assumptions'[28], enz),

B. Tijdens de implementatie van het programma vinden de volgende evaluatiemomenten plaats:

- *Interne monitoring*[29]: de projectmanager/betrokken dienst/directie zal een continue monitoring uitvoeren van de implementatie teneinde de direct betrokkenen te informeren omtrent de voortgang van de implementatie en het oplossen van problemen.
- *Externe monitoring*: de overheid van Aruba zal een mid-term evaluatie wel of niet door een niet direct betrokken organisaties laten uitvoeren teneinde de voortgang van het programma te volgen.
- *FDA monitoring*: De FDA heeft de dagelijkse controle op de uitvoering van de activiteiten binnen het programma. Voor elke activiteit moet in het projectdossier een eindevaluatie worden begroot.

C. Na de implementatie van het programma wordt dit geëvalueerd op basis van de volgende criteria:

- een externe evaluatie die de effectiviteit en efficiëntie van het programma dient in te schatten. Hieruit resulteren lessen voor de toekomst en kunnen aanbevelingen voor de volgende fase geformuleerd worden. De haalbaarheid en de duurzaamheid van het programma worden ook in deze evaluatie nagegaan.
- een autonome evaluatie met als doel ervaringslessen voor de toekomst na te gaan, de impact op de ontwikkelingsdoelstelling wordt hierbij nagegaan, alsmede de duurzaamheid.
- een schatting van de belangrijkste motieven en controle op de kwaliteit van de implementatie van het programma.

4.9 Uitvoeringsmodaliteit

Het programma onderwijs heeft betrekking op verschillende overheidsinstanties.

De Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) zal de coördinerende instantie zijn bij de planning en uitvoering van het programma. DEZHI zal tevens de voortgang van het programma als geheel bewaken. Aanpassingen in het programma en/of begroting moeten met de DEZHI besproken worden. Deze worden dan aan de landen, door tussenkomst van de minister van Financiën en Economische Zaken, ter goedkeuring aangeboden.

De individuele diensten zullen de eerstverantwoordelijke instanties zijn voor hun eigen projecten. Daar waar activiteiten betrekking hebben op meerdere diensten zal een projectleider aangesteld worden die de DEZHI op periodieke basis rapporteert over de voortgang van het project.

De DEZHI geeft technische ondersteuning aan de diensten en coördineert de indiening van projecten bij de FDA.

Na goedkeuring van het programma, met het daarbij behorende financiële kader, zal onder leiding van de Directie Onderwijs de planning en uitvoering plaatsvinden.

Op basis van jaarplannen zullen de doelstellingen van de projecten verder uitgewerkt worden.

---

[28] Killing assumptions: voorwaarden van dusdanig belang dat bij het niet tegemoetkomen daaraan de implementatie van het programma bij voorbaat teniet is gedaan.

[29] Monitoring: documentatie van het implementatieproces waardoor managementbesluiten makkelijker plaats kunnen vinden en aanpassingsactiviteiten plaats kunnen vinden, gebaseerd op ervaring en feedback.

5 SOCIALE SECTOR[30]

5.1 Achtergrondinformatie

Wanneer men wenst te spreken van doelmatige en haalbare strategieën en programma's gericht op maatschappelijke ontwikkeling, welzijnsbevordering en het handhaven van een vastgesteld niveau van kwaliteit van leven moet er met een aantal factoren, dat een bepalende dan wel begrenzende invloed hierop hebben, rekening worden gehouden. Deze factoren hebben met de geografische context alsook met de economische structuur van Aruba te maken, welke eerder als een gegeven dan als veranderbaar beschouwt kunnen worden.

Aruba is een klein eiland wat inhoudt dat het per definitie kleinschalig is en door zijn insulaire karakter ten behoeve van het gewenste niveau van kwaliteit van leven gedwongen is grootschalig te opereren. Dit brengt niet alleen hogere kosten maar maakt Aruba daardoor ook afhankelijk van internationale ontwikkelingen, vooral op het gebied van communicatie en technologie.

Gezien de schaarste aan primaire hulpbronnen heeft zowel Aruba als de Caribische regio zich voornamelijk gespecialiseerd in de toeristische industrie waardoor zij een zware concurrentie met elkaar voeren, met een bepalende invloed op het economische ontwikkelingspotentieel, en de verdiensten die men hieruit kan genereren. Vanwege de economische crisis als gevolg van het in elkaar klappen van de industriële sector op Aruba is er in 1985 met man en macht gewerkt aan de uitbouw van de toeristische sector.

De Arubaanse samenleving is relatief klein en heeft een krappe arbeidsmarkt. Vanwege haar economische specialisatie in het arbeidsintensieve toerisme is zij voor haar uitbreiding vooral aan het eind van de 80'er jaren van de vorige eeuw genoodzaakt geweest haar arbeidsreserve (m.n. huismoeders) uit te putten en een grote stroom van (arbeids)migranten aan te trekken. De sociale impact dat dit heeft gehad op de samenleving en samenlevingsstructuur kreeg nauwelijks of geen aandacht. Echter, de impact is dermate geweest dat het algehele welzijn en kwaliteit van leven daar ernstig onder hebben geleden. Tegelijkertijd hebben de technologische ontwikkeling, de globalisering en de maatschappelijke trends: het individualisme en materialisme ook hun invloed op de Arubaanse samenleving en leefwijze doen gelden. Het multiculturele karakter van de Arubaanse samenleving is aanzienlijk toegenomen en veel explicieter dan voorheen. Zonder twijfel zijn er diverse positieve effecten van de internationale en technologische ontwikkelingen te noemen. Echter, de negatieve effecten vragen de nodige aandacht, met name die, die het natuurlijke mechanisme van de samenleving van loyaliteit, ondersteuning en gemeenschapsgevoel binnen de Arubaanse cultuur en leefwijze hebben aangetast zijn hierbij van groot belang.

De complexiteit en de sociale problematieken zijn toegenomen en vereisen gezien de gangbare hulp- en dienstverlening verdere specialisaties en differentiaties. De kosten die hiermee verbonden zijn stijgen ook. Bij het aanhouden van dezelfde ontwikkelingskoers zullen deze kosten substantieel toenemen. De stijging van de kosten zijn ook het gevolg van het feit dat de prioritering van de sociale ontwikkeling en welzijnsbevordering ten opzichte van de economische ontwikkeling en met name die van de toeristische sector zeer laag was. De consequentie van deze verwaarlozing is dat ter verwezenlijking en handhaving van het gewenste niveau van kwaliteit van leven een inhaalslag gemaakt moet worden, weliswaar rekening houdende met de financieel economische haalbaarheid ten behoeve van een duurzame ontwikkeling van de Arubaanse samenleving.

5.2 Beleid sociale sector

Zoals ieder feit twee kanten van een medaille kent, heeft de verwaarlozing van de sociale sector ook een positieve invloed gehad met name op de beleidsontwikkeling. Vanwege de beperkte

[30] De sociale sector zal nauw samenwerken met de Cede Aruba bij het uitvoeren van deze programma ter voorkoming dat er overlapping zal plaatsvinden bij het uitvoeren van de activiteiten. Hierdoor zal voorkomen worden dat dezelfde projecten uitgevoerd zullen worden.

middelen, de complexere samenleving en de hardnekkigheid van de sociale problematiek is men genoodzaakt geweest om opnieuw naar de toegepaste concepten van sociale ontwikkeling te kijken.
Van belang wordt geacht om te komen tot een duurzame maatschappelijke ontwikkeling waarbij de ontwikkelingspotenties van burger en gemeenschap optimaal benut wordt. Op grond van een combinatie van inzichten op het gebied van de psychologie, antropologie en ontwikkelingssociologie is er gekeken naar voorwaarden om de mechanismen die een harmonieuze samenleving kan bewerkstelligen en handhaven te versterken.

Gekozen is voor een aanpak die gebaseerd is op een holistische visie waarbij duurzame maatschappelijke ontwikkeling gericht is op het benutten van het persoonlijke groeipotentieel en het bevorderen van positieve gemeenschapsontwikkeling.

Deze visie heeft de volgende uitgangspunten:

- Welzijn kan alleen worden bevorderd wanneer er gewerkt wordt aan harmonie en ondersteuning binnen de sociale omgeving. Een optimale welzijnsbevordering vindt plaats wanneer er sprake is van loyaliteit, eenheidsgevoel binnen de sociale netwerken en samenwerking binnen de gemeenschap.
- De sociale verantwoordelijkheid en realisatie van het welzijn is primair een taak van de burger. Deze weerspiegelt zich in de verantwoordelijkheid die hij of zij draagt ten aanzien van zijn of haar kinderen, aanverwanten en sociale omgeving. Verondersteld wordt dat hij of zij vanwege de verbondenheid en de nauwe kontakten die hij of zij binnen zijn of haar sociale omgeving heeft, ook beter daartoe in staat zal zijn; de burger heeft een beter inzicht in de omstandigheden, de beperkingen, de mogelijkheden, de oorzaken en de potenties.
- De samenleving is opgebouwd uit sociale netwerken waarin de burger zijn geluk en leed deelt. Binnen deze sociale netwerken verkrijgt de burger de nodige stimulans en ondersteuning om zijn of haar aspiraties te realiseren en de noden te ledigen. Het sociale netwerk is door de affectieve verbondenheid van de leden ook beter hiertoe in staat. Het sociale netwerk heeft door de onderlinge nauwe kontakten een beter zicht op de omstandigheden (oorzaken, mogelijkheden en beperkingen) waarin de leden, met name zij die hulp behoeven, zich bevinden. Het sociale netwerk kan ook beter beoordelen in hoeverre zij in staat is om effectieve ondersteuning aan haar leden te bieden, dan wel te mobiliseren.
- Onder invloed van de individualiseringstendens binnen de moderne samenleving zijn de sociale netwerken onder druk komen te staan en is de functie die zij voor de welzijnsbevordering vervult minder effectief. Het versterken en bevorderen van deze sociale netwerken is dan ook van essentieel belang.
- De overheid heeft een coördinerende en regulerende rol ten aanzien van de samenleving. Deze dient echter niet zodanig te zijn dat de burger zijn verantwoordelijkheid voor het bewerkstelligen van het welzijn van zijn of haar individuele als ook sociale welzijn verwaarloost. In tegendeel, de overheid heeft de taak de burger te ondersteunen in het, op een effectieve wijze, uitvoeren van zijn/haar verantwoordelijkheid. De overheid schept ~~de~~ voorwaarden die de burger in het bovenstaande moeten stimuleren.
- In het licht van een sociaal beleid zouden de voorwaarden gericht moeten zijn op het bevorderen van maatschappelijke activiteiten die door de individuele burger of door een groep burgers geïnitieerd worden. Deze activiteiten behoren tot het Particulier Initiatief en nemen normaliter plaats binnen een professionele of vrijwilligers organisatie. De overheid dient vanuit haar taak, zoals in bovengenoemd punt is weergegeven, de voorwaarden te scheppen ter ondersteuning van het Particulier Initiatief. Hierbij kan gedacht worden aan professionele ondersteuning, subsidiemogelijkheden en programma's ter vergroting van de effectiviteit van het hulp- en dienstverleningsaanbod.

Het beleidsuitgangspunt dat de overheid op grond van bovenstaande visie ten aanzien van de sociale sector hanteert, is:

> De primaire verantwoordelijkheid voor het welzijn ligt bij de betrokken persoon en vervolgens bij de gemeenschap. De overheid dient pas op te treden wanneer noch de betrokken persoon noch de gemeenschap de benodigde zorg en/of ondersteuning kan dragen. Hiervan uitgaande dient er gestreefd te worden naar een optimaal functionerende samenleving met minimale interventies vanuit de overheid met betrekking tot de welzijnsbevordering. Wel zal de overheid ter verwezenlijking van dit streven vooral moeten investeren in de voorwaarden die leiden tot een optimaal functioneren van de samenwerking onder de gemeenschapsleden evenals een goede coördinatie tussen de organisaties binnen het Particulier Initiatief moet stimuleren. Hierbij zal weliswaar rekening moeten worden gehouden met de aanwezige draagkracht en draagvlak zowel binnen het Particulier Initiatief alsook bij de betrokken overheidsinstellingen.

5.3 Probleemanalyse

Het oplossen van de problemen van de maatschappelijk kwetsbare doelgroepen is waar dit programma een oplossing zoekt te vinden.

Hoewel welzijnsbevordering de gehele samenleving betreft, zijn er bevolkingsgroepen die in een meer kwetsbare positie verkeren. Hiermee wordt bedoeld dat de kans dat hun welzijn bedreigd wordt of kan worden groter is dan bij andere doelgroepen. Onder deze bevolkingsgroepen vallen: gender, bijstandgerechtigden, senioren, gehandicapten, jongeren en kinderen.

Het is van cruciaal belang om het begrip bevolkingsgroep als een sociologische definitie te zien. Hoewel de aandacht op specifieke bevolkingsgroepen gericht wordt dient men te beseffen dat een burger tot meer dan een bevolkingsgroep behoort en dat zij uitgaande van de maatschappelijke kwetsbaarheid met meervoudige bedreiging van zijn of haar welzijn te maken kan krijgen. Hiervan uitgaande wordt benadrukt om, het vereiste ondersteuning, opvang en/of begeleiding niet als specifiek, maar als een integraal geheel te zien. De onderlinge verwevenheid maakt het noodzakelijk dat er van een integrale en holistische aanpak sprake moet zijn.

Momenteel is de aanpak voornamelijk gericht op de curatie van problemen. De preventieve aanpak komt nauwelijks uit de verf. Dit, terwijl de ingrijpende veranderingen binnen de samenleving de burger steeds meer in confuse sociale contexten plaatst waardoor de kans op psycho-emotionele problemen, sociale uitsluiting, miscommunicatie en/of maatschappelijk deviant gedrag vergroot. Uitgaande van het standpunt dat voorkomen beter is dan genezen, zou men middels preventie programma’s de burger beter kunnen voorlichten waardoor hij of zij op grond van de nieuwe inzichten zich beter kan weren tegen de onbekende gevolgen van maatschappelijk ongewenst gedrag.

Gezien het voorgaande is het belangrijk de knelpunten binnen de sociale sector te inventariseren en aan te pakken. Hierin is een onderscheid gemaakt tussen knelpunten die een structureel probleem vormen en knelpunten ten aanzien van de welzijnsbevordering van bepaalde maatschappelijk kwetsbare groepen. Kortheidshalve worden deze in dit document structurele knelpunten en knelpunten bij doelgroepen genoemd.

Hieronder een aantal problemen/knelpunten van specifieke doelgroepen.

Knelpunten bij de bevolkingsgroep Gender

Hoewel gender primair de gelijkwaardigheid tussen vrouwen en mannen betreft is het vooral de ondergeschikte rol van de vrouw die binnen de Arubaanse samenleving de aandacht vereist. Uitgaande van de participatie van de vrouw in het arbeidsproces als een belangrijke indicator voor de onafhankelijkheid van de vrouw en voor vrouwenemancipatie, kan er geconcludeerd worden dat de emancipatie van de vrouw in de afgelopen 10 jaar op Aruba zich in een sneltempo heeft voltrokken. Ondanks de vorderingen, die zijn gemaakt, is de achtergestelde of kwetsbare positie

van de vrouw nog steeds een probleem. Vrouwen vormen nog steeds een maatschappelijk bedreigde groep, omdat:

a. vrouwen oververtegenwoordigd zijn in de lagere economische klassein beroepen waarvan de economische mobiliteit zeer klein is. Op basis van de Census 2000 constateren we dat bijna 20 procent van alle personen op de arbeidsmarkt minder dan het minimumloon verdient. De ratio tussen mannen en vrouwen die een minimumloon verdienen is 2.14. Ongeveer 16.6 procent van alle werkenden zijn vrouwen met een minimuminkomen, versus 7.7 procent van de mannen met een minimumloon
b. ondanks de medeparticipatie van vrouwen op de arbeidsmarkt de taakverdeling binnen het gezin nauwelijks veranderd is, waardoor zij een dubbele taak te vervullen heeft. Dit heeft een negatieve invloed op haar rol van opvoeder en met name wat betreft de 'quality time' die zij voor haar gezin en met name haar kind(eren) heeft. In de veel voorkomende gevallen van een eenoudergezin bedreigen de verantwoordelijkheden haar kwaliteit van leven en met name haar sociale en economische mobiliteit;
c. de voortschrijdende emancipatie van de vrouw niet hand in hand is gegaan met de vereiste attitudeveranderingen in de genderrelatie welke leidt tot acceptatieproblemen, fricties, spanningen en conflicten. Met name rollenpatronen en de beeldvorming omtrent de vrouw zijn niet betekeniswaardig verbeterd. Nog steeds worden vrouwen op grond van stereotyperingen in hun mensenrechten bedreigd en beperkt.
d. de wet- en regelgeving niet voldoende ruimte en mogelijkheid biedt om een meer gelijkwaardige relatie met echtgenoot, collega en/of mannelijke burger te realiseren c.q. te stimuleren.

Knelpunten bij de bijstandsgerechtigden

Bijstand is in principe een tijdelijke ondersteuning aan min- en onvermogenden. Men komt slechts in aanmerking voor bijstand indien men niet in staat is om op een andere wijze in zijn bestaan te voorzien. De hoogte van de bijstand is afhankelijk van de omstandigheden van de aanvrager en zijn/haar gezin. Om in aanmerking te komen moet men aan een aantal criteria voldoen. Inkomen en gezinsgrootte zijn de belangrijkste criteria om vast te stellen of men in aanmerking komt en tevens om de hoogte van de bijstand te bepalen.

Ondanks het feit dat Aruba nauwelijks werkeloosheid kent, kent Aruba vanaf 1996 tot en met 2003 meer dan 3000 bijstandtrekkers. Daarnaast heeft de overheid voor die zelfde periode Afl. 10.298 miljoen in 1996 betaald aan bijstand en dit bedrag is gestegen naar Afl. 17.770 miljoen in 1999 en daarna weer gedaald naar Afl. 16.908 miljoen in 2003.

De veronderstelling is dat er een directe (negatieve) relatie is tussen de nationale economische situatie en de omvang van het bijstandprogramma. Naarmate de economische situatie zich positief ontwikkelt, zullen minder personen genoodzaakt zijn om deel te nemen aan het bijstandprogramma en visa versa. De afgelopen 14 jaren was er een positieve economische ontwikkeling en een krappe arbeidsmarkt maar desondanks blijft het aantal bijstandtrekkers relatief groot.

Ondanks het feit dat het aantal bijstandtrekkers in 1996 in totaal 3090 personen betrof en is gestegen tot 3577 bijstandtrekkers in 1998 om vervolgens enigszins te dalen naar 3224 bijstandtrekkers, blijft het aantal bijstandtrekkers substantieel meer dan 3000. Dit is een zorgbarende ontwikkeling.

In 2004 is het aantal bijstandgerechtigden gedaald tot 2303 en heeft de overheid een bedrag van 18.113.000 awg uitbetaald. In 2002 en 2004 hebben er respectievelijk voor de gehandicaptenuitkering en voor de bijstandsuitkering een algemene controle plaatsgevonden. Op grond van deze controle is er een aantal van deze cliënten uitgevallen. Deze groep is verder verkleind door het effect van de in 2004 in samenwerking met de Marriott Resort Hotel gestarte herintegratieprogramma.

Vanuit de Directie Sociale Zaken in samenwerking met de Directie Arbeid en Onderzoek en de Enseñanza pa Empleo een herintegratieproject gestart. Op grond van het herintegratieprogramma is duidelijk geworden dat een substantieel aantal van de bijstandgerechtigden niet in staat zullen zijn om tot de reguliere arbeidsmarkt toe te treden. Wilt men de welzijnsmogelijkheden van deze groep ook bevorderen dan zal voor deze groep een alternatieve arbeidsmarkt gecreëerd moeten worden.

Knelpunten bij senioren

Aruba heeft te maken met een snelle vergrijzing. Vergrijzing van de bevolking is een globale trend. Op Aruba is het een rechtstreeks gevolg van de uiterst snelle daling van de vruchtbaarheid die zich tijdens de periode 1958-1972 heeft afgespeeld.

Bejaard worden verhoogt de kans op afhankelijkheid als gevolg van zwakte, gezondheidsklachten, fysieke en geestelijke beperkingen en van beperkte middelen om in het eigen onderhoud te voorzien. Tot senioren behoren alle personen die 60 jaar of ouder zijn. Op deze leeftijd heeft men op Aruba recht op een pensioenuitkering. Vergeleken met de Census 2000 is het aantal senioren in het eerste kwartaal van 2005 significant gegroeid. Zij vormen 20% (2045 personen) van de totale Arubaanse bevolking. In dezelfde periode is de totale Arubaanse bevolking met 10.15% gegroeid. De groep van aankomende senioren, de leeftijdgroep van 55-59 jaar, bestaat uit 5238 personen in het eerste kwartaal van 2005. Op het moment van de Census 2000 bestond de groep van aankomende senioren uit 4135 personen, een groei van 26.7%.

Aantal personen boven de 60 jaar per geslacht en leeftijd en de geslachtsratio voor Census 2000 en eerste kwartaal 2005.

	Census 2000				Eerste kwartaal 2005			
	Man	Vrouw	Totaal	Geslachtsratio	Man	Vrouw	Totaal	Geslachtsratio
60-64	1562	1911	3473	81.7	1822	2097	3919	86.9
65-69	1135	1450	2585	78.3	1421	1795	3216	79.2
70-74	738	949	1687	77.8	987	1323	2310	74.6
75-79	466	579	1045	80.5	574	800	1374	71.8
80-84	279	452	731	61.7	325	461	786	70.5
85-89	121	251	372	48.2	137	289	426	47.4
90-94	44	112	156	39.3	48	129	177	37.2
95+	12	37	49	32.4	12	48	60	25.0
Totaal	4174	5566	9740	75.0	5326	6942	12268	76.7

Bron: CBS

Volgens de CBS projecties van oktober 2004, zal volgens het "high" scenario in 2023 11.5% van de totale bevolking bestaan uit personen van 65 jaar en ouder. Het aantal hoog senioren, 75 jaar en ouder, zal meer dan verdrievoudigen van 2,823 personen in 2005 naar 7,448 in 2023. In onderstaande tabel wordt de groei van de veroudering van de Arubaanse bevolking weergegeven in de periode 2005-2023.

De Arubaanse bevolking in 2005, 2008, 2013, 2018 en 2023					
Leeftijd	**2005 1ste kwartaal**	**2008**	**2013**	**2018**	**2023**
0-14	21395	20928	22396	26405	32192
15-49	53832	53809	60719	70686	85783
50-59	12202	14300	17647	19533	20706
60+	9445	14174	17842	22689	28311
75+	2823	3684	4762	5954	7448
Totaal	99699	103210	118603	139312	166992
Bron: CBS					

Vergrijzing is een belangrijke indicator van een succesvolle socio-economische ontwikkeling Tegelijkertijd is het een verontrustend feit dat de oudere bevolkingsgroep relatief sneller toeneemt dan de overige leeftijdscategorieën en dat er sprake is van een afname van geboortes. Er is namelijk een toenemende druk op de bestaande sociale infrastructuren. Voor de overheid is het vanuit haar regierol uitermate belangrijk om de mogelijke (negatieve) effecten van deze ontwikkeling op genoemde sociale infrastructuren vast te stellen en te monitoren. Aangezien de gevolgen van veroudering alle aspecten van de maatschappij aantasten is het voorgaande een voorwaarde voor tijdige en gerichte interventies ter bevordering en waarborging van het welzijn van alle burgers in de samenleving.

Nog steeds wordt een belangrijk deel van de senioren in de samenleving door het eigen sociaal netwerk opgevangen. Echter, gezien de hoge arbeidsparticipatie van de vrouwen (de traditionele zorgverleners) enerzijds en een aanzienlijke toename van de hoogbejaarde bevolking (80+) met een hoge co-morbiditeit anderzijds, is de mantelzorg onder toenemende druk. Steeds meer wordt de opvang en zorg van de senioren door het sociale netwerk als belastend, ervaren waardoor de behoefte aan lastenverlichting toeneemt.

Uitgaande van de visie dat de ondersteuning vanuit het sociale netwerk aan de doelgroep niet vervangt kan worden, is het noodzakelijk om de mantelzorg enigszins te verlichten door het bieden van de nodige maatschappelijke ondersteuning. Een van de mogelijkheden is het creëren van faciliteiten voor de dagopvang.

Verder is het nodig om zelfstandige senioren de benodigde faciliteiten te bieden zodat zij hun zelfstandigheid zolang mogelijk kunnen handhaven. Indien nodig zouden zij in een aangepaste woonomgeving moeten kunnen leven, daarbij gebruik makend van thuiszorg, die ondersteuning kan bieden in die taken die zij zelf niet meer in staat zijn uit te voeren.

Ook het aantal verpleegbehoeftige senioren neemt dermate toe dat een betere aansluiting van zowel de faciliteiten als de opvang en begeleiding in de residentiële centra een urgente noodzaak is geworden.

Knelpunten bij de doelgroep mensen met een of meerdere beperkingen

Een van de zwakste groepen in de maatschappij is die van de gehandicapten; personen met beperkingen die hen in een ongunstige of afhankelijkere positie plaatsen in het maatschappelijk functioneren. Gehandicapten vormen wereldwijd de belangrijkste minderheidsgroep. Zij hebben een verhoogd risico voor maatschappelijke uitsluiting. Door de nodige voorzieningen aan te treffen en ondersteuning te bieden, kan de samenleving dat risicobeperken. Van de totale bevolking van 90506 personen gaven 5036 personen in oktober 2000 aan gehandicapt te zijn. Er zijn geen grote verschillen in aantallen gehandicapte mannen en vrouwen. In totaal zijn 2.520 mannen en 2.516 vrouwen gehandicapt. Dit betekent dat op het moment van de Census 2000, 5.6 procent van de bevolking gehandicapt was. In 1991 gaf 5.5 procent van de bevolking aan gehandicapt te zijn. Ten opzichte van 1991 is de totale gehandicapte bevolking met 36.5 procent toegenomen terwijl de totale bevolking minder snel is gegroeid. Deze is met 35.7 procent toegenomen in 2000.

Met de voortschrijdende veroudering van onze bevolking kan verwacht worden dat het aantal en de samenstelling van de groep gehandicapten in de komende decennia aanzienlijk zal veranderen. Aangezien het percentage gehandicapten bij senioren veel hoger is dan in de jongere leeftijdscategorieën zal de groep van senioren met een lichamelijke of geestelijke beperking sterk toenemen. Deze groei manifesteert zich het meest bij bejaarde vrouwen aangezien de levensverwachting bij vrouwen hoger is dan die van mannen.

Wat betreft de groep mensen met een beperking op Aruba kan gesteld worden dat het aanbod vanuit de bestaande voorzieningen niet voldoet aan de huidige vraag en toekomstige ontwikkelingen.

Er zijn momenteel al lange wachtlijsten voor dagopvang en 24-uurszorg voor mensen met een verstandelijke beperking (zie onderstaande tabel). Jongvolwassenen zitten thuis door de vergrijzing van de populatie binnen de bestaande dagbestedingscentra. Er is geen 24-uursopvang voor kinderen met een beperking (die thuis ernstig verwaarloosd worden) en voor een aantal kinderen (met motorische-, en/of ernstige meervoudige beperkingen) is geen onderwijs (of dagbesteding) beschikbaar. Hiermee worden de rechten van kinderen geschonden. 145 personen staan nou op de wachtlijst om voor een voorziening in aanmerking te komen.

Daarnaast zijn er nauwelijks aangepaste voorzieningen die inspelen op de specifieke groepen binnen de zorg voor mensen met een beperking door gebrek aan faciliteiten en deskundigheid (o.a. senioren, mensen met ernstige meervoudige beperkingen, mensen met een stoornis in het autistisch spectrum, mensen met een motorische beperking). Deze behoefte aan meer specifieke zorg speelt in de dagbestedingscentra, bij woonvormen voor mensen met een beperking, alsook in het onderwijs op Aruba.

Wat betreft mensen met een visuele beperking geldt dat een grote groep van de 1038 door de Census 2000 geregistreerde visueel beperkten sociaal geïsoleerd is. Er is sprake van onvoldoende maatschappelijke integratie onder andere door gebrek aan voorzieningen op het gebied van zelfstandig leren, wonen en werken/dagbesteding.

Voor mensen met een motorische beperking is deelname aan het maatschappelijke verkeer nauwelijks mogelijk door ontoegankelijkheid van het openbare leven voor mensen in een rolstoel. Er zijn geen pleitbezorgers actief voor deze groep. Er wordt geen prioriteit aangegeven. Hierdoor is er sprake van verwaarlozing van deze groep gehandicapten.

Overkoepelend voor de gehele zorg voor mensen met een beperking geldt dat er een gebrek is aan keten- en netwerkvorming tussen de verschillende directies, ministeries en particuliere organisaties en instellingen. Hierdoor wordt het potentieel van de sector ten dienste van de mensen met een beperking niet volledig benut.

Het gevolg van de wachtlijstproblematiek, niet bestaan van specifieke zorg, slechte fysieke toegankelijkheid en een inadequaat financieringssysteem is verwaarlozing en maatschappelijke uitsluiting van mensen met een beperking. Er is sprake van beperkte sociale ontwikkeling en mobiliteit. De kwaliteit van leven is laag.

Knelpunten kinderen

De drastische economische veranderingen heeft de Arubaanse samenlevingsstructuur danig doen veranderen, waardoor de sociale infrastructuur geen adequate en effectieve ondersteuning meer kan bieden. Onder andere komt dit tot uiting waar het de ondersteuning aan en opvang betreft van gezinnen. De huidige samenlevingsstructuur waarin beide ouders werken en er hogere eisen aan kennis en vaardigheden van de burger worden gesteld heeft als gevolg dat de hulpvragen veranderen en een aanpassing van het aanbod en de sociale infrastructuur gewenst is.

Vanwege het feit dat ouders vanwege werk en andere maatschappelijke verplichtingen vele uren buiten het gezin vertoeven is er niet alleen een grote vraag naar opvangmogelijkheden buitenshuis maar ook naar zinvolle en kwalitatief goede opvang en opvoedingsondersteuning.

Het komt steeds vaker voor dat binnen de hulp- en dienstverlening geconstateerd wordt dat ouders beperkte opvoedingsvaardigheden hebben en dat dit te maken heeft met het feit dat zij zelf ook hun eigen maatschappelijke weerbaarheid moeten vergroten, vanwege de snelle maatschappelijke veranderingen. Door hun eigen confuse mens en maatschappijbeeld weten zij vaak ook niet precies vanuit welke opvoedingsvisie en maatschappelijke waarden zij hun kinderen moeten opvoeden.

Ten behoeve van de welzijnsbevordering en –bestendiging is het nodig dat er meer aandacht besteed moet worden aan het ontwikkelingspotentieel van 0-4 jarigen. Dit belang wordt niet of onvoldoende beseft. Het belang van de ondersteuning in de voorschoolse fase moet zowel bij ouders als bij leidsters werkzaam in de voorschoolse opvang onderkend worden. Zowel professionele opvoeders als ouders missen vaardigheden om deze kinderen hierin optimaal te ondersteunen.

Kinderopvang is in belangrijke mate dienstverlenend voor werkende ouders, maar dit neemt niet weg dat centra moeten beseffen dat het primaire belang van de kinderopvang het kind en zijn of haar ontwikkeling is. De centra bieden met hun opvoedingsondersteunende programma's een belangrijke aanvulling op de opvoeding binnen het gezin. De ondersteuning betreft o.a. sociale vaardigheden en vaardigheden en capaciteiten die het kind zal faciliteren gedurende hun schoolperiode.

Momenteel is kwalitatief goede (naschoolse) opvangmogelijkheden voor kinderen tussen 4 en 12 jaar gering. Er zijn totaal plus minus 18000 kinderen in deze leeftijdgroep, waarvan volgens het Rapport Onderzoek Kinderopvang van KPMG slechts 4340 kinderen worden opgevangen. Voor de leeftijdsgroep van 4 tot 12 jaar zijn de opvangmogelijkheden zeer schaars. Traimerdia zit voor deze groep met een lange wachtlijst, welke zolang het gebrek aan opvangplaatsen niet opgeheven wordt, niet oplosbaar is.

Vroegtijdige onderkenning van kinderen met beperkingen vindt niet structureel plaats. Een officiële instantie ontbreekt hiervoor en er is ook geen continuïteit voor adequate zorg van deze doelgroep.

Knelpunten jongeren

Jongeren tussen 13 en 18 jaar behoren tot een bevolkingsgroep, die vaak gekenmerkt wordt met deviant gedrag. Kenmerkend i voor deze ontwikkelingsfase is dat zij experimenteren met de normen en waarden die zij gedurende hun vorige groeifase hebben meegekregen.

Terwijl jongeren een eigen mening over zichzelf en het leven vormen, wordt hun mening vaak in de wind geslagen, door hen mede te delen dat zij nog niet actief in de samenleving participeren. Zowel kinderen als jongeren observeren zeer goed en kunnen vaak een spiegel zijn voor hun opvoeders. Zij beschikken over de mentale capaciteit maar wordenonvoldoende gestimuleerd om een eigen mening te vormen en deze uit te diepen, waardoor zij gestimuleerd zouden worden zich verantwoordelijk op te stellen..

Aruba kent geringe mogelijkheden voor jongeren om hun eigen zinvolle vrijetijdsactiviteiten te organiseren. Er zijn nauwelijks ondersteuningsmogelijkheden voor jongeren, waarbij respectvol met hun eigen leef- en zienswijze wordt omgegaan. Jongeren in deze leeftijdsgroep hebben zich reeds zover ontwikkeld dat zij op grond van een eigen meningsvorming beslissen om zich al of niet open te stellen voor raadgeving. Voor een goede aansluiting bij deze leeftijdsgroep is respect en empathie een noodzakelijke voorwaarde.

Om verscheidene redenen en factoren, waaronder verwaarlozing maar ook fysieke en psychische mishandeling, komt een groep jongeren in deze leeftijdsgroep in zeer problematische en geestelijk ongezonde situaties terecht. Hierbij kan men denken aan kinderen en jongeren die in een problematische gezinssituatie leven, maatschappelijk ongewenst gedrag vertonen: drugsgebruik, verslaving, gangvorming, tienerzwangerschap, crimineel gedrag e.d.. Ook vertonen zij psychosociale problemen, of zijn verwaarloosd. Vaak zijn het zijn jongeren die zeer moeilijk opvoedbaar zijn. Zowel binnen de gezins- als onderwijssituaties worden deze jongeren vanwege de bedreiging die zij vormen, verstoten. Indien zij niet de nodige opvang en begeleiding krijgen zal hun situatie verergeren en hun perspectieven op sociale rehabilitatie verminderen. Op den duur zijn ze nauwelijks of zeer moeilijk in staat zijn om zich tot verantwoorde burgers te ontwikkelen.

Voor deze groep is er momenteel op Aruba geen opvangmogelijkheid. De huidige jeugdresidentiële hulp- en dienstverlening is hier niet op ingesteld. De kennis en vaardigheid om deze opvang te bieden is ook minimaal aanwezig. Het is noodzakelijk een specifieke faciliteit voor deze groep jongeren op te zetten waarbij de deskundige ondersteuning van buitenaf noodzakelijk is.

Op vele terreinen ontbreken zij de nodige opvang, hulp- en dienstverlening voor kinderen en jongeren. Vanuit het streven om een doelmatig aanbod ten behoeve van duurzame oplossingen te realiseren is het voorwaardelijk om de huidige leemte in het voorzieningenpakket, namelijk de opvang, begeleiding en behandeling van gedraggestoorde jongeren in de leeftijdsgroep van 12 tot 18 jaar op te heffen.

De onderwijssector waar kinderen en jongeren een belangrijk deel van hun leven vertoeven, dient ook meer aandacht te besteden aan de sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen. In deze is het van belang dat vanuit de sociale sector ondersteuning wordt geboden aan leerkracht bij het ontwikkelen van een sociaal inzicht alsmede het beheersen van de nodige sociale vaardigheden.

5.4 Programma formulering

Om tot het programma formulering voor het MJP 2006 – 2009 voor de sociale sector te komen heeft de Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) in samenwerking met de Directie Sociale Zaken (DSZ), de relevante stakeholders binnen de sociale sector, alsmede aanverwante sectoren uitgenodigd voor een workshop. Het doel van de workshop was om in het kader van de sociale ontwikkeling en de welzijnsbevordering de voorwaarden en problemen, die vooralsnog niet voldoende c.q. de nodige aandacht hebben gekregen maar wel van groot belang zijn voor het realiseren van de beoogde welzijnsbevordering, te inventariseren.

Vanuit de deelnemers aan deze workshop is een petit comité samengesteld, die aan de hand van de probleemboom, de logical frameworks en indicatorensheets (zie bijlage) heeft opgesteld. De Directie Sociale Zaken heeft zorggedragen voor de definitieve formulering van het programma formulering. Zij draagt hiervoor ook de eindverantwoordelijkheid.

5.5 Definiering van het programma

De ontwikkelingsdoelstelling voor het meerjarenprogramma is een duurzame ontwikkeling op Aruba.

Het programma van de sociale sector beoogt het verwezenlijken van een positieve levensstijl onder de burgers en een harmonieuze gemeenschap. Hierbij wordt nadruk gelegd op de maatschappelijk kwetsbare groepen, aangezien zij in een situatie verkeren waarbij er een grotere kans is dat zij de na te streven hoge kwaliteit van leven moeilijker kunnen realiseren. Hierbij speelt de preventie een belangrijke rol, namelijk dat men de kans tot sociale uitsluiting en/of verlaging van de kwaliteit van leven zoveel mogelijk beperkt.

Gezien de huidige maatschappelijke stand van zaken is het verwezenlijken van projecten en activiteiten die tijdig en op maat ondersteuning bieden voor het opheffen van knelpunten van specifieke doelgroepen, de maatschappelijk kwetsbare groepen, belangrijk.

Het programma doelstelling voor de sociale sector luidt dan ook *"het verbeteren van de afstemming van vraag en aanbod van hulp en dienstverlening op maatschappelijk problemen en behoeften van specifieke doelgroepen (maatschappelijk kwetsbare groepen).*

Binnen het programma wordt gewerkt aan een capaciteitstoename en een verhoging van de kwaliteit van de zorg/voorzieningen gerealiseerd.

5.6 Programma resultaten en activiteiten

Voor het realiseren van een effectiever aanbod, dat aansluit op de maatschappelijke problematiek ontbreken er binnen de sociale sector een aantal mechanismen en infrastructuur. Deze zijn nodig. Dit is vertaald in de programma-doelstelling (zie boven). Om die programma-doelstelling te behalen zijn er een aantal resultaten nodig. Deze zijn:

- Programma resultaat 1: structurele samenwerking op het gebied van beleidsontwikkeling. Dit is nodig om een goede aansluiting te realiseren van de beleidsontwikkeling en de hulp- en dienstverlening op de actuele maatschappelijke problemen. De afstemming van het aanbod van de verschillende actoren is hierbij belangrijk om de effectiviteit en efficiëntie te vergroten, en tevens om een financiëel haalbaar aanbod te realiseren.;

- Programma resultaat 2: verhoogd peil van kennis, inzicht en vaardigheden van de medewerkers (human capital) binnen de sociale sector.

- Programma resultaat 3: verbeterde integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijnsbeleid. Dit betreft de structuur waarbinnen deel van het aanbod verder aangeboden kan worden. Daarbinnen moet de fysieke infrastructuur van de Directie Sociale Zaken aangepast en uitgebouwd worden

- Programma resultaat 4: het verbeterde aanbod, dat is afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen.

Hiernaast is het nodig een nationaal integraal beleid te ontwikkelen, die de afstemming, coördinatie en samenwerking zowel binnen de sociale sector als met de andere sectoren (w.o. onderwijs, arbeid, gezondheid en cultuur) mogelijk maakt. Dit vindt plaats binnen de context van de ontwikkeling van het NISP en wordt hier verder niet uitgewerkt..

Genoemde programma resultaten zijn met elkaar verweven en vullen elkaar aan om de beoogde effectiviteit op duurzame basis te realiseren. Dit houdt in dat de knelpunten van de specifieke doelgroepen aangepakt worden.

Ad 1. Structurele samenwerking op het gebied van beleidsontwikkeling

Vanwege het ontbreken in- en overzicht in de sociale ontwikkelingen en de invloed van de maatschappelijke veranderingen is de aansluiting van de beleidsontwikkeling en de hulp- en dienstverlening op de bestaande maatschappelijke problemen zeer gebrekkig. Cruciaal hierbij is het ontbreken van adequate registratie systemen binnen de sociale sector. Aangezien er niet voldoende praktijkgegevens beschikbaar zijn kunnen beleidskaders en ontwikkelingsstrategieën niet op een verantwoorde en doelmatige wijze ontwikkeld worden. Door het gebrek aan data kan er niet tijdig gereageerd worden op sociale ontwikkelingen en problematiek.

Verder heeft het gebrek aan overzicht en inzicht in de diverse trends als gevolg dat de hulp- en dienstverlening niet op haar doelmatigheid geëvalueerd kan worden. Tevens heeft het gebrek aan gegevens als gevolg, dat er niet voldoende inzicht in de specifieke kenmerken van de hulpvraag

verkregen wordt waardoor het ontwikkelen van op maat gemaakte hulp- c.q. dienstverlening zeer moeilijk is.

De activiteiten die moeten leiden tot het behalen van dit programmaresultaat zijn:

1.1 Opzetten van een registratie systeem
1.2 Onderzoek specifieke doelgroepen en maatschappelijke ontwikkelingen
1.3 Institutioneel overleg ten aanzien van het aanbod in het algemeen
1.4 Versterking van gender mechanismen

Activiteit 1.1 houdt in het ontwerpen, ontwikkelen en invoeren van registratiesystemen die op een efficiënte wijze gebruikt kunnen worden voor monitoring, evaluatie en analyse doeleinden. Dit, ten behoeve van het ontwikkelen van effectieve beleidskaders en ontwikkelingsstrategieën.

In samenwerking met de UNDP is een planningssysteem opgezet voor de sociale sector welke ook een registratiesysteem omvat. Deze zou, na revisie, als basis kunnen dienen voor het opzetten en onderhouden van een adequaat registratiesysteem die zowel de particuliere als overheidswelzijnsinstelling zou kunnen omvatten. De informatie die wordt verzameld wordt gebruikt om specifiek onderzoek te verrichten, hetgeen gebruik gaat worden om institutioneel overleg te gaan entameren, om te komen tot een structureel overleg en coördinatie tussen welzijnsinstellingen en organisaties, zodat de nodige kwaliteitsbevordering van de hulp- en dienstverlening wordt bereikt.

Steeds meer hulpvragen zijn onderhevig aan multipele factoren, waardoor zij veel hardnekkiger aan te pakken zijn. Steeds vaker wordt men geconfronteerd met het gegeven dat een effectieve aanpak slechts middels netwerkvorming, ketenzorg, structurele afstemming en coördinatie gerealiseerd kan worden.

Vanuit de holistische benadering binnen de huidige tijdsgeest en het streven naar effectieve en duurzame oplossingen is overleg en samenwerking een basisvoorwaarde om de effectiviteit van het aanbod te verhogen.

Een verbeterd beleid en een structuur voor samenwerking en afstemming moet er toe leiden dat adequaat en economisch met de beschikbare middelen en kennis wordt omgegaan, zodat zorg, hulp- en dienstverlening binnen de sociale sector geoptimaliseerd wordt.

Het opzetten van structurele samenwerkingsverbanden ter:
- bevordering van een integrale aanpak in de welzijnssector;
- afstemming van de werkwijzen, beleid en beschikbare middelen;
- optimalisering van de samenwerkingspotentieel middels ketenvorming, netwerkvorming en/of interdisciplinaire samenwerkingsverbanden. t.b.v specifieke doelgroepen.

Verder vindt onder dit programma resultaat de activiteit van de bevordering van gendergelijkheid en bewustwording plaats. Hierbij gaat het om het versterken van het gendermechanisme door het creëren van de nodige instrumenten voor "gendermainstreaming" ten behoeve van harmonische verbanden binnen samenleving, gezin en werkverbanden. Aan de hand van het deelnota Gender van het Ministerie van Sociale Zaken en Infrastructuur zal er gewerkt worden aan het opstellen van een nationaal beleids- en ontwikkelingsplan met een concrete invulling van haalbare en meetbare doelen per beleidssector.

Voor het actualiseren van het beleid en aanbod om zodoende en tijdig in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen zal middels onderzoek en analyse de gender situatie op Aruba in kaart gebracht moeten worden. Genderexpertise zal aangetrokken worden voor het opzetten van bewustwordingscampagnes en het aanleren van vaardigheden t.b.v. de hulp- en dienstverlening op het gebied van gender.

Ad 2. Verhoogd peil van kennis, inzicht en vaardigheden van de medewerkers binnen de sociale sector (human capital)

Vanwege het ontbreken van een educatieve infrastructuur die zorgdraagt voor de deskundigheidsbevordering van de beroepskracht is een zo groot mogelijke effectiviteit van de hulp- en dienstverlening niet haalbaar. De oorzaken van deze knelpunten liggen in de aard van hulp- en dienstverlening. Namelijk:

1. De steeds complexer wordende samenleving stelt steeds weer nieuwe uitdagingen aan de maatschappelijke weerbaarheid van de burger. Voor een effectieve aansluiting van het hulp- en dienstverleningsaanbod aan de maatschappelijke ontwikkelingen en de daaruit ontstane nieuwe hulpvragen moet de beroepskrachten continu bijgeschoold worden in nieuwe methode en technieken.
2. Kenmerkend voor de sociale sector is dat de benodigde expertise voor een belangrijk deel bestaat uit vaardigheden waarbij de houding en de emotionele gesteldheid van de beroepskracht van cruciaal belang is. Om deze expertise op een bevredigend peil te houden vereist het dat de betreffende beroepskrachten regelmatig trainingen en cursussen volgen waardoor zij op een autokritische wijze de eigen persoonlijke inzet kunnen evalueren alsmede op grond van hun beroepspraktijk zich verder verdiepen in hun ambacht.

Activiteiten

2.1 Opstellen en uitvoeren van een educatief programma
2.2 Opzetten van een opleiding voor dementie

Aansluitend op de bestaande Arubaanse educatieve infrastructuur zal er ten behoeve van de ontwikkeling en uitvoering van het educatieve programma een netwerk met lokale en buitenlandse opleidingsinstituten opgezet worden. Voor de opzet van de educatieve structuur en programma zal er een peiling naar de educatieve behoefte worden gedaan.

Ad 3. Verbeterde integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijns beleid.

Op basis van informatie die verschaft wordt onder resultaat 1, wordt het aanbod van ondersteuning aangepast. Tevens is het noodzakelijk om de fysieke infrastructuur van de Directie Sociale Zaken aan te passen en uit te bouwen, ten behoeve van de ondersteuning van de integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijnsbeleid

De Directie Sociale Zaken biedt, middels haar interdisciplinaire districtsteams, hulp- en dienstverlening aan de districtsbevolking. Momenteel beschikt de overheid in diverse districten over faciliteiten waar na enige aanpassing van de fysieke infrastructuur adequate hulp- en dienstverlening kan worden aangeboden.

In enkele districten beschikt de overheid niet over adequate faciliteiten en zullen deze gebouwd c.q. verbouwd en ingericht moeten worden.

Ad 4: verbeterd aanbod, afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen

Op basis van informatie verschaft onder resultaat 3 en/of op basis van specifieke behoeften van de verschillende maatschappelijk kwestbare groepen, worden er concrete projecten uitgevoerd, die zich gedeeltelijk op het infrastructurele en gedeeltelijk op het aanbieden van ondersteuning bewegen.

Om bekende knelpunten op te heffen zullen er voorzieningen voor de specifieke doelgroepen gecreëerd worden.
Hieronder vinden de volgende activiteiten plaats

a) activiteiten gericht op het verhogen van de kwaliteit van leven van de seniorenbevolking op Aruba

Hierbij gaat het om het uitbreiden van de huidige capaciteit en het realiseren van een differentiatie en kwalitatieve verhoging van het aanbod. Een belangrijke toetssteen is dat het aanbod de mantelzorg niet zal moeten vervangen zoniet verzwakken maar in tegendeel zodanige verlichting biedt dat deze versterkt en duurzamer wordt. De volgende deelactiviteiten worden in het kader van het voorgaande voorgesteld.

Deelactiviteit 1	*Aanpassing van de infrastructuur ten behoeve van een meer multifunctionele en gedifferentieerd aanbod voor diverse groepen van senioren*
Deelactiviteit 2	*Het opzetten van een opleiding, voorlichting en deskundigheids-bevordering ten behoeve van dementie*
Deelactiviteit 3	*Dagopvang voor senioren*

b) activiteiten gericht op het opzetten, bouwen en/of inrichten van voorzieningen voor mensen met een of meerdere beperkingen.

Hierbij gaat het om meer en beter aangepaste zorg en voorzieningen voor mensen met een of meerdere beperkingen. Dit ter verhoging van de kwaliteit van leven van betrokkenen. Hieronder valt ook het Centro di Cuido, voor mensen met ernstig meervoudige beperkingen, dat binnenkort bouwklaar is. Binnenkort zal met de bouw gestart worden welke door de overheid gefinancierd wordt.

c) activiteiten gericht op ondersteuningsprogramma en aanbod ten behoeve van de jeugdwelzijnsbevordering

Het ondersteunen van opvoeders, kind en jeugd ter bevordering van het jeugdwelzijn op Aruba. Het ondersteuningsaanbod zal direct moeten aansluiten bij de actuele Arubaanse situatie en de ervaren knelpunten binnen de jeugdzorg.

Deelactiviteit 1	*Ondersteuningsaanbod voor de kindercentra in verband met de invoering van de Landsverordening*

Hierbij gaat het om het faciliteren van een effectieve invoering van de Landsverordening Kinderopvang middels een ondersteuningsaanbod voor de kindercentra.Gezien de aanzienlijk verhoogde kosten die de kwaliteitscriteria met zich meebrengt is het nodig ondersteunende maatregelen te treffen waardoor het mogelijk wordt dat de centra daadwerkelijk aan de kwaliteitscriteria kunnen voldoen en dat het aantal kindplaatsen niet vermindert. Om enkele te noemen: het realiseren van het opleidingsniveau bij het personeel van de kinderopvang, het bewerkstelligen van een gedegen (financiële) administratie en het inrichten van het uitvoerende orgaan voor het beheer van de kinderopvangfondsen.

Deelactiviteit 2: *Ondersteuningsaanbod voor ouders en professionele opvoeders met betrekking tot opvoeding van kind en jeugd*

Deze activiteit richt zich op:

- Het opzetten en ontwikkelen van opvoedingsondersteuningsprogramma voor ouders.
- Het vanuit de sociale sector en in samenwerking met de onderwijssector ontwikkelen van de nodige ondersteuningsprogramma's ter bevordering van het sociale inzicht en de beheersing van sociale vaardigheden bij zowel leerkracht als leerling.
- Het op continue basis opzetten en uitvoeren van intensieve voorlichtingscampagnes waarbij de samenleving gestimuleerd wordt hun verantwoordelijkheid te dragen ten aanzien van de opvoeding van het kind en jongere in de Arubaanse samenleving.
-

Deelactiviteit 3: Zinvolle vrijetijdsbestedingsaanbod voor jongeren (13 - 18 jaar)

Hierbij gaat het om het ontplooien van een zinvol vrijetijdsbestedingsaanbod voor jongeren tussen 13 - 18 jaar, welke de mogelijkheid biedt om zich levensvaardigheden aan te leren.

Deelactiviteit 4: Het opzetten van een infrastructuur en aanbod voor opvang en begeleiding van jongeren.

Hierbij gaat het om:

- Het opzetten en inrichten van een orthopedagogisch centrum
- Het opzetten van samenwerkingsverbanden met relevante extra-murale hulp- en dienstverlening.
- Het aanbieden van een educatief programma voor jongeren die niet in het reguliere onderwijssysteem handhaafbaar zijn (reeds opgenomen in MJP 2001-2005 1ste fase Orthopedagogisch centrum).

d) activiteiten gericht op de herintegratie van de bijstandgerechtigde op de reguliere arbeidsmarkt

Middels een samenwerkingsverband waarin o.a. de Directie Sociale Zaken (DSZ), de Directie Arbeid en Onderzoek (DAO), het opleidingsorgaan Enseñansa pa Empleo (EpE), werkgevers- en werknemersorganisaties[31] het opzetten en uitvoeren van scholings- en alternatieve arbeidsprogramma's ter bevordering van de herintegratie van bijstandscliënten en gehandicapten.

Ook omvat dit resultaat het opstellen en uitvoeren van preventie programma's met het doel het welzijn van de burger te bevorderen en te bestendigen. Dit vindt plaats op alle drie niveau's van preventie:

e) het voorkomen van een ongewenste situatie;
f) het beperken van de voortzetting van de ongewenste situatie en
g) het verlichten van de ongewenste situatie

Specifiek aandacht zal besteed worden aan het bevorderen van de maatschappelijke weerbaarheid[32]. Om de continuïteit van de uitvoering alsook de afstemming van de programma-inhoud zal er een Nationale Preventieraad opgezet worden welke uit deskundigen binnen de sociale sector samengesteld zal worden. De raad zal tevens verantwoordelijk zijn voor de effectiviteit van de preventieprogramma's.

[31] De werkgevers- en werknemersorganisaties zijn van belang voor het realiseren van het nodige draagvlak voor het creëren van aangepaste werkplekken en –omstandigheden.

[32] Maatschappelijke weerbaarheid houdt in dat men begrip heeft van de factoren die een welzijnsbedreiging kunnen vormen en men op grond van kennis en/of vaardigheid in staat is deze bedreiging te voorkomen zoniet op te heffen.

5.7 Evaluatie en monitoring

In het kader van dit meerjarenprogramma zullen de volgende evaluaties plaatsvinden:

A. Aan het begin van het proces zullen de stakeholders de problemen identificeren en doelstellingen formuleren. Dit wordt beschouwd als de ex-ante evaluatie van het programma. Hierbij wordt nagegaan of het programma duurzaam, relevant en haalbaar is (financieel, materieel, aanwezigheid van 'killing assumptions'[33], enz),

B. Tijdens de implementatie van het programma vinden de volgende evaluatiemomenten plaats:

- *Interne monitoring*[34]: de projectmanager/betrokken dienst/directie zal een continue monitoring uitvoeren van de implementatie teneinde de direct betrokkenen te informeren omtrent de voortgang van de implementatie en het oplossen van problemen.
- *Externe monitoring*: de overheid van Aruba zal een mid-term evaluatie wel of niet door een niet direct betrokken organisaties laten uitvoeren teneinde de voortgang van het programma te volgen.
- *FDA monitoring*: De FDA heeft de dagelijkse controle op de uitvoering van de activiteiten binnen het programma. Voor elke activiteit moet in het projectdossier een eindevaluatie worden begroot.

C. Na de implementatie van het programma wordt dit geëvalueerd op basis van de volgende criteria:

- een externe evaluatie die de effectiviteit en efficiëntie van het programma dient in te schatten. Hieruit resulteren lessen voor de toekomst en kunnen aanbevelingen voor de volgende fase geformuleerd worden. De haalbaarheid en de duurzaamheid van het programma worden ook in deze evaluatie nagegaan.
- een autonome evaluatie met als doel ervaringslessen voor de toekomst na te gaan, de impact op de ontwikkelingsdoelstelling wordt hierbij nagegaan, alsmede de duurzaamheid.
- een schatting van de belangrijkste motieven en controle op de kwaliteit van de implementatie van het programma.

5.8 Uitvoeringsmodaliteit

Het programma voor de sociale sector heeft betrekking op verschillende overheidsinstanties en NGO's.

De Directie Economische Zaken, Handel en Industrie (DEZHI) zal de coördinerende instantie zijn bij de planning en uitvoering van het programma. DEZHI zal tevens de voortgang van het programma als geheel bewaken. Aanpassingen in het programma en/of begroting moeten met de DEZHI besproken worden. Deze worden dan aan de landen, door tussenkomst van de minister van Financiën en Economische Zaken, ter goedkeuring aangeboden.

De individuele diensten zullen de eerstverantwoordelijke instanties zijn voor hun eigen projecten. Daar waar activiteiten betrekking hebben op meerdere diensten zal een projectleider aangesteld worden die de DEZHI op periodieke basis rapporteert over de voortgang van het project.

De DEZHI geeft technische ondersteuning aan de diensten en coördineert de indiening van projecten bij de FDA.

---

[33] Killing assumptions: voorwaarden van dusdanig belang dat bij het niet tegemoetkomen daaraan de implementatie van het programma bij voorbaat teniet is gedaan.

[34] Monitoring: documentatie van het implementatieproces waardoor managementbesluiten makkelijker plaats kunnen vinden en aanpassingsactiviteiten plaats kunnen vinden, gebaseerd op ervaring en feedback.

Verschillende projecten zullen door de Directie Sociale Zaken en daar waar het nodig is met de desbetreffende NGO, die expertise heeft op het desbetreffende gebied worden opgezet, geïmplementeerd en gemonitoord.

6 SAMENWERKINGSPROGRAMMA RECHTSHANDHAVING 2005 - 2007

6.1 Institutioneel kader

Kort na de aanslagen in de Verenigde Staten op 11/9/2001, besloot de ministerraad van het Koninkrijk der Nederlanden tot intensivering van de onderlinge samenwerking ter bestrijding van het internationaal terrorisme en bevordering van de rechtsorde en veiligheid van haar bevolking.

Aansluitende besluitvorming bepaalde dat de bestrijding met name bewerkstelligd zou worden middels:
a. de versterking van de wet- en regelgeving van de landen op het gebied van de bestrijding van terrorisme;
b. de versterking van de samenwerking op het gebied van politie en justitie;
c. de opbouw en het onderhoud van een adequate inlichtingenpositie door de veiligheidsdiensten van de landen;
d. de versterking van de controle en het toezicht binnen de financiële sector.

De werkzaamheden, gepaard gaande met de ontwikkeling van bovengenoemde punten leidden in Aruba tot de instelling van een ambtelijke stuurgroep “Commissie Terrorismebestrijding en Veiligheid”, die de relevante aspecten uit het algemene actieplan nader moest uitwerken. In daarop volgende jaren werd een groot aantal van de actiepunten gerealiseerd. In de loop van dit proces werd het beleid met betrekking tot de samenwerking op het gebied van terrorismebestrijding voortgezet in het kader van een samenwerkingsprogramma rechtshandhaving.

Op 24 september 2003 kwamen Aruba en Nederland, in een Gemeenschappelijke Verklaring formeel overeen om een samenwerkingsprogramma Rechtshandhaving (RHH) op te zetten. Om uitvoering te geven aan de overeenkomst werd een ambtelijke commissie ingesteld bestaande uit vertegenwoordigers van de Arubaanse autoriteiten en de vertegenwoordiger van Nederland te Aruba. De commissie kreeg als taak om op korte termijn een criminaliteitsbeeldonderzoek te laten uitvoeren. Op basis hiervan diende de commissie vervolgens een programmavoorstel voor het samenwerkingsprogramma Rechtshandhaving in.

Het doel van het samenwerkingsprogramma werd in de gemeenschappelijke verklaring inzake het opzetten van een programma Rechtshandhaving als volgt omschreven:
- versterking van de kwaliteit van de instituten van rechtshandhaving;
- verbetering van de samenwerking tussen de instituten onderling en met de instituten binnen en buiten het Koninkrijk;
- invoering van de noodzakelijke regelgeving;
- e.e.a. met het oog op de bestrijding van grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme.

Het voorliggende programmavoorstel is het resultaat van het criminaliteitsbeeldonderzoek en aansluitende analyse en overleg. Zij hebben namelijk de basis gevormd voor de formulering van de doelstellingen en de structuur van het programma RHH door de stakeholders zelf, d.w.z. alle diensten, personen en instanties betrokken bij de rechtshandhaving op het eiland Aruba.

6.2 De Arubaanse context

Aruba maakt staatsrechtelijk deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden. Binnen het koninkrijk zijn de drie landen (Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba) zelf verantwoordelijk voor de verwezenlijking van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, de rechtszekerheid en de deugdelijkheid van bestuur. De koninkrijksregering heeft slechts de mogelijkheid in te grijpen (i.v.m. de zgn. waarborgfunctie) “als in het land zelf geen redres van een ontoelaatbare toestand mogelijk zou blijken” (Statuut, 1954, Artikel 43, lid 2). Op korte termijn lijkt het niet dat er voor Aruba wijziging in de staatkundige structuur zal plaatsvinden.

De veiligheids- en rechtshandhavingsaspecten van Aruba hangen samen met de geografische ligging van het eiland en tevens met haar demografische en economische ontwikkeling.

Aruba is een eiland met een grillige en moeilijk toegankelijke noordkust. De zuidkust van het eiland is daarentegen makkelijk vanuit zee te bereiken. De kleine rifeilandjes voor de zuidkust bieden niet alleen een ideale schuilplaats voor illegale handelingen, maar maken aanlanding aan de zuidkust makkelijk. Deze omstandigheden leiden ertoe dat de Arubaanse kust moeilijk te bewaken is.

Aruba's ligging op de as Zuid-Amerika-Verenigde Staten maakt dat zij (overigens net als de Nederlandse Antillen en de andere eilanden in het Caribisch gebied) goed bruikbaar is als transito-gebied voor aan- en doorlevering van illegale waar naar afzetmarkten in de Verenigde Staten. De banden met Nederland maken van Aruba tevens een ideale springplank naar Europa. Al deze omstandigheden maken Aruba kwetsbaar voor activiteiten van de georganiseerde internationale misdaad.

Aruba is zeer dicht bevolkt met een vertegenwoordiging van meer dan 40 nationaliteiten; de grootste groepen van elders afkomstige bewoners betreffen Colombianen, Dominicanen en Venezolanen, maar ook vrij grote groepen Chinezen, Filippijnen en Peruanen. De meesten verblijven legaal op het eiland, een geschat aantal van tussen 4.000 en 8.000 betreft illegalen. Deze ethnische pluraliteit is te danken aan Aruba's lange geschiedenis als vestigingsplaats van buitenlandse arbeidskrachten. Aangenomen wordt dat de onderlinge verschillen tussen de bevolkingsgroepen, de kleinschaligheid van het eiland en de beperkte voorzieningen op onder meer het gebied van wonen, werken en scholing, in tijden van economische tegenslag bijna onvermijdelijk tot maatschappelijke fricties en de verzwakking van gemeenschapsnormen leiden. Dit houdt risico's in, vooral in de stedelijke gebieden, zoals San Nicolas en in toenemende mate ook Oranjestad. San Nicolas bestaat voor ongeveer de helft van de bevolking uit migranten. Concentratie van kansarme migranten in delen van de stad leidt tot verkrotting, overbevolking en vervuiling; overlast van verslaafden, straatprostitutie en toenemende criminaliteit bedreigen er de kwaliteit van leven.

De grootste bron van inkomsten voor Aruba wordt gevormd door toerisme en daarmee gerelateerde economische activiteiten. In het algemeen wordt Aruba door de toeristen als een veilige bestemming beschouwd. Het is van belang om dit zo te houden. Het grootste deel van de toeristen komt uit de Verenigde Staten (64,9%), hetgeen Aruba kwetsbaar en afhankelijk maakt van de conjunctuur in de Verenigde Staten. De laatste jaren is ook duidelijk geworden dat de aanwezigheid van Amerikaanse toeristen een zeker risico van (secundair) terrorisme inhoudt.

Het zou aanbeveling verdienen om de economie meer te diversifiëren. De hoogwaardige infrastructuur die Aruba biedt, zoals moderne communicatiemogelijkheden, lucht- en zeehavenverbindingen en goede leef- en verblijfsfaciliteiten, alsmede politieke stabiliteit van het eiland, biedt goede voorwaarden voor verdere economische ontwikkelingen. Deze factoren zijn echter ook aantrekkelijk voor personen die betrokken zijn bij malafide praktijken. Ook dergelijke vormen van criminaliteit zullen de nodige aandacht moeten krijgen in het kader van de rechtshandhaving.

Tenslotte dient in dit kader nog te worden opgemerkt dat de grote toeristische activiteit op het eiland ook een keerzijde heeft. Jaarlijks vinden er ongeveer 17.000 landingen van vliegtuigen plaats met in totaal bijna 2 miljoen passagiers, terwijl ongeveer 300 cruiseschepen met bijna 500.000 passagiers aan boord de Arubaanse havens aandoen. Dit maakt de grenscontrole een moeilijke taak.

6.3 Inventaris van problemen en prioriteitstelling

De planningsmethode die voor Arubaans-Nederlandse samenwerkingsprogramma's wordt gebruikt is *results*- of *objectives-oriented*. Door middel van een analyse van door alle stakeholders

overeengekomen (gepercipieerde) *problemen*, worden doelstellingen geformuleerd die uiteindelijk in een logisch verband (Logical Framework) worden gerangschikt. Deze paragraaf bevat een korte inventaris van problemen op het gebied van de RHH.

In het kader van de voorbereiding van de formulering van het samenwerkingsprogramma heeft het eerder genoemde criminaliteitsbeeld-onderzoek plaatsgevonden. In dit onderzoek wordt aandacht besteed aan de volgende vormen van criminaliteit:

a. Veelvoorkomende criminaliteit, die het publiek een groot gevoel van onveiligheid bezorgt;
b. Zware, transnationale, georganiseerde criminaliteit, te weten drugssmokkel, witwassen van geld, wapensmokkel en mensensmokkel en -handel.
c. Terrorisme.

a. Veelvoorkomende criminaliteit
Bestrijden van de criminaliteit neemt in het regeringsbeleid van Aruba een belangrijke plaats in. Dit beleid is uitgewerkt in de speerpuntennota *Ordo Awor !!!* (Orde nu!!!) van de Minister van Justitie. Wat betreft de veelvoorkomende criminaliteit zal er veel aandacht besteed worden aan inbraken in woningen en auto's, vernielingen, afpersing/bedreiging, heling, roof, kleine drugshandel, bezit van vuurwapens, choller-problematiek, jeugdbendes, drankmisbruik onder jeugdigen. Uit het jaarverslag 2002 van het Korps Politie Aruba (KPA) blijkt dat in totaal 7947 aangiften zijn gedaan. Voor sommige delicten geven lage aangiftecijfers een vertekend beeld van de omvang (b.v. zedendelicten en huiselijk geweld). Het oplossingspercentage ligt rond de 15,2% (in Nederland 17,8%). Een betere registratie en analyse middels een projectmatige aanpak kan zorgen voor een betere aanpak van kleine criminaliteit. Er zijn geen cijfers beschikbaar die kunnen aantonen welk percentage en welke verschijningsvormen van veelvoorkomende criminaliteit drugsgerelateerd zijn. Geschat wordt dat dit cijfer de 50% nadert. Er bestaat behoefte om een beter beeld te krijgen van de jeugdcriminaliteit, en met name die criminaliteit die drugsgerelateerd is.
Het huidige kabinet staat overigens een integrale aanpak van drugsgerelateerde criminaliteit voor. Dat wil zeggen: niet alleen via het strafrechtelijke traject, maar met name ook via medische en sociale verslavingszorg.

In het jaar 2000 is een begin gemaakt met het bijhouden van een 'recherche-registratie' in een gegevensbestand ten behoeve van recherchebureaus in diverse districten. Thans worden alle aangiften m.b.t. veel voorkomende criminaliteit systematisch bijgehouden. Dit systeem biedt vele mogelijkheden en is toepasbaar voor strategische en operationele analyse.

b. Georganiseerde criminaliteit
Onder de term georganiseerde criminaliteit kunnen handel in verdovende middelen, fraude, wapenhandel, milieucriminaliteit, mensensmokkel en vrouwenhandel geschaard worden. Gezien de afspraken die zijn gemaakt tijdens het tripartiete overleg van 24 september 2003 zal in het programma RHH met name aandacht worden besteed aan witwassen, drugs-, wapen-, en mensensmokkel. In het kader van de afspraken wordt ook aandacht besteed aan de grensbewaking, omdat die essentieel wordt geacht ter voorkoming en bestrijding van de hiervoor genoemde vormen van criminaliteit.

Aan de hand van de huidige gegevens kan worden gesteld dat de georganiseerde criminaliteit in het Caribische gebied zich voor een groot deel laat vertalen naar de internationale verdovende middelen-handel, waarbij de Nederlandse Antillen en Aruba als springplank dienen voor de verdere doorvoer naar de Verenigde Staten en Europa. Aruba is daar geen uitzondering op. Om uiteenlopende redenen gebruiken Colombiaanse criminele organisaties de Nederlandse Antillen en Aruba voor hun criminele activiteiten. Een steeds luider signaal is dat Sint Maarten op dit gebied meer en meer betrokken wordt bij deze criminele activiteiten. Door een gecoördineerde aanpak van Arubaanse opsporingsinstanties inzake buitenlandse criminele groeperingen verplaatsten veel van deze drugsgroeperingen zich de laatste jaren naar andere lokaties. Een indicatie hiervan vormt het gegeven dat buitenlandse veiligheidsdiensten hun interesse thans meer specifiek op andere eilanden in de regio richten.

Drugscriminaliteit heeft verschillende gezichten. De drugscriminaliteit zoals deze wordt omschreven in de Landsverordening Verdovende Middelen (LVM) en verwante criminaliteit, trekt een zware wissel op de rechtshandhavingsketen. Ongeveer 50% van de strafzaken heeft betrekking op deze vorm van criminaliteit. Wat de bestrijding van de drugscriminaliteit betreft, besteedt het KPA met name aandacht aan de bestrijding van de invoer van verdovende middelen, waarbij de sectie georganiseerde criminaliteit in samenwerking met de grenspolitie, douanerecherche en Kustwacht een belangrijke rol speelt. De handel in verdovende middelen wordt nu beheerst door kleinere samenwerkingsverbanden, hetgeen het zicht op de organisaties achter de smokkel verkleint. Bulktransporten via schepen zouden meer hebben plaats gemaakt voor smokkel via vliegtuigen.

Het overgrote deel van de in Aruba ingevoerde verdovende middelen zijn bestemd voor doorvoer naar Europa en de Verenigde Staten. Een deel hiervan blijft echter mogelijk achter op Aruba, b.v. als betaling in nature binnen het drugscircuit. Door de drugsorganisaties worden deze op de lokale markt afgezet met negatieve gevolgen voor lokaal drugsgebruik (toename verslavingsproblematiek).

Vergeleken met Curaçao is het aantal aanhoudingen van drugshandelaars op Aruba gering (in 2002 respectievelijk 1756 en 197). In het eerste halfjaar van 2003 werden 67 personen aangehouden en werd in totaal 97,7 kg cocaïne, 6,7 kg heroïne, 173,4 kg marihuana en 155 XTC-pillen in beslag genomen. In totaal werden er door het RST, in opdracht van het Openbaar Ministerie de afgelopen drie jaar negen grootschalige onderzoeken naar handel in verdovende middelen verricht.
Aruba bezit een aantal kenmerken die niet alleen fiscaal vluchtkapitaal aantrekken, maar die ook het witwassen van gelden aantrekkelijk maken. Dit wordt het zogenaamde *safe haven*-effect genoemd: de aanwezigheid van alle vormen van financiële dienstverlening, lage belastingtarieven, een goede infrastructuur, een stabiel politiek en economisch klimaat, een goede *offshore*-sector en het goedkoop en eenvoudig kunnen oprichten van een rechtspersoon. Ook loopt Aruba het risico met het witwassen van crimineel geld geconfronteerd te worden, bijvoorbeeld door investeringen in onroerend goed (m.n. in de toeristensector), de contante aanschaf van edelmetalen en edelstenen, alsmede het mengen van legale inkomsten met crimineel geld door middel van bars, restaurants, diverse casino's en andere toeristische voorzieningen.

Aruba heeft een groot aantal maatregelen tegen witwassen genomen en kent juridisch een brede strafbaarstelling van witwassen. Zowel het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties (MOT) als de opsporingsinstanties melden dat het zeer moeilijk is om witwaspraktijken door de rechter veroordeeld te krijgen, vanwege onvoldoende bewijsvoering. De meldplicht is uitgebreid van de financiële instellingen naar andere sectoren. De analyse van door het MOT ontvangen meldingen is van arbeidsintensieve aard. Doordat het MOT niet is aangesloten op de gegevensbestanden die zij in het kader van de wet mag onderzoeken, dienen deze bestanden fysiek ter plaatse te worden onderzocht. Dit proces verloopt soms moeizaam. Een nauwere samenwerking tussen de opsporingsinstanties en het MOT en waar mogelijk een koppeling van de bestanden, zou een effectievere vervolging van witwaspraktijken moeten opleveren.

Er is een toename van illegaal vuurwapenbezit geconstateerd, doch het ontbreekt de politie aan voldoende gegevens om zich een goed beeld te kunnen vormen van deze problematiek.

Een goede controle op mensensmokkel vereist modernere apparatuur en registratiemethoden. Daarnaast is mensensmokkel nog steeds niet strafbaar gesteld.

c. Terrorisme en grensbewaking
Tijdens de Rijksministerraad van 12 oktober 2001 werd besloten tot intensivering van de onderlinge samenwerking ter bestrijding van het internationaal terrorisme en bevordering van de rechtsorde en veiligheid. Daarbij werd overeen gekomen dat de bestrijding zich vooral zou richten op: versterking van de wet- en regelgeving op het gebied van de bestrijding van terrorisme; versterking van de samenwerking op het gebied van politie en justitie; opbouwen en onderhouden

van een adequate inlichtingenpositie door de veiligheidsdiensten; versterking van de controle en het toezicht binnen de financiële sector.

Op Aruba is ter uitvoering van deze afspraken een Werkgroep terrorisme ingesteld, die haar werkzaamheden, middels subcommissies, inmiddels heeft afgerond. Op Aruba bestaat geen acute dreiging voor terroristische activiteiten. De omvangrijke aanwezigheid van Amerikaanse verblijfstoeristen, alsmede de betekenis van olieraffinage voor de Amerikaanse overheid maken Aruba echter tot een potentieel doelwit. Met name wordt gevreesd dat Aruba gebruikt zal worden als ontmoetingsplaats, waar goederen doorgevoerd worden en waar financieel terrorisme georganiseerd wordt. De reëele bedreiging bestaat vooral in de aantrekkelijkheid als zogenoemde *safe haven* voor de belangen van terroristen en/of terroristische groeperingen. Een andere dreiging bestaat in negatieve reisadviezen met betrekking tot havenbezoek aan Aruba door de Amerikaanse Force Protection Services. Dergelijke adviezen worden al gegeven als er van Arubaanse zijde, naar Amerikaanse maatstaven, te weinig informatie of medewerking wordt verstrekt.

Geconcludeerd kan worden dat het, ter voorkoming van terrorisme, van groot belang is dat Aruba's buitengrenzen adequaat worden gecontroleerd op overschrijding door personen, goederen en vervoermiddelen, waarbij er echter oog moet blijven voor klantvriendelijkheid. De aanpak van terrorisme vereist een internationale aanpak en samenwerking zowel binnen als buiten het koninkrijk.

Er zijn veel instanties betrokken bij de bewaking van de buitengrenzen:
Warda nos costa, *Korps Politie Aruba(KPA)/Dienst Immigratie en Naturalisatie Aruba(DINA), KPA/Dienst Algemene Recherche/Grenspolitie Luchthaven, Aruba Airport Authority N.V., Douane, Aruba Ports Authorities N.V., Kustwacht, Veiligheidsdienst Aruba (VDA).*
Zonder in te gaan op de precieze bevoegdheden van elk van de bovengenoemde instanties, kan in het algemeen gesteld worden dat de controle van de buitengrenzen momenteel problemen van verschillende aard ondervindt, namelijk:

a. er is een gebrek aan controle- en opsporingsmiddelen bij de betrokken instanties, waardoor de controle niet adequaat is uit te voeren;
b. er is een gebrek aan procedures, training en (mede daardoor) een gebrek aan motivatie bij het uitvoerende personeel;
c. er is een gebrek aan goede en soepele informatie-uitwisseling tussen de betrokken diensten;
d. er is een toename van grensoverschrijdende criminaliteit, waaronder begrepen illegale immigratiestromen, die een aanpassing van middelen vereist.

Daadwerkelijke verbetering van de kwaliteit van de grensbewaking, mede in het belang van de terrorismebestrijding, is in belangrijke mate afhankelijk van de bereidheid tot vergroting van de onderlinge samenwerking en de samenhang en afstemming in de taakverdeling van de verschillende opsporingsdiensten. Het realiseren hiervan zal binnen het programma RHH speciale aandacht krijgen.

Op basis van het criminaliteitsbeeld-onderzoek en de vervolganalyses werden de volgende prioriteiten voor het programma RHH bepaald:

a. Verbetering van de informatiehuishouding en -uitwisseling bij de diverse instituten van rechtshandhaving;
b. Een meer effectieve bewaking van de buitengrenzen op personen, goederen en vervoermiddelen;
c. De kwalitatieve en kwantitatieve aanpassing van het Meldpunt Ongebruikelijke Transacties (MOT);
d. Invoering en actualisering van noodzakelijke wet- en regelgeving;
e. Een nader onderzoek naar de relatie tussen jongeren, drugsgebruik en jeugddelinquentie op Aruba.

1.3 Programmaformulering

Alle stakeholders van het programma zijn vertegenwoordigd in de Commissie Rechtshandhaving. Deze commissie is voortgegaan op de eerdere weg van de Commissie Terrorismebestrijding en Veiligheid. Door deze samenwerking is het "commitment" voor een gezamenlijk programma in hoge mate gegroeid.

De formulering van het programma RHH is tot stand gekomen onder sturing en aanmoediging van de Commissie Rechtshandhaving onder voorzitterschap van de Procureur Generaal van het Openbaar Ministerie. Vanwege de vele dwarsverbanden in het programma is er sprake van onderlinge afhankelijkheid van de diensten en hun samenwerking. Zij hebben dan ook allen belang bij de realisatie van het programma.

DINA, voortgekomen uit verschillende taken van andere diensten, is in dit proces duidelijker op de kaart gezet. In het programma wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan het integraal versterken van deze dienst.

Ten behoeve van de formulering van het Logical Framework heeft met alle diensten overleg plaatsgevonden om de meest actuele behoeften (tegen het licht van de hoofddoelstelling van het programma) op een rijtje te krijgen. In de presentatie van de "doelenboom" heeft iedereen nog eens de gelegenheid gehad om daarop te reageren en om verduidelijking te vragen. De Commissie (d.w.z. de stakeholder-diensten) is vervolgens akkoord gegaan met de voorgestelde opzet. Daarmee zij gesteld dat het programma berust op consensus en mag rekenen op steun van alle bij het formuleringsproces betrokken instanties.

Het is, na goedkeuring op grote lijnen van het programma, aan de Commissie Rechtshandhaving om het programma te "trekken" te "sturen" en te "faciliteren", en daarbij de individuele diensten aan te zetten tot het verder uitwerken van de gestelde doelen en omzetting in activiteiten met de bijbehorende kosten. Een functionele rolverdeling zal worden gezocht voor de PG, als voorzitter van de commissie, en een aan te wijzen projectleider, vooral belast met de voortgang van de projecten.

6.4 Doelstellingen en structuur van het programma

De in de vorige paragraaf vermelde problemen en prioriteiten hebben geleid tot de algemene programmadoelstelling, die het volgende beoogt: *de versterking van zowel de Arubaanse instituten van de RHH onderling en individueel, als van de grensbewaking, met het oog op de bestrijding van grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme.*

Deze doelstelling bevat verschillende aspecten en niveaus. Het eerste en belangrijkste aspect betreft de versterking van de Arubaanse diensten die bij de RHH betrokken zijn. Het tweede aspect betreft de onderlinge samenwerking tussen de diensten in het kader van de uitvoering van het programma. Om deze te versterken worden speciale maatregelen getroffen, die in het Logical Framework nader worden aangeduid.

Naast het versterken van de diensten van RHH wordt in de doelstelling specifiek de versterking van de grensbewaking genoemd (overigens mede door een aantal van diezelfde diensten). Daar een doeltreffende controle, om de genoemde redenen (zie hierboven, paragraaf 1.2), niet mogelijk is, werkt Aruba aan het bereiken, behouden en onderhouden van een compromis tussen het "theoretisch wenselijke en praktisch haalbare" waar het haar veiligheid betreft.

Dit element van de doelstelling, de controle van de buitengrenzen, dient in het bijzonder bij te dragen aan een hoger doelstellingen-niveau, namelijk de bestrijding van grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme. In het Logical Framework is dit niveau, de bestrijding van grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme, ondergebracht bij het zgn. *Overall Objective*, of de Ontwikkelingsdoelstelling van het programma. Het programma kan niet geheel worden afgerekend op de adequate bestrijding van terrorisme, daar er andere instanties in andere landen mee gemoeid zijn en dit terrorisme met veel méér samenhangt dan de aspecten die door dit programma gedekt worden. In Logical Framework-

methodologie zegt men dat aan de Ontwikkelingsdoelstelling door het programma "wordt bijgedragen".

Om de doelstelling te behalen dienen dus de volgende concrete resultaten te worden behaald: *De intensivering van de samenwerking tussen de diensten* (Resultaat 1), en de *versterking van de instituties belast met RHH* (Resultaat 2). Aan deze resultaten zal middels deel-projecten gewerkt worden. Een derde resultaat is in het programma toegevoegd, namelijk de *aanpassing van de voor de RHH relevante wet- en regelgeving* (Resultaat 3). Een adequate wet- en regelgeving vormt een basisvoorwaarde voor een effectief handhavings- en vervolgingsbeleid.

Per Programma-Resultaat zijn een aantal Programma-Activiteiten in de vorm van "projecten" geformuleerd.

- Resultaat 1 wordt behaald door middel van de projecten "Aansturing samenwerking" (1.1) en "Koppeling informatie-systemen" (1.2).
- Resultaat 2 wordt behaald door middel van de projecten (2.1-2.6): "Versterking OM", "Versterking DINA", "Versterking Douane", "Versterking KPA", "Versterking VDA", "Versterking MOT".
- Resultaat 3 wordt behaald door middel van het project "Opstellen noodzakelijke wet- en regelgeving" (3.1).

Schematisch (zie figuur 1):

Figuur 1: Structuur van het LogFrame van het programma Rechtshandhaving[35]

	Programma Ontwikkelings Doelstelling	
	Programma Doelstelling	
Programma Resultaat 1	**Programma Resultaat 2**	**Programma Resultaat 3**
1. *intensivering van de samenwerking tussen de diensten*	2. *versterking van de instituties belast met RHH*	3. *aanpassing van de voor de RHH relevante wet- en regelgeving*
Programma Activiteiten	**Programma Activiteiten**	**Programma Activiteiten**
Activiteit 1.1: Aansturing Samenwerking Activiteit 1.2: Koppeling Informatie-systemen	Activiteit 2.1: Versterking OM Project 2.2: Versterking DINA - Sub-project 2.2.1 Verst. Immigratie en Naturalisatie - Sub-project 2.2.2 Verst. Grenscontrole Activiteit 2.3 Versterking Douane Project 2.4: Versterking KPA Project 2.5: Versterking VDA Project 2.6: Versterking MOT	Project 3.1: Opstellen noodzakelijke wet- en regelgeving

Tussen de activiteiten / projecten dient synergie te ontstaan, die gestimuleerd wordt door onderlinge samenwerking en koppelingen van (informatie) systemen, en uitwisseling van informatie (projecten 1.1 en 1.2). Voorbeelden:

- interceptie e-mailverkeer ten behoeve van VDA, KPA en RST;
- dataregistratiesysteem algemeen reizigersverkeer inclusief signaleringssysteem tussen DINA en KPA, VDA, RST;
- dataregistratiesysteem vreemdelingen tussen DINA en o.a. KPA, VDA, RST;
- informatiedatasysteem tussen MOT en OM, RST, KPA, VDA, Douane.

[35] Programma Ontwikkelingsdoelstelling en Programma Doelstelling veranderen niet tijdens de duur van het programma (gedeelte boven de gearceerde streep). Programma Resultaten 1, 2 en 3 én de inhoud van de projecten (gedeelte onder de streep) kúnnen veranderen tijdens de uitvoering van het programma, afhankelijk van de monitoring-resultaten: als de Programma Resultaten niet blijken te leiden tot de Programma Doelstelling, dan dienen andere Resultaten gekozen te worden, en dus andere Programma Activiteiten cq Projecten.

Etc.

De aansturing van de projectoverschrijdende samenwerkingsactiviteiten geschiedt vanuit de centrale commissie via subcommissies waarin de belanghebbende diensten vertegenwoordigd zijn. Elke subcommissie heeft weer een eigen aanspreekpunt in elke dienst: de trekker van dat project.

Het programma RHH, dat de onderdelen bevat zoals in bovenstaande figuur aangegeven, vormt een nieuwe fase in een al eerder in gang gezet proces ter versterking van de kwaliteit van de nationale rechtshandhaving. Hierna wordt kort melding gemaakt van enkele recent ontwikkelde (Koninkrijks)initiatieven met betrekking tot het onderwerp rechtshandhaving. Bepaalde elementen die in principe zouden passen in het huidige programma RHH, zijn daar niet (opnieuw) in opgenomen omdat zij al onderdeel uitmaakten van de hieronder genoemde programma's. De hier genoemde programma's zijn complementair aan elkaar.

Meerjarenprogramma 2001-2005.
In het onderdeel 'Rechtshandhaving' van dit programma zijn als projecten opgenomen: 1. Reorganisatie KPA; 2. Uitvoering twinning Directie Wetgeving met Nederlandse counterpart; 3. Uitvoering KIA-project. Deze projecten worden gefinancierd met FDA-gelden.

Actieprogramma Terrorismebestrijding
Vanuit de voor dit actieprogramma beschikbaar gestelde middelen is aftapapparatuur aangeschaft ten behoeve van de VDA, het RST en KPA en werd de organisatie van de VDA versterkt.

6.5 Format van de programma-formulering

Er zij hier vermeld dat het programma beheerd zal worden door het FDA. Het FDA schrijft een, door Aruba en Nederland gewenst, formulerings-*format* voor. De structuur van het programma, zoals hierboven aangegeven, wordt in het (als bijlage toegevoegde) Logical Framework (LogFrame) ingevuld, waarbij de regels van het LogFrame gerespecteerd zullen worden. Behalve de hierboven reeds genoemde niveaus van doelstellingen (de planningsmethode is immers *objective-oriented*) figureren in het LogFrame ook een kolom Indicatoren en Aannames.

Indicatoren zijn instrumenten om te kunnen meten of de voorgenomen doelstelling is behaald en, zo niet, in welk stadium van de uitvoering men zich bevindt. Deze meting maakt het mogelijk om periodiek een objectieve stand van zaken over de voortgang van het programma te bepalen. Als de voortgang om een of andere reden onbevredigend wordt bevonden, kunnen er desgewenst aanpassingen in het programma aangebracht worden.

Aannames zijn externe factoren, waarop het programma geen invloed uitoefent, maar die toch belangrijk zijn voor het succes van de programma-uitvoering. Ook deze factoren zullen periodiek gemonitord moeten worden, om te kijken of die aannames (nog steeds) realistisch zijn. Als aan de aannames niet (meer) wordt voldaan, kunnen het *killer assumptions* worden, d.w.z. factoren die de realisatie van programma-doelstellingen onmogelijk maken.

6.6 Risico's en Aannames

De risico's van het programma RHH betreffen met name de sturing van het programma, en daarmee samenhangend, de samenwerkingsbereidheid van de diverse diensten. In verschillende documenten betreffende de RHH wordt melding gemaakt van deze elementen. Problemen zouden kunnen ontstaan als het gezag van de "trekker" niet in voldoende mate wordt aanvaard, en als de diensten niet bereid zouden zijn om optimaal, belangeloos en met *commitment* ten opzichte van het overall-programma, transparant samen te werken.

De vooruitzichten zijn gunstiger dan zij er eerder uitzagen en er bestaat goede hoop dat aan bovenvermelde voorwaarden zal worden voldaan. Zij zijn daarom als (realistische, "aannemelijke") aannames in het Logical Framework geformuleerd. Op programma resultaten-niveau zijn geen aannames vermeld omdat er voor het behalen van de projectdoelstelling geen andere dan de al eerder genoemde aannames zijn.

Het zijn voornamelijk bovengenoemde factoren die ook de (institutionele) duurzaamheid van het programma bepalen. Op het gebied van technologie, politiek en/of milieu worden geen problemen van duurzaamheid verwacht.

6.7 De negen projecten waaruit het programma RHH bestaat

- Project 1.1 Aansturing samenwerking

  De samenwerking zal o.l.v. de "trekker" van het hele RHH-programma actief en professioneel worden begeleid: aansturing van de samenwerking middels het doen opstellen van samenwerkings-convenanten, het plannen van periodieke bijeenkomsten in het samenwerkingskader en het monitoren van genomen beslissingen.

- Project 1.2 Koppeling van systemen ten behoeve van informatie- en gegevensuitwisseling[36]

  De koppeling zal plaatsvinden middels:

  a. de creatie van een info-desk, een centraal punt waar alle informatie op het gebied van strafrechtelijke rechtshandhaving bijeengebracht wordt, en waar

[36] Als algemene voorwaarde voor de informatie- en gegevensuitwisseling, geldt dat een en ander conform de bepalingen van het rapport van dhr van der Wateren c.s. over de kwaliteit van de informatiehuishouding op Aruba dient te zijn.

opsporingsdiensten gebruik van kunnen maken t.b.v. opsporing en vervolging van strafbare feiten (ondergebracht binnen de Divisie Centrale Recherche van het KPA), en

b. de creatie van specifieke koppelingen tussen systemen van diensten, op basis van een wettelijke regeling of een onderling afgesproken protocol (samenwerkingsovereenkomst), zoals b.v. tussen het MOT en de Belastingdienst.

Dit project betreft meerdere diensten en zal dus uitgewerkt worden in een sub-Commissie.

- Project 2.1 Versterking Openbaar Ministerie (OM)

Het OM speelt een belangrijke rol in het begeleiden van het programma RHH. In dit kader zal zij zich actief bezighouden met alle andere projecten, en vooral project 1.1 (Aansturing van de samenwerking tussen diensten). De hoofdcomponenten van dit project in het kader van het programma betreffen alleen:

a. Toezicht op de uitvoering van een criminaliteitsbeeld-analyse, en een onderzoek naar de relatie tussen jeugddelinquentie en drugsgebruik door jongeren.
b. Het mogelijk maken van de interceptie van e-mailverkeer ten behoeve van andere diensten als aanvullend opsporingsinstrument.
c. Het mogelijk maken van opleidingen in financieel rechercheren ter ondersteuning van o.a. de bestrijding van fraude-, witwas- en ontnemingszaken, en ten behoeve van financiële rapportages bij andere onderzoeken (zie ook KPA).
d. Het organiseren van opleidingen, stages en uitwisselingen voor OM-staf. Deze component wordt deels gerealiseerd in het kader van het programma Kwaliteit van Bestuur.

- Project 2.2 Versterking Directie Immigratie en Naturalisatie Aruba (DINA)

De DINA is in het jaar 2002 opgericht na een reorganisatie van de bestaande Directie Openbare Orde en Veiligheid (DOOV), waarbij de Dienst Immigratie en Naturalisatie (DIN) van het Korps Politie Aruba tevens in de nieuwe directie is geïntegreerd. Kerntaken van de nieuwe directie zijn: a. controle op inkomend en uitgaand vreemdelingenverkeer via lucht- en zeehavens (grenscontrole); b. het behandelen van aanvragen voor verblijfsvergunningen en de verstrekking daarvan; c. controle op legaal verblijf van vreemdelingen (toezichtfunctie); d. controle op vreemdelingenverkeer van korte duur (o.m. toerisme); e. uitvoering naturalisatiebeleid en taken op het terrein van de verstrekking van visa. Voornaamste knelpunten voor een goede uitvoering van bovengenoemde taken zijn een gebrek aan middelen en een gebrek aan opleiding in de herkenning van valse reisdocumenten.

Het project Versterking DINA is onderverdeeld in twee sub-projecten, namelijk (2.2.1) Versterking Immigratie en Naturalisatie, en (2.2.2) Versterking Grenscontrole (grensoverschrijdend personenverkeer).

De taken ten aanzien van immigratie en naturalisatie zullen versterkt worden middels:

a. actualisering en (zonodig/zo mogelijk) vastleggen en openbaar maken van de werkwijze van DINA (moderniseren van verblijfsaanvragen, het inlopen van achterstanden op het gebied van naturalisatieverzoeken en beoordeling verblijfs- en werkvergunningen, en het verbeteren van werkprocedures middels het opstellen van een handboek standaard procedures en een internetsite over procedures, en de aanpassing van procedures behandeling en afhandeling van aanvragen, procedures voor documentatie en regeling toegangsrechten;
b. versterking van de human resources (doorvoeren van een innovatief P&O-beleid (verbeteren management controle en toezicht op werkzaamheden en output , collecte en gebruik van management-informatie, motivatie en teambuilding) en ondersteuning van het personeel in het uitvoeren van hun taken (t.b.v. management, middenkader, en werkvloer), en

c. het aanpassen van de infrastructuur van de vernieuwde organisatie (renovatie van het gebouw in San Nicolas, bouw van een nieuwe vleugel; faciliteiten ten behoeve van het uitvoeren van nieuwe procedures (scheiding van loketten, Helpdesk, archivering en beveiliging van documenten) en verbeteren van de telefonische bereikbaarheid; opschonen en upgraden registratiesysteem vreemdelingen en opstellen van een handleiding over dit systeem.
d. om bovenstaande activiteiten te ondersteunen met technische kennis kan een pool mederwerkers van de IND ingezet worden.

De taken ten aanzien van grenscontrole zullen versterkt worden middels:

a. verbetering van het herkennen van documenten door het personeel (upgraden boots; verbetering verificatiemogelijkheden van documenten);
b. modernisering van het reizigersverkeer (upgraden/vervangen Immigration Pro; verbetering signaleringssysteem en koppeling hiervan aan andere systemen; opleiding van personeel).

- Project 2.3 Versterking Douane

De *core business* van de douane is en blijft de fiscale taak. De niet-fiscale taak is gegroeid door de enorme toename van de internationale drugssmokkel. Wellicht zou meer capaciteit ingezet moeten worden op het 'kapitaal' achter de drugssmokkel, hetgeen een intensieve samenwerking met andere (internationale) opsporingsdiensten zou vereisen. Ten behoeve van de niet-fiscale douanetaken wordt aandacht besteed aan de verbetering van het bagagescannen. Nog niet beschikbaar zijn een mobiele containerscan en een bodyscan. De capaciteit van speurhonden is uitgebreid. Voor de diverse onderdelen is extra opleiding van het personeel vereist. Voor de controle van containers dienen risicoprofielen te worden opgesteld.
Het doel van dit project is de verscherping van het toezicht op de goederenstromen via de buitengrenzen, zowel vanuit fiscaal oogpunt als vanuit het oogpunt van het naleven van niet-fiscale regelgeving bij de in- en uitvoer van goederen. Concreet behelst het project:

a. de verhoging van de scan- en opsporingscapaciteit;
b. de opleiding/bijscholing van personeel;
c. de verbetering van de opsporingskwaliteit (middels het opstellen van risico-analyses en –profielen in verband met containercontrole).

- Project 2.4 Versterking KPA

Het KPA staat in het centrum van de rechtsorde-handhaving, met vele taken op dit gebied. Het politiecorps heeft zojuist een reorganisatie afgerond. Er bestaan verschillende samenwerkingsprogramma's met de Nederlandse politie die vooral de opleiding van het personeel betreffen. Voor de verbetering van de criminaliteitsbestrijding is een modern informatiesysteem nodig. De samenwerking met andere diensten dient te worden verbeterd.
Het doel van dit project is de verbetering van de kwaliteit van recherche-activiteiten. Vijf activiteitenclusters zijn voorzien:

a. actualisering en (zonodig) vastleggen en voor alle betrokkenen kenbaar maken van bedrijfsprocessen;
b. verbreding van de kennis van financieel rechercheren ter ondersteuning van o.a. de bestrijding van fraude-, witwas- en ontnemingszaken en ten behoeve van financiële rapportages bij andere onderzoeken;
c. het mogelijk maken van interceptie van e-mail verkeer;
d. verbetering van het opstellen van processen-verbaal;
e. het verbeteren van human resources (stages, training etc.), o.a. door vastleggen van selectie- en beloningsprocedures en bewustwording van integriteit b.v. met behulp van dilemma-trainingen.

- Project 2.5 Versterking VDA

De Veiligheidsdienst Aruba heeft tot taak gegevens te verzamelen over verdachte personen en organisaties. Ook verricht zij veiligheidsonderzoeken, en adviseert zij over beveiligingsplannen. De dienst heeft haar aandacht verschoven naar zgn. fenomeenonderzoek

i.v.m. terroristische activiteiten, en tevens wordt financieel onderzoek verricht i.v.m. de financiële wereld achter terroristische activiteiten. De VDA werkt nauw samen met de Nederlandse AIVD. Een Economisch en Financieel Onderzoeksteam zal worden opgericht dat nauw gaat samenwerken met het MOT en de Belastingdienst. De informatieuitwisseling met de CID, het OM en de Douanerecherche zou beter kunnen.

De kern van dit project behelst dataverzameling en –verwerking, door middel van:

a. het invoeren van een modern database-systeem;
b. het sluiten van convenanten over informatie-uitwisseling met KPA, DINA, Douane, CID;
c. het mogelijk maken van de interceptie van e-mailverkeer (zie OM);
d. training in het herkennen van verdachte activiteiten (networking);
e. opleidingen en stages en begeleiding door TB-er.
f. uitbreiding werkplek i.v.m. uitbreiding personeel.

- Project 2.6 <u>Versterking MOT</u>

Dit project moet het MOT beter in staat stellen de integriteit van het financiële stelsel te handhaven, in het bijzonder in het kader van de uitvoering van de 48 FATF aanbevelingen. Het gaat om:

a. de adequate analyse van een maximale hoeveelheid informatie om het voorkomen en bestrijden van witwaspraktijken mogelijk te maken;
b. de versterking van de voorlichtingsfunctie;
c. het functioneren van een adequaat data-systeem en de uitwisseling van data met andere diensten;
d. de aanpassing van het personeelsbestand;
e. training, stages en uitwisselingen (tot 2006 via het programma Kwaliteit van Bestuur).

- Project 3.1 <u>Wet- en regelgeving</u>

Het gaat om de aanpassing van de wet- en regelgeving in het kader van het hele programma RHH, daar waar dit voor de uitvoering van de missies van de diverse diensten nodig is. Veel van de benodigde wet- en regelgeving met betrekking tot de RHH is al aangepast in het kader van de activiteiten van de commissie terrorismebestrijding en veiligheid. Momenteel wordt door een speciale commissie het Wetboek van Strafvordeing (dat enige jaren geleden al werd herzien) geëvalueerd en wordt het huidige Wetboek van Strafrecht herzien. Onderkende aspecten m.b.t. de RHH die nu nog meegenomen moeten worden in wet- en regelgeving zijn aldus reeds opgepakt, het gaat erom deze concreet in wet- en regelgeving te vertalen.

Dit dient te geschieden via de Directie Wetgeving en Juridische Zaken (DWJZ). De behoeftes dienen geïdentificeerd en geformuleerd te worden, en vervolgens te worden doorgespeeld naar de bevoegde instanties (via OM en de Minister van Justitie naar de DWJZ). Van bepaalde middelen begroot in het programma Kwaliteit van Bestuur zal gebruik gemaakt worden.

6.8 Monitoring van het programma

Als het programma in uitvoering gaat, zal regelmatig gemonitord moeten worden op alle niveaus die het Logical Framework aangeeft: project-resultaten, project-doelstelling, programma-resultaten, programma-doelstelling, -ontwikkelingsdoelstelling en eveneens de context (aannames). Daarom zijn in het Logical Framework zgn. indicatoren opgenomen. Zij dienen een begin- en een streefwaarde en een tijdsfactor te bevatten.

Voor systematische monitoring is een systeem vereist, zodat de projecten individueel hun voortgang kunnen meten, en de Commissie Rechtshandhaving, de "trekker" van het programma (of externe derden, zo dat gewenst ware) de voortgang van het programma, aan de hand van te formuleren criteria (b.v. efficiëntie, doeltreffendheid, impact en duurzaamheid).

6.9 Uitvoeringsmodaliteit

Na goedkeuring van het programma RHH, inclusief het financiële kader, zal de Commissie RHH zich, in opdracht van de Minister van Justitie, bezighouden met de planning en uitvoering ervan. Op basis van Jaarplannen zullen de doelstellingen van de projecten (voor dat jaar) verder uitgewerkt worden.

Individuele diensten zijn de eerstverantwoordelijken en 'trekker' van hun eigen project. Daar waar activiteiten projectoverschrijdend zijn, worden subcommissies met een 'trekker' benoemd. Deze trekker rapporteert periodiek over de voortgang aan de Commissie.

Als bewaker van de voortgang van het gehele programma is een projectleider vanuit het OM aangewezen.

Binnen de Commissie begeleidt en bewaakt DEZHI de juiste procedures voor het indienen van de projecten volgens de FDA-normen.

VNO en DEZHI bewaken de voortgang van het programma als geheel, namens de opdrachtgevers, Nederland respectievelijk Aruba.

Indien budgetten moeten worden aangepast dient hierover in de Commissie RHH overeenstemming bereikt te worden. De Commissie RHH legt verantwoording af aan de Minister van Justitie.

BIJLAGE 2
LOGFRAME & INDICATORENSHEETS

Ontwikkelingsdoelstelling			
Een duurzame ontwikkeling voor Aruba	**Indicatoren** - Groei GDP per capita - Prijsindexcijfer - Scholingsgraad van Arubaanse bevolking - Werkeloosheidscijfer - HDI	**Bronnen** • DEZHI, • CBS, • CBA	
Programmadoelstelling			
Verhoogde kwaliteit van het bestuur; een verhoogde transparantie en verwantwoordelijke aanwending van gezag en middelen door de overheid in dialoog met de bevolking	**Indicatoren** Vertrouwen van de burger in de overheid	**Bronnen** Evaluatie onderzoeken FDA verslagen Klanttevredenheidsonderzoek	**Aannames:** Er komt geen grote wijziging in de economische omstandigheden in de regio.
Programma resultaten			
Resultaat 1: Overheid heeft een begin gemaakt met de uitvoering van een integraal beleidsplan binnen het kader van een duidelijke definiëring van rol en taken van de overheid	**Resultaat 2:** Toename in de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de handelingen van de overheid	**Resultaat 3**: Toegenomen controle en verantwoording van de overheid	**Aannames**: Politieke systeem reageert adequaat op/ondersteunt de veranderingen in het overheidsapparaat. Bevolking erkent dat veranderingen plaatsvinden. Bevolking neemt ook rol in dialoog met de overheid
Indicatoren: 1.1: mate van uitvoering van het integrale beleidsplan	**Indicatoren:** 2.1 Transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de overheid 2.2 Ingevoerd HR beleid 2.3 # geaccepteerde wet/regelgeving 2.4 # besluiten dat genomen wordt gebruik makend van toegankelijker financieel- economische en sociaaldemografische indicatoren 2.5 # / % cases toepassing opgedane kennis	**Indicatoren:** 3.1 Aantal uitgevoerde beleidsevaluaties en uitkomsten van de evaluaties van doelstellingen versus realisatie 3.2 aantal uitgevoerde deel evaluaties / en specifieke onderzoeken (onder andere naar kwaliteit van bestuur, en transparantie in besluitvorming) 3.3 Mate waarin overheid reageert op de uitkomsten van onderzoek	**Aannames** Uitvoering alle activiteiten MJP kwaliteit van Bestuur -

Activiteiten			
1.1. Ontwikkelen van een NISP 1.2. Uitvoeren strategische kerntakenanalyse en opstellen van rapport 1.3. Verspreiden van rapport	2.1. Opstellen OVT beleid 2.2. Actualiseren en Herziening bezoldigingsregeling Actualiseren 2.3. Inventariseren van regelgeving 2.4. Maken van voorstellen om regelgeving aan te passen 2.5. Verlenen van adequate ondersteuning van de bedrijfsprocessen door geïntegreerde informatievoorziening en technologie 2.6. Verbeteren kwaliteits overheidsapparaat middels kennisoverdracht (stages en twinning)	3.1. Ontwikkelen van een uniform en periodiek verslagleggings- systeem en monitoringsysteem mbt. Doelstellingen en realisatie van overheidsbeleid 3.2. Uivoeren van specifieke onderzoeken die tot doel hebben de kwaliteit van bestuur te monitoren / evalueren	**Aannames** - NISP wordt door overheid aangenomen - CAD actieve medewerking - Adequate ICT infrastructuur door overheid gefinancierd - Alle directies, particuliere sector en NGO's werken mee - DPO heeft capaciteit om HRM masterplan te realiseren - Overheid besluit taken af te stoten - Afvloeiingsregeling overheidspersoneel - DWJZ geeft medewerking bij aanpassen wetgeving - Hoofden van diensten geven medewerking bij actualisering AO/IC - Staten behandelen nieuwe en aangepaste wetgeving - Politiek en ambtelijk commitment voor de verzakelijking van bedrijfsvoering binnen de overheid - Overheid moet aanpassingen in HR invoeren.
			Randvoorwaarden Landen keuren MJP ten aanzien van Kwaliteit van Bestuur goed

Programmadoelstelling: Verhoogde kwaliteit van het bestuur. Dat wil zeggen een verhoogde transparantie en verwantwoordelijke aanwending van gezag en middelen door de overheid in dialoog met de bevolking

Indicator	% mensen dat aangeeft • meer vertrouwen te hebben in de overheid • de overheid verantwoordelijker te vinden • beter omgaat met de middelen
Omschrijving	Middels aantal vastgestelde vragen wordt er een mening gegeven ten aanzien van aspecten van kwaliteit van het bestuur. Dit kan in een samengesteld cijfer worden weergegeven.
Nulwaarde + tijd	Moet vastgesteld worden in 2006 middels kleine enquête. Deze moet herhaald worden aan het eind van de programma periode.
Streefwaarde 2009	Het % mensen dat positiever oordeelt moet in ieder geval 25% hoger zijn, dan de beginwaarde.
Methodologie	Steeksproefgewijze enquête bij de bevolking van Aruba. Onderzoek ARA?
Bron	Enquête resultaten
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	De overheid moet akkoord gaan met dit soort opinie onderzoek ten aanzien van het functioneren van de overheid. In 2006 moet een project gefinancierd worden om de nulwaarde voor 2006 vast te stellen, middels een steekproefsgewijze enquête. Deze kan dan vervolgens herhaald worden. Deze activiteit is voorzien onder activiteit 3.2.
Opmerkingen	Indicatoren voor de programmadoelstelling zijn kwalitatief. Kwaliteit van het bestuur is moeilijk meetbaar. En mensen zijn geneigd om negatiever te oordelen, dan wellicht het geval is in de praktijk. Niettemin zal een “rapport cijfer” een indruk geven van een veranderende opinie ten aanzien van het functioneren van de overheid.

Resultaat 1: Overheid heeft begin gemaakt met de uitvoering van een integraal beleidsplan binnen het kader van een duidelijke definiëring van rol en taken van de overheid

Indicator	Mate van uitvoering van het integrale beleidsplan
Omschrijving	Het NISP is het product die zal bijdragen tot het halen van de doelstelling. Dit plan zal een activeiten/stappenplan bevatten voor de invoering van het beleid.
Nulwaarde + tijd	In 2005 is er nog geen NISP.
Streefwaarde 2009	In 2007 zal het NIPS afgerond zijn. In 2009 zal 10% van de activiteiten opgenomen in het NISP in uitvoering zijn. Tenminste 50% van de geplande activiteiten conform het stappenplan voor de uitvoeringperiode 2008 en 2009 zal in uitvoering, dan wel voltooid zijn.
Methodologie	Verificatie op basis van het stappenplan van het NISP
Bron	Uitvoeringsrapportage van de deelnemende overheidsinstanties. Website overheid
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Rapportage van de deelnemende overheidsinstanties, conform het NISP. Dit geldt ook voor informatie verschaffing vanuit de particuliere sector en NGO's.
Opmerkingen	Het NISP wordt in samenwerking tussen de overheidsdiensten en de stakeholders van de verschillende sectoren (NGO's werknemers- en werkgeversorganisaties) geformuleerd. Een goede samenwerking is een vereiste voor de uitvoering van het programma, zowel als het verzamelen van informatie ten aanzien van de indicator.

Resultaat 2: Toename in de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de handelingen van de overheid

Indicator 2.1	Onderzoek dat aangeeft dat inderdaad de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de overheid is toegenomen.
Omschrijving	op basis van een aantal nader vast te stellen criteria ten aanzien van deze 3 aspecten van het overheidshandelen wordt vastgesteld of er een toename is voor wat betreft de transparantie, tijdigheid en zakelijkheid van de overheid.
Nulwaarde + tijd	Er is geen nulwaarde. Dit zal moeten worden vastgesteld tijdens een onderzoek dat in 2006 wordt uitgevoerd. (Zie ook indicator bij programma doelstelling)
Streefwaarde 2009	Op al de criteria is vooruitgang geboekt. De mate van vooruitgang wordt hier niet vastgesteld. Alleen dat er verbetering is op alle criteria (of 80%?).
Methodologie	Te bepalen door DEZHI in het kader van de monitoring en evaluatie van dit programma. Dit wordt vastgelegd in een Terms of Reference, die als project gefinancierd zal gaan worden.
Bron	Te verrichten onderzoek.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Middelen moeten worden verstrekt aan het onderzoek te kunnen verrichten. Dit gebeurt middels de opname van een project onder programma activiteiten 3.2. Onderzoek moet duidelijk aangeven hoe het bijdraagt tot het programma resultaat.
Opmerkingen	Overheidshandelen is moeilijk te meten. Mensen zijn geneigd om negatiever te oordelen, dan wellicht het geval is in de praktijk. Daarom zal hier een onafhankelijk onderzoek moeten worden ingesteld.

Indicator 2.2	Rapport met HR beleid is geaanvaard door de overheid en ingevoerd.
Omschrijving	De invoering van een integraal en modern HR beleid is een indicator voor de mate waarin de overheid bezig is om zakelijker en transparanter te worden.
Nulwaarde + tijd	Er is een verouderd beleid.
Streefwaarde 2009	In 2009 is het HR beleid goedgekeurd en zijn er stappen genomen om het in te voeren binnen de overheid(diensten?)
Methodologie	Vaststellen ja/nee.
Bron	Check bij de overheid - DPO.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	HBRA project en OVT project moeten geïmplementeerd zijn. Contract management en resultaatgerichte werkafspraken in Plaats
Opmerkingen	

Indicator 2.3	Aantal geaccepteerde voorstellen voor wet en regelgeving.
Omschrijving	Wet- en regelgeving zijn sterk verouderd. Zowel op international, Koninkrijk en nationaal niveau nopen bepaalde ontwikkelingen van sociale, financiële en economische aard tot vernieuwde regelgeving. De aanname van nieuwe wet en regelgeving is een indicator voor de mate waarin de overheid serieus is ten aanzien van de modernisering van de overheid.
Nulwaarde + tijd	In 2005 is de regelgeving op internationaal, Koninkrijk en nationaal niveau verouderd. Middels de 1e fase van het project zal een inventarisatie plaatsvinden. Dit zal een nulwaarde opleveren; aantal wetten/regelgeving die verouderd zijn en aanpassing behoeven.
Streefwaarde 2009	In 2009 is 80% is van de gedane wetsvoorstellen en voorstellen voor aangepaste regelgeving aangenomen.
Methodologie	Verzamelen van de informatie per project dat zich richt op aanpassen wetsvoorstellen / regelgeving (monitoren project resultaten / outputs)
Bron	Directie Wetgeving en Juridische Zaken en de Staten van Aruba
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Informatie verschaffing over projectresultaten De inventarisatie zal gegevens moeten opleveren ten aanzien van het aantal projecten om te komen tot wetsvoorstellen en voorstellen tot aanpassing van regelgeving.
Opmerkingen	

Indicator 2.4	Aantal besluiten dat duidelijk gerelateerd is aan geïntegreerde statistische informatie systemen
Omschrijving	Besluitvorming is transparanter, indien gebaseerd op gegevens die afkomstig zijn uit geïntegreerde statistische informatiesystemen die informatie leveren over financieel –economische en sociaal demografische indicatoren
Nulwaarde + tijd	In 2006 wordt geïnventariseerd welke informatie beschikbaar is en gebruikt wordt. Ook wordt aangegeven welke informatie gewenst is, doch ontbreekt
Streefwaarde 2009	In 2009 zijn de gewenste indicatoren beschikbaar en zijn interactieve databases beschikbaar voor besluitvorming en beleid. Er zijn minstens 10 gevallen (case-studies) waarbij de informatie die nu beschikbaar is, daadwerkelijk gebruik wordt in besluitvormingsprocessen van de overheid.
Methodologie	Notulen van vergaderingen van deelnemende overheidsinstanties. Case studies.
Bron	Er moet nog bepaald worden, welke directie de coördinatie van het verzamelen van informatie op zich zal gaan nemen. Verschillende departementen zijn betrokken, CBS, BBSB, SVB, DEZHI, Dir. Financiën, Dir. Sociale Zaken, Dir. Onderwijs, etc.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Harde voorwaarde is de overeenstemming tussen de departementen over de uitkomsten van de integratie van data en hoe deze te interpreteren is (en derhalve beschreven is welke methodologie, begrippen en definities zijn gebruikt, hoe representatief de data is, hoe compleet en accuraat)
Opmerkingen	

Indicator 2.5	Aantal mensen die in staat is om concrete voorbeelden aan te geven van de toepassing van kennis die is opgedaan door middel van stages / twinning activiteiten in het kader van het transparanter / tijdiger en zakelijker worden van de overheidshandelingen.
Omschrijving	Dit is een indicator voor de mate de overheid veranderingen / innovaties toestaat / stimuleert, kortom: serieus is ten aanzien van verzakelijking/ transparantie, etc.
Nulwaarde + tijd	Totaal MJP 2005, Stages: 32 Uitzendingen: 18
Streefwaarde 2009	In 2009, ten minste 50% van de stagiaires / mensen die in twinning programma's hebben deelgenomen moeten concrete voorbeelden kunnen aangeven.
Methodologie	nterviews / enquetes met mensen die deelgenomen hebben aan deze programma activiteiten.
Bron	Verslagen van interviews / enquêtes door FDA en DEZHI
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Startwaarde moet worden vastgesteld door het uitvoeren van een enquête met de mensen die de afgelopen 2 jaren hebben deelgenomen aan vergelijkbare activiteiten.
Opmerkingen	Startwaarde moet worden vastgesteld. Enquête moet niet te ingewikkeld zijn.

Resultaat 3: Toegenomen controle en verantwoording van de overheid

Indicator 3.1	Aantal evaluaties die uitgevoerd zijn
Omschrijving	Het feit dat dit soort studies uitgevoerd worden is al een indicatie voor een toegenomen verantwoording van de overheid, en het toelaten van "controle" op het functioneren van het overheidsapparaat. De indicator betreft verschillende evaluaties die uitgevoerd worden in het kader van het programma kwaliteit van het bestuur.
Nulwaarde + tijd	In 2005 geen evaluaties
Streefwaarde 2009	In 2010 zijn minstens 5 studies verricht op verschillende deelaspecten / deelterreinen van het programma kwaliteit van het bestuur
Methodologie	. Opvolgen van de projecten.
Bron	Evaluatie repporten / project rapportage.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	. Voor wat betreft de evaluatie van de ontwikkelingsdoelstelling van de verschillende programma's zal er een systeem opgezet moeten worden om de desbetreffende indicatoren te kunnen blijven monitoren.
Opmerkingen	Dit systeem kan tevens gebruikt worden voor de monitoring van ander beleid dan alleen het meerjarenprogramma

Indicator 3.2	Mate waarin overheid positief reageert op de uitkomsten van onderzoek op het bestuurlijke terrein. Positief reageren wil zeggen, dat er toezeggingen zijn om actie te ondernemen om verbeteringen door te voeren.
Omschrijving	De mate waarin de overheid reageert is een indicatie voor de mate waarin verantwoording wordt afgelegd.
Nulwaarde + tijd	In 2005 geen er dergelijke studies niet uitgevoerd – dus is er ook geen goede nulwaarde.
Streefwaarde 2009	In 2009 zijn er duidelijke aantoonbare cases van positieve reactie op de uitkomsten van het onderzoek
Methodologie	Verzamelen van case studies.
Bron	DEZHI/FDA – projectverantwoordelijken die onderzoeken hebben uitgevoerd.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Ontwikkelingsdoelstelling			
Een duurzame ontwikkeling voor Aruba	**Indicatoren** • HDI Groei GDP per capita • Prijsindexcijfer • Scholingsgraad van Arubaanse bevolking • Werkeloosheidscijfer • Human Development Index • Besluiten voor duurzame ontwikkeling/investeringen ipv korte termijn economische investeringen (case studies)	**Bronnen** • DEZHI, • CBS, • CBA	
Programmadoelstelling			
Verbeterd milieu – gezonder leef, woon- en werkmilieu (of verhoogde kwaliteit van het leven).	**Indicatoren** • Community Analysis gegevens • Opinie toeristen	**Bronnen** a. FDA-rapporten b. Verslagen DEZHI, c. CBA, d. CBS	**Aannames** Investeringen in economische ontwikkeling blijven op zelfde peil of verhoogd

Programma resultaten				
Resultaat 1. Opgeknapte en schone stranden en kustbeheer voor Aruba.	**Resultaat 2**. Verbeterde milieu kwaliteit – vermindering van de lozing van en hergebruik van afvalwater	**Resultaat 3** Verbeterde milieu kwaliteit – verbeterde inzameling en verwerking van afvalstoffen	**Resultaat 4** Verbeterde verkeersmobiliteit / verkeerscirculatie	**Aannames** • Heffingssysteem principe de gebruiker betaalt wordt geaccepteerd. • Verhoogde exploitatiekosten zijn in de reguliere begroting van de desbetreffende organisaties opgenomen.
Indicatoren: • Fysiek verbeterde stranden • Cariben Blue Flag aanwezig op Aruba • Fysiek aanwezig zijn v/d kustbeheer. • Zonering kust vastgesteld	**Indicatoren**: • Mate van hantering van kwaliteitsnormen t.a.v. de installaties en de operationele handelingen betreffende afvalwater worden gehanteerd • Waterkwaliteit Bubaliplas voldoet aan de normen	**Indicatoren**: • Mate van hantering van kwaliteitsnormen van afvalstoffen inzameling, transport en verwerking worden • Aanwezigheid van afval op verschillende plekken	**Indicatoren**: • # Files en reistijden op belangrijkste routes gedurende spitsuren. • Knelpunten in de ringwegen aangepakt • Verbeterde luchtkwaliteit	
Bronnen: • Diensten • Belangenorganisaties • Gebruikers	**Bronnen:** • DIP/DOW • Jaarverslagen DOW, Serlimar en Inspectie V&M, • Water – Monitorings rapportages van het Landslaboratorium;	**Bronnen:** • DIP/DOW • Jaarverslagen DOW, Serlimar en Inspectie DOPV,	**Bronnen:** • Inspectie lucht-rapportages van de Milieu Inspectie Dienst. • Jaarverslagen DOW, Serlimar en Inspectie DOPV,	

Activiteiten				
1.1 Verschillende nader te bepalen projecten, die in programma stranden verbetering zijn opgenomen w.o Blue Flag, 3 opgeknapte stranden, onderzoek erosie, slib, riffen. 1.2 Een kustbeheer voor Aruba, Coastal Zone Management, zonering v/d kust en marine park .	2.1 Eliminatie van resterende lozingen ongezuiverd afval water in zee 2.2 Uitbreiden van RWZ1 Bubali met 2e oxidatie circuit 2.3 Saneren van Bubali plas 2.4 Vergroten capaciteit van het collecteurriool 2.5 Uitbouwen hergebruik van afvalwater	3.1 Uitbreiding faciliteit en capaciteit gebouw / afvalstofverwerking 3.2 Introductie nieuw systeem afval collectie 3.3 Opzetten en introduceren heffingsstelsel .	4.1 Opstellen / actualiseren mobiliteit plan 4.2 Voorstellen en uitvoeren verkeersmaatregelen (inclusief ringweg 3)	**Aannames** • Milieu Inspectie functioneert • Milieubeleid wordt nageleefd en er is controle. • Er is genoeg maatschappelijke draagvlak voor de diverse milieu-innovaties • De besluitvorming is rond t.a.v. voor het programmadoel relevante wet- en regelgeving. • Voldoende kader personeel • Financiering v/d overheid en P.P.P[37] van de toekomstige exploitatie en onderhoud

[37] Public Private Partnership

<u>Programmadoelstelling:</u> **Gezonder leef, woon en werk milieu**

Indicator 0.1	Aantal mensen dat aangeeft dat het leef, woon en werk milieu verbeterd is
Omschrijving	Middels een herhaling van de community analysis bij de bevolking kan worden geverifieerd wat de opinie is ten aanzien van het leef, woon en werk milieu
Nulwaarde + tijd	Er is een community analysis onderzoek uitgevoerd. (Resultaten beschikbar vanaf november 2005) Die resultaten dienen als nulwaarde.Gegevens van de tourist survey van de CBS ism het toeristenbureau idem.
Streefwaarde 2010	In het algemeen is er een toename van 20 % ten aanzien van zowel leef, woon als werk milieu.
Doelgroep	Bevolking van Aruba in het algemeen, bedrijven en toeristen (bij dit laatste wordt een kleine schriftelijke enquête gehouden)
Methodologie	Analyseren data van te herhalen community analysis.
Bron	Gegevensbestanden van de betrokken diensten. W.o Toeristenbureau
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Onderzoek moet als apart project gefinancierd worden, in het kader van het Meerjaren programma. Er moet bekeken worden of enquête toeristenbureau aangepast moet worden om informatie te krijgen die bruikbaar is om als indicator te kunnen dienen.

Resultaat 1.1: **Opgeknapte en schone stranden**

Indicator 1.1	Opgeknapte en schone stranden, binnen 5 jaar na start 3 stranden met blue flag label, Zones voor diverse strand-activiteiten vastgesteld
Omschrijving	Middels een herhaling van een onderzoek onder de gebruikers van de stranden kan worden geverifieerd in hoeverre de strandgebruikers de verbeteringen zien. Fysieke aanwezigheid etc.
Nulwaarde + tijd	De fysieke situatie van de stranden in 2006, geen vastgestelde zone’s, Klachten bij ATA. Gegevens van het toeristenbureau (ATA)van de gebruikers. Onderzoek in 2006 van milieu-voorlichting commissie. Geen financiering.
Streefwaarde 2010	Fysieke verbetering valt waar te nemen. 50% afname van de klachten over overlast in 3 jaar na uitvoering v/d diverse projecten. Zonering en wetgeving geïntroduceerd.
Doelgroep	Gebruikers. W.o. Bevolking van Aruba in het algemeen en toeristen en bedrijven (hotels en verhuurbedrijven)
Methodologie	Analyseren data van ATA en onderzoek voorlichting milieu.
Bron	Gegevensbestanden van de betrokken diensten en belangenorganisaties
Voorwaarde	Gelden zijn beschikbaar gesteld voor de diverse projectonderdelen en onderzoek

Resultaat 1.2 : **kustbeheer (Coastal Zone Management) aanwezig in Aruba**

Indicator 1.2	Fysiek aanwezig kustbeheer orgaan, Zones voor diverse strand-activiteiten vastgesteld
Omschrijving	Middels een herhaling van een onderzoek onder de gebruikers van de stranden kan worden geverifieerd in hoeverre de strandgebruikers de verbeteringen zien. Fysieke aanwezigheid etc.
Nulwaarde + tijd	Geen kustbeheer, geen wetgeving, geen vastgestelde zone’s, Klachten bij ATA. Gegevens van het toeristenbureau (ATA)van de gebruikers. Onderzoek in 2006 van milieu-voorlichting commissie
Streefwaarde 2010	Fysieke verbetering valt waar te nemen. Kustbeheer is opgezet en functioneert. Lost diverse problemen op onder de gebruikers. 50% afname van de klachten over overlast in 3 jaar na uitvoering v/d diverse projecten.Zonering en wetgeving geïntroduceerde. P.P.P- constructie geïntroduceerd voor kustbeheer.
Doelgroep	Bevolking van Aruba in het algemeen en toeristen en bedrijven (w.o de hotels en verhuurbedrijven)
Methodologie	Analyseren data van ATA en onderzoek voorlichting milieu.
Bron	Gegevensbestanden van de betrokken diensten en belangenorganisaties
Voorwaarde	Gelden zijn beschikbaar gesteld voor de diverse projectonderdelen en onderzoek

Resultaat 2: verbeterde milieu kwaliteit – vermindering van de lozing van en hergebruik van afvalwater

Indicator 2.1	De mate van hantering van kwaliteitsnormen van de installaties en de operationele handelingen betreffende afvalwater.
Omschrijving	Indien de kwaliteitsnormen ten aanzien van de installaties en de operationele handelingen gehanteerd worden zal de kwaliteit van het afvalwater verbeteren en voor hergebruik geschikt zijn.In die hoedanigheid is het een indicator voor de kwaliteit van de lozing van afvalwater.
Nulwaarde + tijd	Eind 2005 worden de internationale normen tav de installaties en operationele handelingen niet gehanteerd. Projecten zin nu in proces van uitvoering. W.o. de diverse RWZI's
Streefwaarde 2010	De internationale kwaliteitsnormen B.v. LBS protocol worden gehanteerd.
Doelgroep	Alle bij het programma betrokken diensten en instanties, ook NGO's
Methodologie	Verzamelen van gegevens uit projectdossiers en voortgangsrapportages.
Bron	Projectdossiers en voortgangsrapportages.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Resultaat 2: verbeterde milieu kwaliteit – vermindering van de lozing van en hergebruik van afvalwater

Indicator 2.2	De waterkwaliteit van de Bubaliplas in relatie tot de gehanteerde normen. De waterkwaliteit van de zee in relatie tot de gehanteerde normen.
Omschrijving	De eerste gegevens van de watermonitoring van zwemgebieden die eind 2006 beschikbaar zullen komen.
Nulwaarde + tijd 2005	Gegevens van waterkwaliteit en van monitoringsnetwerk. Waterkwaliteit van de Bubali plas is nog niet conform de norm Waterkwaliteit van het zeewater bij bepaalde overstort idem. Deze gegevens zijn in 2006 beschikbaar en zullen dienen als nul waarde.
Streefwaarde 2010	Verschil tussen situatie in 2006 en de norm is met 50% verminderd Kwaliteit zeewater conform de norm die daarvoor is gesteld. Overstort in zee verminderd met 75%. Hergebruik van 50% van verwerkt afvalwater.
Doelgroep	De bevolking van Aruba
Methodologie	Verzamelen van gegevens middels wateronderzoek.
Bron	Projectdossiers en voortgangsrapportages.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Nulwaarde moet bekend gemaakt worden
Opmerkingen	

Resultaat 3: verbeterde milieu kwaliteit – verbeterde inzameling van en verwerking van afvalstoffen

Indicator 3.1	De kwaliteitsnormen van afvalstoffen inzameling, transport, verwerking.
Omschrijving	De kwaliteitsnormen indien gehanteerd zijn een indicatie voor de hoeveelheid afval die al dan niet verwerkt is.
Nulwaarde + tijd	Eind 2005. Stand van zaken afvalverwerking.
Streefwaarde 2010	Kwaliteit stranden volgens de normen van de Caribbean Blue Flag[38] en Coastal Zone Management in oprichting Afvalverwerking conform de norm; 90% van het afval wordt verwerkt.
Doelgroep	Alle bij het programma betrokken diensten en instanties, ook NGO's
Methodologie	Monitoren van hantering van normen Monitoren van aanwezigheid van afval op de stranden, woonwijken en langs de wegen.
Bron	Projectdossiers en voortgangsrapportages.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

[38] Een eco-label voor stranden en zeewater gebaseerd op diverse criteria.

<u>Resultaat 4:</u> verbeterde verkeersmobiliteit / verkeerscirculatie.

Indicator 4.1	Aantallen en lengte van files gedurende verschillende momenten van de dag In combinatie met reistijden.
Omschrijving	Mobiliteitsplan zal moeten leiden tot kortere files en lagere reistijden. Deze gegevens worden in 2005 verzameld, en worden gehanteerd als de nulwaarde.
Nulwaarde + tijd	De nulwaarde betreft de feitelijke stand van zaken bij aanvang van het samenwerkingsprogramma DEO, worden gemeten in 2005 Gegevens van huidige mobiliteitsplan en verkeerscirculatieplan worden gebruikt als nulwaarde
Streefwaarde 2010	Een verbetering tov de start waarden met 30 % is de indicator voor het effect van de uitvoering van het mobiliteitsplan .
Doelgroep	Verkeersdeelnemers op de belangrijkste routes op Aruba.
Methodologie	Herhaling van verkeersonderzoek op de belangrijkste doorgaande routes.
Bron	DEZHI, DOW
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Daadwerkelijke uitvoering van projecten en gegevensverzameling door betrokken instantie.
Opmerkingen	

Indicator 4.2	Gegevens luchtkwaliteit
Omschrijving	Mobiliteitsplan zal moeten leiden tot een betere luchtkwaliteit conform lucht monitoring netwerk
Nulwaarde + tijd	Gegevens 2005
Streefwaarde 2010	Een verbetering tov de start waarden met 30 % is de indicator voor de luchtkwaliteit
Doelgroep	Bewoners Aruba
Methodologie	Monitoring netwerk
Bron	Dienst Technische Inspectie en Milieu Inspectie
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Ontwikkelingsdoelstelling			
Een duurzame ontwikkeling voor Aruba	**Indicatoren** • Groei GDP per capita • Prijsindexcijfer • Scholingsgraad van Arubaanse bevolking • Werkeloosheidscijfer • Human Development Index	**Bronnen** • DEZHI, • CBS, • CBA	
Programmadoelstelling			
Verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking; verhoogd rendement van het onderwijs (intern en extern).	**Indicatoren:** • Scholingsgraad van de Arubaanse bevolking	**Bronnen:** 1. CBS, 2. Afdeling statistieken D.O. 3. Interne en externe Evaluatie 4. IPA Sector Onderzoek 5. UA Sector Onderzoek	**Aannames**

Programma resultaten			
Resultaat 1. nationaal context relevant taalbeleid ingevoerd	**Indicatoren** • Per type onderwijs, de mate waarin voldaan is aan de criteria (manpower en voorzieningen) die noodzakelijk zijn voor de invoering van het context relevant onderwijstaalbeleid		**Aannames** • Integrale beleidsvisie inzake de toekomst van het Arubaanse onderwijs op middellange en lange termijn in ontwikkeling. • Continue overheidsinvesteringen in het Onderwijs
Resultaat 2. Effectief, coherent en integraal 2e en 3e kans scholing en vorming	**Indicatoren** • % van de beroepsbevolking, dat deelneemt aan 2e en 3e kans scholingsmogelijkheden		
Resultaat 3. Ontwikkelingsgericht Hoger Onderwijs ingevoerd	**Indicatoren** • Aantallen leerlingen dat zich inschrijft voor HO in Aruba • Per 2010 beschikt Aruba over een efficiënt en effectief functionerend kwaliteitszorgsysteem • Aantal studieprogramma's verhoogd		
Resultaat 4. ICT-infrastructuur beschikbaar op de scholen	**Indicatoren** • % van de scholen dat over een technologische infrastructuur beschikt		
Resultaat 5. De bevolking is bewuster van het belang van het onderwijs	**Indicatoren** • % geslaagden in het voortgezet onderwijs		
Activiteiten			
1.1 Creëren van duurzame voorziening van middelen (methodes, literatuur en referentieboeken) ten dienste van het onderwijstaalbeleid 1.2 Het creëren van de benodigde infrastructuur ter realisering van manpower t.d.v. het taalbeleid 2.1 Onderzoek naar behoefte			Lokaal productieteam verzorgt kwaliteit materialen voor nationaal context relevant onderwijs Huidige uitbreiding van corpus Papiamento is voldoende.

2.2 Opstellen meerjarige aanpak voor de periode 2006-2009 t.b.v. een duurzame impuls o.h.g.v. alfabetisering van en basiseducatie voor volwassenen 2.3 Uitvoeren van bewustwordingscampagnes 2.4 Het opzetten van een scholingsinstituut voor volwassenen gebruikmakend van de infrastructuur van EPI 3.1 Evaluatie uitvoering aanbevelingen kwaliteitszorg 3.2 Het opzetten van een effectief en efficiënt integraal intern en extern kwaliteitszorgsysteem binnen het HO op Aruba 3.3 Het verruimen en aanpassen van programma's en activiteiten 4.1 Vernieuwen en uitbreiden van de technologische omgeving 5.1 Het ontwerpen en uitvoeren van een Nationaal Onderwijscampagne			

Programmadoelstelling: verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking (verhoogd rendement van het onderwijs (intern en extern)

Indicator 1	Prognose ten aanzien van het % van de beroepsbevolking met de benodigde startkwalificaties.
Omschrijving	Scholingsgraad; % mensen dat verschillende vormen van onderwijs hebben genoten
Nulwaarde + tijd 2002	Ongeschoold basisonderwijs 33% LBO en MAVO 40% VWO 7% MBO 10% HBO 7% Universiteit 2%
Streefwaarde 2009	Aan het einde van het programma zullen nog geen duidelijke veranderingen te zien zijn, maar er kan een prognose gegeven worden op basis van aantallen mensen die deelnemen in het 2e kans onderwijs en het HO ten aanzien van de scholingsgraad, per type onderwijs. De prognose tav scholingsgraad moet aangeven dat per 2015 dat er een verhoging is van 25% van de beroepsbevolking met de nodige startkwalificaties.
Doelgroep	De populatie van het onderwijs in Aruba.
Methodologie	Voor toekomstige waarden Prognose op basis van deelnemende leerlingen gemaakt door de Directie Onderwijs op basis van verzamelde gegevens.
Bron	Directie Onderwijs in samenwerking met CBS, LFS, DAO.
Opmerking	Het streven is om per 2015 een duidelijke toename van mensen die vervolgonderwijs afgemaakt hebben, dwz mbo, hbo en universiteit.

Programmadoelstelling: verhoogde ontwikkelingscapaciteit van de Arubaanse bevolking (verhoogd rendement van het onderwijs (intern en extern)

Indicator 2	ISCED – International Standard classification of Education.
Omschrijving	Dit is een internationaal geaccepteerde indicator voor scholingsgraad
Nulwaarde + tijd 2002	Startwaarde ISCED in 2005 is 2.
Streefwaarde 2009	Streefwaarde voor 2009 voor scholingsgraad op het International Standard Classification of Education (ISCED) is 2/3.
Doelgroep	De populatie van het onderwijs in Aruba.
Methodologie	Voor toekomstige waarden prognose op basis van deelnemende leerlingen gemaakt door de Directie Onderwijs op basis van verzamelde gegevens.
Bron	Directie Onderwijs in samenwerking met CBS, LFS, DAO.
Opmerking	

Resultaat 1: Nationaal contextrelevant taalbeleid is ingevoerd voor alle types onderwijs

Indicator	De mate waarin voldaan is aan de randvoorwaarden die noodzakelijk zijn voor de invoering van het context relevant taalbeleid voor alle schooltypes.
Omschrijving	De invoering van het relevant taalbeleid is pas mogelijk indien aan de randvoorwaarden daarvoor wordt voldaan, in termen van manpower en voorzieningen/materiales. Indien aan die randvoorwaarden voldaan is, is de invoering een feit. Daarmee wordt het een indicator voor de invoering van nationaal context relevant onderwijs.
Nulwaarde + tijd	Voor geen enkel type onderwijs is nationaal contextrelevant taalbeleid aanwezig.
Streefwaarde 2009	In ieder geval is binnen het primair onderwijs voldaan aan de randvoorwaarden om te komen tot invoering van het context relevant taalbeleid.
Doelgroep	De populatie van het onderwijs in Aruba.
Methodologie	De directie geeft aan in een rapport wat de stand van zaken is met betrekking tot de voortgang ten aanzien van de mate waarin voldaan is aan de voorwaarden voor de invoering van context relevant taalonderwijs (materialen, opleiding van mensen, voorzieningen)
Bron	Directie Onderwijs
Opmerking	Het streven is om per 2015 het nationale nationaal onderwijstaalbeleid uitgestippeld (gespecificeerd per type onderwijs) en is dit beleid geïmplementeerd.

Resultaat 2: Effectief, coherent en integraal 2e en 3e kans onderwijs

Indicator	Aantallen volwassenen en dropouts uit het formele onderwijs dat deelneemt aan 2e en 3e kans onderwijs
Omschrijving	Het aantal volwassenen en het aantal dropouts uit het formele onderwijs dat deelneemt in 2e en 3e kans onderwijs wordt beschouwd

	als een indicator voor een effectief, coherent en integraal 2e en 3e kans onderwijs; kortom dat het aanbod van onderwijs voorziet in een behoefte die leeft onder de bevolking.
Nulwaarde + tijd	Hoeveel mensen doen er nu mee aan dit type onderwijs? Bestaat het?
Streefwaarde 2009	In 2009 neemt 25% van de beroepsbevolking deel aan 2e en 3e kans scholingsmogelijkheden.
Doelgroep	Alle volwassenen in Aruba boven de 18 jaar en drop-outs uit het formeel onderwijs.
Methodologie	Bijhouden van statistieken van deelnemende mensen op basis van onderwijsachtergrond (dropouts versus volwassenen, mannen / vrouwen, etc.
Bron	Directie Arbeid en Onderzoek en het CBS. Data Directie Onderwijs voor nulwaarde

Resultaat 3: Ontwikkelingsgericht Hoger Onderwijs is ingevoerd

Indicator 3.1	Aantal leerlingen dat zich aanmeldt / inschrijft in het HO.
Omschrijving	Indien het HO geïntegreerd en efficiënt, en tevens voorzien is van voorzieningen die het mogelijk maken voor studenten en leerkrachten om te studeren en bovendien een vergroot aanbod van programma's en activiteiten heeft, zal dat leiden tot meer studenten die deel willen nemen aan het HO. In die zin is het aantal aanmeldingen./ inschrijvingen een indicator voor de kwaliteit van het HO en de mate waarin deze kwaliteit duidelijk is geworden aan potentiële studenten.
Nulwaarde + tijd	Op dit moment (2005) een gefragmenteerd HO in Aruba: twee instellingen voor HO, elk met eigen bevoegd gezag en eigen wettelijke grondslag.
Streefwaarde 2009	In 2009 is er een start gemaakt met de nieuwe gezamenlijke opleidingen, conform de afspraken tav integratie en efficiëntie van het onderwijs. Aantal studenten zal zijn toegenomen.
Doelgroep	Aantal leerlingen / studenten
Methodologie	Onderzoek aanmeldingen / nieuwe registratie studenten.
Bron	Nieuwe onderwijsadministratie
Opmerkingen	

Resultaat 3: Ontwikkelingsgericht Hoger Onderwijs ingevoerd

Indicator 3.2	Per 2010 beschikt het HO op Aruba over een efficiënt en effectief functionerend kwaliteitszorgsysteem. Efficiënt en effectief is nader uitgewerkt. (zie omschrijving)
Omschrijving	Het efficiënt en effectief functionerend kwaliteitszorgsysteem manifesteert zich in termen van: - een expliciete organisatorische inbedding, inclusief personeel met expliciete kwaliteitszorg verantwoordelijkheden - een geaccepteerd en duidelijk conceptueel kader: duidelijkheid over definities, standaards, criteria, actoren en fasering van kwaliteitszorg - een expliciet en 'feasibel' uitvoeringsperspectief: plannen, programma's en agenda's zijn bekend en geaccepteerd - facilitair structuur t.b.v. de kwaliteitszorg: Logistiek (inclusief IT voorwaarden), materieel en financieel. - Uitgebreider programma en activiteiten.
Nulwaarde + tijd	Momenteel (2005) beschikken de instellingen van HO over preliminaire kaders voor kwaliteitszorg: de organisatorische inbedding (inclusief aanwijzing personeel), programmering en facilitering van het kwaliteitszorgproces hebben nog niet plaatsgevonden.
Streefwaarde 2009	In 2009 wordt voldaan aan de indicator, conform omschrijving (evt. met internationale benchmarking tav kwaliteitszorg)
Doelgroep	Personeel van het HO op Aruba, Minister van Onderwijs, Directie Onderwijs
Methodologie	Rapportage op basis van overleg/dialoog, en expert opinion.
Bron	UA en externe expert instellingen
Opmerkingen	

Indicator 3.3	Per 2010 is het aantal studieprogramma's verhoogd en in inhoud en aantal afgestemd op de maatschappelijke vraag.
Omschrijving	Het aantal studie programma's is een indicator voor de mate waarin het hoger onderwijs ontwikkelings gericht is.
Nulwaarde + tijd	Aantal opleidingen op dit moment is de start waarde. Er is geen startwaarde voor de maatschappelijke behoefte.
Streefwaarde 2009	In 2009 zal een aantal nieuwe opleidingen in uitvoer zijn en een deel van de opleidingen zullen in de planning- en ontwikkelfase zijn.
Doelgroep	De programma's worden aangeboden op de instellingen voor Hoger Onderwijs op Aruba, nl. de Universiteit van Aruba en IPA aan studenten die afkomstig zijn van de scholen voor voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs alsmede aan afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs en universitaire onderwijs.
Methodologie	Op basis van rapportage van het HO: Universiteit van Aruba en IPA
Bron	Rapportage tav aantal opgerichte opleidingen, inrichtingsbesluiten, Ministeriele Beschikkingen, Studiegidsen, aantal inschrijvingen.
Opmerkingen	Elke opleiding moet degelijk ontwikkeld worden door een deskundig ontwikkelteam. Het streven is om in 2009 de voorwaarden in place te hebben om de opleidingen te kunnen ontwikkelen en uitvoeren.

Resultaat 4: ICT-infrastructuur beschikbaar op de scholen

Indicator 4.1	% van de scholen dat over een technologische infrastructuur beschikt
Omschrijving	De scholen beschikken over het nodige om ICT effectief te kunnen draaien. Men maakt gebruik ervan om het onderwijs te verlichten en te ondersteunen en de leeromgeving te verrijken. Verder leidt dit tot functionele ICT vaardigheden.
Nulwaarde + tijd	- Geen, ongeschikt of onvoldoende technologische infrastructuur aanwezig op de scholen - Geen of onvoldoende geschikte software aanwezig op de scholen
Streefwaarde 2009	80% van de scholen hebben dan een technologische infrastructuur welke ook structureel gebruikt wordt voor het onderwijs
Doelgroep	De scholen op Aruba
Methodologie	Op basis van het aantal scholen en het aantal leerlingen die het infrastructuur voor hun onderwijs nodig hebben, verzameld door Directie Onderwijs op basis van verschillende gegevens.
Bron	Directie Onderwijs
Opmerkingen	

Resultaat 5: De bevolking is bewuster van het belang van het onderwijs

Indicator 5.1	% geslaagden in het voortgezet onderwijs
Omschrijving	Om de scholingsgraad van de bevolking te verhogen, dient men in eerste instantie bewust te zijn van het belang van het onderwijs. Alle actoren hebben een specifieke rol en verantwoordelijkheid, welke gedragen moet worden, om tot bevredigende resultaten te komen.
Nulwaarde + tijd	Beschikbare slagingspercentage over de laatste 3 jaar bij de start van het project.
Streefwaarde 2009	Per 2015 is het slagingspercentage met 10% gestegen.
Doelgroep	De bevolking van Aruba
Methodologie	Dataverzameling
Bron	Directie Onderwijs
Opmerkingen	

Ontwikkelingsdoelstelling			
Een duurzame ontwikkeling voor Aruba	**Indicatoren** **Indicatoren** • HDI Groei GDP per capita • Prijsindexcijfer • Scholingsgraad van Arubaanse bevolking • Werkeloosheidscijfer • Human Development Index • Besluiten voor duurzame ontwikkeling/investeringen ipv korte termijn economische investeringen (case studies)	**Bronnen**	
Programmadoelstelling			
Verbeterde afstemming vraag en aanbod van hulp en dienstverlening op maatschappelijke problemen en behoeften van specifieke doelgroepen.	**Indicatoren** Activiteiten van het MJP 2006-2009 worden geïmplementeerd.	**Bronnen** Directie Sociale Zaken - Fondo Desaroyo Aruba	**Aannames**

Programma resultaten				
Resultaat 1: structurele samenwerking op het gebied van beleidsontwikkeling.	**Resultaat 2**: verhoogd peil van kennis, inzicht en vaardigheden van de medewerkers binnen de sociale sector	**Resultaat 3**: verbeterde integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijns beleid	**Resultaat 4**: verbeterd aanbod, afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen	**Aanname:**
Indicatoren Aanwezigheid van concrete afspraken ten aanzien van samenwerking op basis van informatie over maatschappelijke ontwikkelingen gerelateerd aan specifieke doelgroepen.	**Indicatoren** % van de mensen die in de sociale sector werken, die deelgenomen hebben aan trainingsactiviteiten.	**Indicatoren** 3.1 Aantal specifieke infrastructurele voorzieningen op wijkniveau dat verbeterd is en ondersteund wordt door interdisciplinaire districtteams. 3.2 Aantal ondersteuningen dat aangeboden wordt in de verschillende voorzieningen op wijkniveau / differentiatie van voorzieningen.	**Indicatoren** 4.1 Aantal mensen uit specifieke doelgroepen die deelnemen aan de programma's of gebruik maken van de voorzieningen die uitgevoerd worden/opgezet worden in het kader van de verschillende projecten in het programma. Voorzieningen en/of programma's die opgezet worden t.b.v de specifieke doelgroepen 4.2 Het aanwezig zijn van preventie programma's op elk niveau van preventie: a) het voorkomen van een ongewenste situatie; b) het beperken van de voortzetting van de ongewenste situatie en c) het verlichten van de ongewenste situatie. 4.3 Voorlichtings -en bewustwordingscampagnes zijn aanwezig en worden uitgevoerd.	

Activiteiten				
1.3 Opzetten van registratie systeem voor de sociale sector 1.4 Onderzoek specifieke doelgroepen en maatschappelijke ontwikkelingen 1.5 Institutioneel overleg ten aanzien van aanbod in het algemeen 1.6 Versterking gender mechanismen	2.1 Opstellen en uitvoeren van een educatief programma 2.2 Opzetten van een opleiding voor dementie	3.1 Aanpassen van de fysieke infrastructuur 3.2 Uitbreiden van ondersteuning in voorzieningen in districten / buurten	4.1 Uitvoeren van doelgroep gerichte activiteiten, o.a.: - Aanpassing infrastructuur senioren - Dagopvang senioren - Voorzieningen voor mensen met beperkingen - Centro di cuido - Opzetten aanbod, opvang en vrijetijdsbesteding voor jongeren tussen 13- 18 jaar - Ondersteuningsaanbod voor de kindercentra - Ondersteunen van opvoeders/ouders - Zinvolle vrijetijdsbestedingsaanbod voor jongeren (13 - 18 jaar) - Het opzetten van een infrastructuur en aanbod voor opvang en begeleiding van jongeren - Herintegratie bijstandgerechtigden. 4.2 Uitvoeren van voorlichting en bewustwording campagnes op alle 3 niveaus van preventie	**Aannames:** • Sociale Zaken heeft genoeg kaderpersoneel voor opstellen van de projectdossiers en het uitvoeren van projecten • Betrokkenen zijn bereid samen te werken en om data voor registratie te standaardiseren en uit te wisselen. • Instanties zullen gelegenheid krijgen om cursussen te volgen. • Informatie over factoren die de problemen van de doelgroep veroorzaken is beschikbaar bij de betrokkenen • Goede systeembeheerders zijn beschikbaar.

Indicatoren voor de sector: Sociaal

Programma doelstelling: verbeterde afstemming vraag en aanbod van hulp en dienstverlening op maatschappelijke problemen en behoeften van specifieke doelgroepen.

Indicator	Activiteiten van het MJP 2006-2009 worden geïmplementeerd.
Omschrijving	Gezien de huidige maatschappelijke stand van zaken is het verwezenlijken van activiteiten van belang waarbij er een verbeterde afstemming is van vraag en aanbod van de hulp en dienstverlening die tijdig en op maat ondersteuning bieden aan de specifieke doelgroepen. Deze activiteiten sluiten direct aan op de concrete Arubaanse werkelijkheid.
Nulwaarde + tijd 2006	Er zijn geen projecten van de FDA in de sociale sector.
Streefwaarde 2009	75% van de in de MJP 2006-2009 opgenomen activiteiten zijn uitgewerkt en projecten ter uitvoering van de activiteiten zijn ingediend bij de FDA ter goedkeuring.
Methodologie	Er dient gekeken te worden dat de meeste activiteiten opgenomen in het programma zijn uitgewerkt in projecten ter indiening bij de FDA.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	De activiteiten worden middels de projecten uitgevoerd.
Opmerkingen	

Programma resultaat 1: structurele samenwerking op het gebied van beleidsontwikkeling.

Indicator	Aanwezigheid van concrete afspraken ten aanzien van samenwerking op basis van informatie over maatschappelijke ontwikkelingen gerelateerd aan specifieke doelgroepen.
Omschrijving	Indien de systemen werken en er onderzoeken uitgevoerd worden, zal de informatie beschikbaar zijn, middels / uitdraaien, toegankelijkheid via internet, etc. Dit zal leiden tot verdere samenwerking en afspraken daaromtrent.
Nulwaarde + tijd 2006	De Directie Sociale Zaken, NGO's en andere betrokken instanties hebben hun eigen registratie systeem en niemand is met elkaar gelinkt. Er is geen centrale registratie systeem.
Streefwaarde 2009	Informatie is beschikbaar en er is een geaccordeerd document dat de afspraken tussen de verschillende instanties weergeeft.
Methodologie	Verificatie van outputs / rapporten die gemaakt worden met behulp van het integrale informatie en registratie systeem.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Systeem moet ingevoerd zijn. De instanties moeten bereid zijn om hun data met elkaar uit te wisselen. Daarnaast moeten de instanties bereid zijn om de integrale informatie systemen te gebruiken en ten behoeve van de optimalisering van het aanbod gebruik te maken van de beschikbare informatie. Aan de hand van deze informatie dienen de instanties in te spelen op de sociale ontwikkelingen.
Opmerkingen	

Programma resultaat 2: verhoogd peil van kennis, inzicht en vaardigheden van de medewerkers binnen de sociale sector

Indicator	% van de mensen die in de sociale sector werken, die deelgenomen hebben aan trainingactiviteiten.
Omschrijving	De aanname is dat mensen die deelnemen aan de programma activiteiten die zich richten op trainen en opleiding daadwerkelijk leiden tot een verhoogd peil van kennis, inzicht en vaardigheden.
Nulwaarde + tijd 2005	Op dit moment zijn er geen specifieke trainingsactiviteiten voor de gehele sociale sector.
Streefwaarde 2009	Aantal mensen dat deelgenomen heeft aan training activiteiten is 5% van het totale aantal mensen die in de sociale sector werken. Dit wordt gespecificeerd naar het type training, opleiding dat gevolgd wordt.
Methodologie	Verificatie van outputs / rapporten die gemaakt worden door de projecten
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Resultaat 3: Verbeterde integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijnsbeleid

Indicator 3.1	Aantal specifieke infrastructurele voorzieningen op wijkniveau dat verbeterd is en ondersteund wordt door interdisciplinaire districtteams.
Omschrijving	Indien fysieke infrastructuur alsook de inrichting van de kantoren ter implementatie van het integraal buurtgerichte beleid van de Directie Sociale Zaken zal zijn aangepast, dan wordt middels haar interdisciplinaire districtsteams hulp- en dienstverlening aan de districtsbevolking verbeterd. Momenteel beschikt de overheid in diverse districten over faciliteiten waar na enige aanpassing van de fysieke infrastructuur adequate hulp- en dienstverlening kan worden aangeboden. In enkele districten beschikt de overheid niet over adequate faciliteiten en zullen deze gebouwd c.q. verbouwd en ingericht moeten worden.
Nulwaarde + tijd	In de district Piedra Plat, Santa Cruz en Savaneta worden er locaties gehuurd voor de hulp- en dienstverlening. In San Nicolas wordt er gebruik gemaakt van het gebouw van de bibliotheek. In Noord en Oranjestad maakt de Directie Sociale Zaken gebruik van hun eigen gebouw. Het ontbreken van verschillende belangrijke ondersteuningen, zoals: (Ortho)pedagogische ondersteuning; Ondersteuning voor de bijstandgerechtigden; Kosteloze rechtskundige bijstand.
Streefwaarde 2011	Er is een toename van 10% in het aantal mensen die hulp- en dienstverlening krijgen via de voorzieningen op wijkniveau. Tevens is er een toename van 5% in het aantal organisaties die gebruik maken van de faciliteiten van de Directie Sociale Zaken. Er worden verschillende ondersteuningen aangeboden, t.w orthopedagogische ondersteuning, ondersteuning voor de bijstandgerechtigden, kosteloze rechtskundige bijstand.
Methodologie	Informatie wordt geregistreerd door de mensen die werkzaam zijn in de districtsteams.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Resultaat 3: Verbeterde integrale buurtgerichte aanpak binnen het welzijnsbeleid

Indicator 3.2	Aantal ondersteuningen dat aangeboden wordt in de verschillende voorzieningen op wijkniveau / differentiatie van voorzieningen.
Omschrijving	Als er daadwerkelijke verbetering plaatsvindt van de voorzieningen op wijkniveau zal dat tot stand moeten komen / gestalte moeten krijgen in het aantal ondersteuningen dat plaatsvindt (naast de fysieke structuren).
Nulwaarde + tijd 2007	In de district Piedra Plat, Santa Cruz en Savaneta worden er locaties gehuurd voor de hulp- en dienstverlening. In San Nicolas wordt er gebruik gemaakt van het gebouw van de bibliotheek. In Noord en Oranjestad maakt de Directie Sociale Zaken gebruik van hun eigen gebouw. Het ontbreken van verschillende belangrijke ondersteuningen, zoals: (Ortho)pedagogische ondersteuning; Ondersteuning voor de bijstandgerechtigden; Kosteloze rechtskundige bijstand.
Streefwaarde 2011	In alle districten is er uitbreiding van ondersteuning. Er worden verschillende ondersteuningen aangeboden, t.w (ortho)pedagogische ondersteuning, ondersteuning voor de bijstandgerechtigden, kosteloze rechtskundige bijstand.
Methodologie	Informatie wordt geregistreerd door de Directie Sociale zaken.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

Resultaat 4: verbeterd aanbod, afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen.

Indicator 4.1	Aantal mensen uit specifieke doelgroepen die deelnemen aan de programma's of gebruik maken van de voorzieningen die uitgevoerd worden / opgezet worden in het kader van de verschillende projecten in het programma. Voorzieningen en/of programma's die opgezet worden t.b.v de specifieke doelgroepen. Specifieke doelgroepen zijn: • Senioren (en dementerende senioren) • Gender • Kinderen • Jongeren – algemeen • Jongeren – moeilijk opvoedbare jongeren en zij die in criminele sferen dreigen te raken • Mensen met meerdere beperkingen • Bijstandsgerechtigden
Omschrijving	Deze indicator betreft een overzicht van mensen die geholpen worden op basis van het type hulp dat ze krijgen.
Nulwaarde + tijd 2006	Senoren: De bouw van Centro di Cuido is gereed. Centro Kibrahacha biedt dagopvang voor bejaarden voor een halve dag. Er is geen dagopvang beschikbaar in elke district van Aruba. Dementerende senoren: Er zijn geen programma's aanwezig t.b.v dementerende senoren. Gender: Er is een Bureau Vrouwenzaken die de belangen van vrouwen behartigt en discriminatie van geslacht probeert te voorkomen. Kinderen: De Landsverordening Kinderopvang is door het parlement goedgekeurd. Mensen met beperkingen: De wachtlijst bestaat uit 145 gehandicapten die zorg op het gebied van dagbesteding en/of een gezinsvervangend tehuis nodig hebben. Jongeren: De opvang en begeleiding van jongeren tussen 13 en 18 jaar is gering. Kinderen/Jongeren: Ondersteuningsactiviteiten voor ouders/opvoeders is gering. Jongeren – moeilijk opvoedbare jongeren en die in criminele sferen dreigen te raken: Er is geen formele opvang voor zeer moeilijk opvoedbare jongeren en zij die in criminele sferen dreigen te geraken. Bijstandgerechtigden: Er bestaat een herintegratie programma die jaarlijks maximaal 80 bijstandgerechtigden kan opnemen.

Streefwaarde 2009	Totaal aantal mensen dat bereikt wordt: Eventueel opgesplitst in de volgende specifieke doelgroepen categorieën: - Senioren: De Centro di Cuido kan zorg aan bieden aan bejaarden en meervoudige gehandicapten bejaarden. Centro Kibrahacha kan dagopvang aanbieden voor hele dagen. Er is dagopvang voor bejaarden beschikbaar in de verschillende districten van Aruba. - Gender: een beleidsnota en bewustwordingsprogramma zijn aanwezig. - 50% van het totale aantal kindercentra met plek voor minimaal 5 kinderen voldoen aan de kwaliteitseisen. - 145 gehandicapten zijn geholpen. - 50% minder mensen met meerdere beperkingen op de wachtlijst. - 25% van het totale aantal (schoolgaande) jongeren wordt geholpen. - Het aantal cursussen t.b.v ouders/opvoeders neemt toe met 25%. - Er is een structureel educatief programma dat geïmplementeerd wordt zeer moeilijk opvoedbare jongeren en zij die in criminele sferen dreigen te geraken. Het orthopedagogische centrum is gebouwd en ingericht volgens het programma van eisen. - 25% van het totale aantal bijstandsgerechtigden per jaar wordt geïntegreerd.
Methodologie	Bijhouden van deelname in specifieke projecten. Er zal gekeken worden dat de programma's en/of voorzieningen aanwezig zijn.
Bron	Uit project rapportage
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Dat projecten uitgevoerd worden op basis van jaarprogramma's, en prioriteiten die daarin worden aangebracht door de betrokken stakeholders.
Opmerkingen	

Resultaat 4: verbeterd aanbod, afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen.

Indicator 4.2	Het aanwezig zijn van preventie programma's op elk niveau van preventie: a) het voorkomen van een ongewenste situatie; b) het beperken van de voortzetting van de ongewenste situatie en c) het verlichten van de ongewenste situatie.
Omschrijving	De indicator stelt vast of er de preventie programma's in uitvoering zijn. Indien ze werken is dat een indicator voor aanwezigheid.
Nulwaarde + tijd 2007	Er zijn geen preventie programma's op de drie niveaus van preventie.
Streefwaarde 2009	Er wordt tenminste een preventie programma op ieder niveau van preventie geïmplementeerd. Dit wordt haalbaar geacht binnen de tijdsperiode van het project.
Methodologie	Observatie en rapportage.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Er is informatie aanwezig over de doelgroepen waarvoor de preventieprogramma's opgericht dienen te worden.
Opmerkingen	

Resultaat 4: verbeterd aanbod, afgestemd op de vraag van specifieke doelgroepen.

Indicator 4.3	Voorlichtings -en bewustwordingscampagnes zijn aanwezig en worden uitgevoerd.
Omschrijving	De indicator stelt vast of ze aanwezig zijn en uitgevoerd worden conform plan.
Nulwaarde + tijd 2008	Er wordt niets gedaan m.b.t. voorlichtings- en bewustwordingscampagnes.
Streefwaarde 2009	Er is tenminste een voorlichting en bewustwordingcampagne op elk niveau van preventie.
Methodologie	Er zal gekeken worden dat er voorlichtings- en bewustwordingscampagnes aanwezig zijn en dat deze campagnes worden uitgevoerd conform de inhoud van de preventie programma's.
Bron	Directie Sociale Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Er is informatie aanwezig over de doelgroepen waarvoor de preventieprogramma's opgericht dienen te worden.
Opmerkingen	

Programma Ontwikkelings Doelstelling			
Grensoverschrijdende en georganiseerde criminaliteit en internationaal terrorisme worden adequaat bestreden	**Indicator** - variatie in hoeveelheid criminaliteit, gemeten naar soort; - afname klachten (en/of toenemende tevredenheid) USA, omringende landen, Nederland.	**Informatiebronnen**: Rapportages alle betrokken diensten. Rapportages diplomatieke posten. Nieuwsmedia	
Programma Doelstelling			
Arubaanse diensten betrokken bij de RHH voeren de hen toebedeelde taken beter dan voorheen uit, en dit geschiedt in goede onderlinge samenwerking en waar nodig gecoördineerd; in het bijzonder worden de grensbewaking en –beveiliging hierdoor versterkt.	**Indicator** - aantal controles, opsporingsactiviteiten, aanhoudingen, vervolgingen en veroordelingen. De controles en opsporingsactiviteiten gaan omhoog met een tevoren gepland aantal; - aantal en dekking van grenscontroles op basis van nulmeting en jaarcijfers; - aantal incidentmeldingen, afhandeling van deze meldingen en reacties op alerts;	**Informatiebronnen**: Gegevensbestand van de dienst	**Aannames**: Er is een programma-stuurgroep met voldoende gezag aanwezig om realisatie van de programma-doelstelling bij alle betrokken diensten af te dwingen.

Programma resultaten			
1. De samenwerking tussen de instituties belast met RHH is geïntensiveerd	*2. De instituties belast met RHH zijn versterkt*	*3. De voor de RHH adequate regelgeving is ingevoerd.*	
Indicator: - toename gezamenlijke acties en functionaliteit van gekoppelde info- en gegevens-systemen	**Indicator:** - mate van uitvoering van jaarplannen van elk van de instituties	**Indicator:** - formele goedkeuring en invoering wetten en regels door daarvoor bevoegde instanties	
Bronnen:	**Bronnen**:	**Bronnen:**	
Programma activiteiten			
Activiteiten resultaat 1 1.1 Aansturing samenwerking 1.2 Koppeling info-systemen	**Activiteiten resultaat 2:** 2.1 Versterking OM 2.2 Versterking DINA 2.3 Versterking Douane 2.4 Versterking KPA 2.5 Versterking VDA 2.6 Versterking MOT	**Activiteiten resultaat 3:** 3.1 Opstellen noodzakelijke wet- en regelgeving	

<u>Programmadoelstelling:</u>
Arubaanse diensten betrokken bij de RHH voeren de hen toebedeelde taken beter dan voorheen uit, en dit geschiedt in goede onderlinge samenwerking en waar nodig gecoördineerd; in het bijzonder worden de grensbewaking en –beveiliging hierdoor versterkt.

Indicator 1	Aantal controles, opsporingsactiviteiten, aanhoudingen, vervolgingen en veroordelingen. De controles en opsporingsactiviteiten gaan omhoog met een tevoren gepland aantal;
Omschrijving	De kwalitatieve versterking van en een intensievere samenwerking tussen de diensten betrokken bij de rechtshandhaving als gevolg van de uitvoering van het meerjarenprogramma RHH 2005-2007 zullen logischerwijs leiden tot meer activiteiten binnen die diensten bij de bestrijding van criminele activiteiten. Met behulp van verbeterde gekoppelde info- en gegevenssystemen, uitbreiding van vakkennis en middelen en ondersteund door actuele wet- en regelgeving mag verwacht worden dat het inzicht in deze criminele activiteiten zal toenemen en daarmede eveneens de pakkans. Anderzijds zal er op termijn een preventieve werking van de versterkte rechtshandhavingsketen uit moeten gaan, waardoor de verwachting bestaat dat het aantal geregistreerde criminele activiteiten geleidelijk zal teruglopen.
Nulwaarde + tijd	**OM** (2004): Ingeschreven verdachten in misdrijfzaken: 1396. Ingeschreven verdachten voor overtredingen: 5304. Aantal zaken onvoorwaardelijk geseponeerd: 237. Aantal zaken voorwaardelijk geseponeerd: 197. Aantal misdrijfzaken op zitting gebracht: 603. Aantal TOM-zittingen: 4 met in totaal 50 verdachten. **KPA** (2004): Totaal aantal geregistreerde misdrijven: 5933. Aantal opgeloste misdrijven: 661. RST (2004): Aantal onderzochte delicten: 26. Aantal rechercheonderzoeken: 18.
Streefwaarde 2007/2008	Zowel in 2007 als in 2008 wordt een vermeerdering van 10% van geregistreerde en behandelde delicten bij de relevante diensten verwacht.
Doelgroep	delictplegers binnen taakgebied van de betrokken diensten
Methodologie	Interne registratie betrokken diensten
Bron	Gegevensbestanden betrokken diensten
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Indicatorgegevens zullen geplaatst moeten worden in de context van de maatschappelijke ontwikkelingen. Er zal dus een gedegen analyse van de gegevens moeten plaatsvinden die betrekking hebben op veranderingen in de indicator en waar deze aan toegeschreven moeten worden. Een criminaliteitsbeeldanalyse kan bijdragen aan dit inzicht.
Opmerkingen	Niet alleen de nationale maar ook de internationale ontwikkelingen zijn van invloed op de indicator. Het is van belang om de Arubaanse gegevens ten aanzien van de geregistreerde activiteiten te vergelijken met die van andere (ei)landen in de regio. De effecten van een preventieve werking van de versterkte rechtshandhavingsketen op het aantal criminele activiteiten zullen naar verwachting pas na 2008 zichtbaar worden.

Vervolg programmadoelstelling

Indicator 2	Aantal en dekking van grenscontroles op basis van nulmeting en jaarcijfers;
Omschrijving	Door interne upgrading en een hechtere samenwerking met relevante externe partijen, met name ook door koppeling op het gebied van info- en gegevenssystemen wordt beoogd invulling te geven aan deze indicator. .
Nulwaarde + tijd	KPA (2004): Aantal verwijderde vreemdelingen: 1114. Aantal gecontroleerde schepen: 2318. Aantal landingsverbod (haven): 2243 personen. Douane (2004): Aantal arrestanten in drugsgerelateerde zaken: 162.
Streefwaarde 2007/2008	Zowel in 2007 als in 2008 wordt verwacht dat het aantal geregistreerde aanhoudingen met 10% zal zijn toegenomen.
Doelgroep	reizigersverkeer en verzenders goederenstroom via de buitengrenzen
Methodologie	Databases DINA, KPA en Douane
Bron	Gegevensbestanden betrokken diensten
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	Het nieuwe toelatings- en verwijderingsregistratiesysteem van DINA op luchthaven en in de havens dient te zijn gerealiseerd volgens de planning in het programma, waardoor een rechtstreekse controle / raadpleging mogelijk wordt.
Opmerkingen	

Vervolg programmadoelstelling

Indicator 3	Aantal incidentmeldingen, afhandeling van deze meldingen en reacties op alerts;
Omschrijving	Ook het aantal incidentmeldingen en de afhandeling ervan geeft een indicatie van de mate van taakuitoefening van de diensten. Deze indicator heeft overigens een duidelijke relatie met de eerstgenoemde indicator voor de programmadoelstelling.
Nulwaarde + tijd	KPA (2004): incidentmeldingen in relatie tot handhaving openbare orde: 2340. MOT (2004): Aantal geregistreerde meldingen ongebruikelijke transacties: 7460. Aantal meldingen in- en uitvoer contant geld: 670. Aantal behandelde incidentmeldingen: 87 onderzoeken. Aantal doormeldingen aan Justitiële opsporings- en vervolgingsinstanties: 27.
Streefwaarde 2007	Verwacht wordt dat in 2007 het aantal geregistreerde en behandelde incidentmeldingen met 10% zal zijn toegenomen.
Doelgroep	Melders van incidenten binnen taakgebied van betrokken diensten
Methodologie	Interne registratie van betrokken diensten
Bron	Gegevensbestanden betrokken diensten
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	

<u>Programmaresultaat 1</u>:
De samenwerking tussen de instituties belast met RHH is geïntensiveerd

Indicator 1.1	Aantal gezamenlijke acties en functionaliteit van gekoppelde info- en gegevenssystemen
Omschrijving	De aansturing van de samenwerking tussen de betrokken diensten geschiedt o.l.v. de ambtelijke commissie "Uitvoering Samenwerkingsprogramma RHH Aruba 2005-2007" door het plannen van periodiek overleg, door het initiëren van oplossingsgerichte acties voor bestaande knelpunten en het monitoren van genomen beslissingen in het kader van dit programma. Fysieke koppeling op het gebied van info- en gegevensuitwisseling zal plaatsvinden door het creëren van een infodesk t.b.v. de opsporingsdiensten en het creëren van specifieke koppelingen tussen systemen van diensten op basis van een wettelijke regeling of onderling afgesproken protocol.
Nulwaarde + tijd	OM (2004): Geen koppelingen tot stand gebracht. DINA (2004): Verlenging protocol met Directie Arbeid. Douane (2004): Geen koppelingen tot stand gebracht. KPA (2004): Geen koppelingen tot stand gebracht. Infodesk nog niet operationeel. RST (2004): Geen koppelingen tot stand gebracht. MOT (2004): Convenanten met KPA / OM / Belastingdienst en VDA. Memorandum of Understanding (MOU) met MOT's van 6 andere landen. 2004- Er bestaat nog geen infodesk.
Streefwaarde 2006/2007	2006- Realisatie van een infodesk. 2007- Het aantal samenwerkingsverbanden tussen de betrokken diensten is uitgebreid. Tenminste 10 acties op basis van gekoppelde info en gegevenssystemen.
Doelgroep	Alle bij het programma betrokken diensten.
Methodologie	Verzamelen van gegevens uit projectdossiers en voortgangsrapportages.
Bron	Projectdossiers en voortgangsrapportages.
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	Nadere detaillering van dit programmaresultaat wordt uitgewerkt via de indicatoren van de relevante specifieke projectresultaten.

<u>Programmaresultaat 2</u>:
De instituties belast met RHH zijn versterkt

Indicator	Mate van uitvoering van jaarplannen van elk der instituties
Omschrijving	De uitwerking van dit programmaresultaat geschiedt via een zestal projecten, die beogen iedere bij het programma betrokken institutie (OM, DINA, Douane, KPA, VDA en MOT) te versterken. Sommige activiteiten zijn projectoverschrijdend. In die gevallen zijn subcommissies met een "trekker" benoemd. De trekker rapporteert periodiek aan de Commissie over de voortgang. Iedere institutie kent als zodanig eigen jaarplannen.
Nulwaarde + tijd	De nulwaarde betreft de feitelijke stand van zaken bij aanvang van het samenwerkingsprogramma RHH, hetgeen in concreto betekent dat alle beoogde projecten conform de planning in het meerjarenprogramma nog moeten worden opgestart vanaf 2005. De uitgangssituatie wordt per project in het betreffende projectdossier beschreven.
Streefwaarde 2007/2008	Realisatie via de jaarprogramma's van de planning van de in het samenwerkingsprogramma opgenomen projecten, vallend onder programmaresultaat 2. Tenminste 6 diensten/instituten zijn bezig met de uitvoering van hun goedgekeurde jaarplannen.
Doelgroep	Alle betrokken instituties
Methodologie	Controle op de uitvoering van de verschillende projecten behorend bij dit programmaresultaat via de opgestelde en geaccordeerde jaarprogramma's afgeleid van het meerjarenprogramma RHH 2005-2007
Bron	Jaarprogramma's RHH Aruba
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	Nadere detaillering van dit programmaresultaat wordt uitgewerkt via de indicatoren van de relevante specifieke projectresultaten.

Programmaresultaat 3:
De voor de RHH adequate regelgeving is ingevoerd

Indicator	Formele goedkeuring en invoering wetten en regels door daarvoor bevoegde instanties
Omschrijving	Adequate wet- en regelgeving vormt een basisvoorwaarde voor een effectief handhavings- en vervolgingsbeleid.
Nulwaarde + tijd **NB: stand van zaken 2004!**	Stand van zaken eind 2004 van lopende activiteiten op het gebied van wet- en regelgeving inzake de rechtshandhaving: **OM** (2004): In 2004 Wetboek van Strafrecht gewijzigd t.a.v. strafbaarstelling terrorisme en terrorismefinanciering en daarmee samenhangende strafbare feiten, evenals wijziging strafbaarheid deelneming aan criminele organisaties. Pending definitieve regeling cq Rijkswet Kustwacht voor de N.A. en Aruba. Tevens pending aanpassing Wetboek van Strafvordering en wijziging Wetboek van Strafrecht (mensenhandel, mensensmokkel, uitbuiting van kinderen, anti-witwaswetgeving). Pending bekrachtiging aantal terrorismeverdragen. **DINA** (2004): Vernieuwing Landsverordening Toelating en Uitzetting (LTU) nog in bewerking. Geldt idem voor wet- en regelgeving i.v.m. implementatie Naturalisatietoets. **Douane** (2004): Pending aanpassen en/of uitbreiden wapenexportregimes (via wijziging Vuurwapenverordening). **KPA** (2004): Pending aanpassing LB Ambts- en geweldsinstructie politie (o.a. maritieme rechtshandhaving). **VDA** (2004: In voorbereiding een LB h.a.m. Veiligheidsonderzoeken en voorts wijzigingen in de Landsverordening VDA. **MOT** (2004):Pending Sanctieverordening, Landsverordening toezicht trustkantoren, Landsverordening kansspelen. Tevens pending Ministeriële Regeling indicator terrorisme (gerealiseerd in 2005) evenals uitbreiding meldplicht voor de vrije beroepsbeoefenaren en handelaren van goederen van grote waarde.
Streefwaarde 2007/2008	Nog niet exact te bepalen. Afhankelijk van de daadwerkelijke behoeftes voortkomend uit de te beschrijven projecten in het kader van dit programma.
Doelgroep	Betrokken diensten
Methodologie	Verificatie via DWJZ
Bron	Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Voorwaarde waaronder indicator gebruikt kan worden	
Opmerkingen	Realisatie van wet- en regelgeving is mede afhankelijk van capaciteit bij DWJZ .